BERBANG

KOVARA FEDERASYONA KOMELÊN KURDISTANÊ LI SWÊDÊ

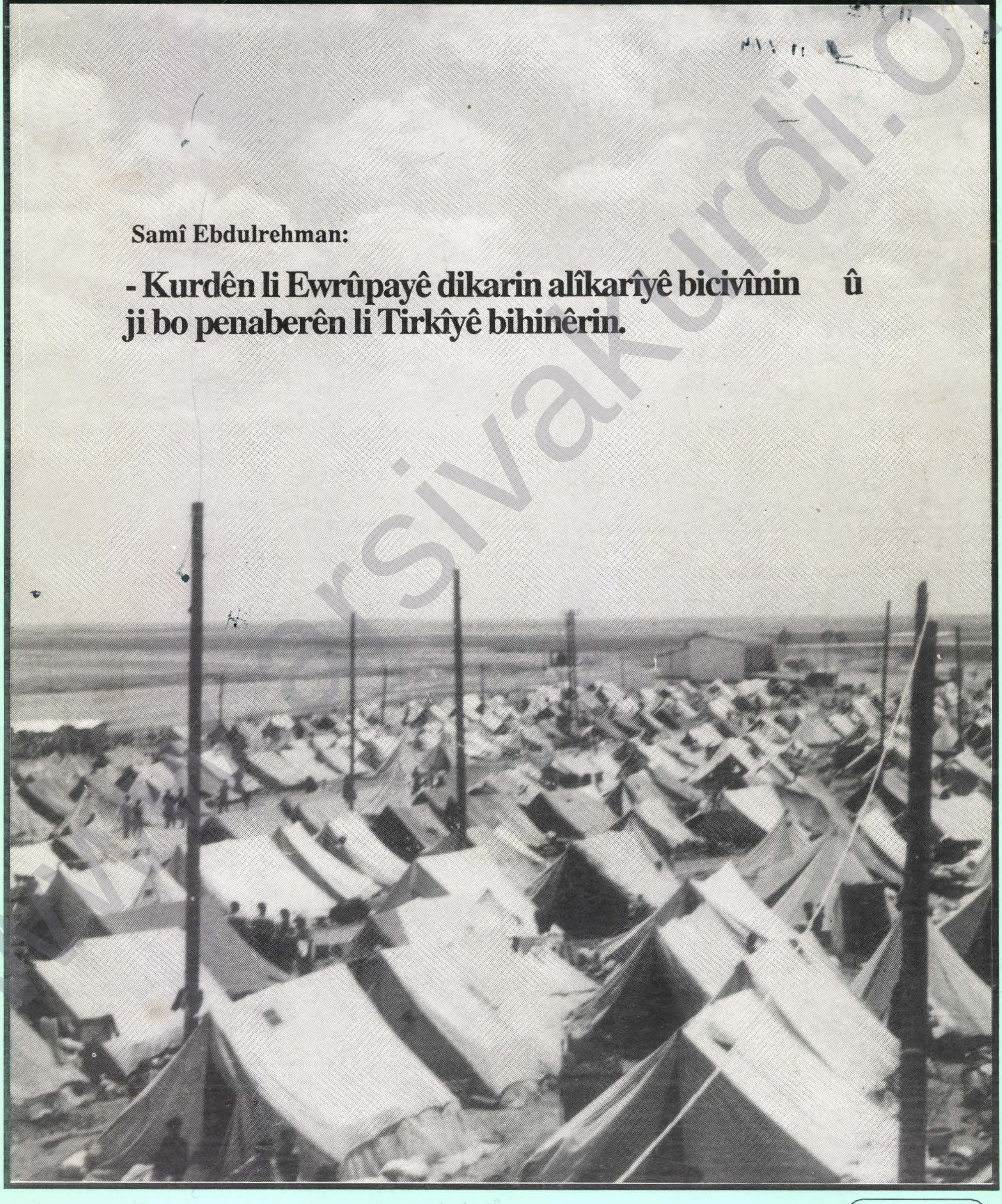

Samî Ebdulrehman:

- Kurdên li Ewrûpayê dikarin alîkarîyê bicivînin û ji bo penaberên li Tirkîyê bihinêrin.

62

www.arsivakurdi.org

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê
li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsîyar
Keya Îzol

Şefredaktor:
Dara Reşîd

Redaksiyon/Redaktion
Asî Rabbatî, Aso Germîyanî, Xelîl Dihokî, M. Mayî, Mîrhem Yîgît, N. Kirîv, S. Rêving

Sättning och layout:
Bavê Rojbîn, N. Kirîv

Adress:
Box 45205
S-104 30 Stockholm

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Abonetî/Prenumeration
Kes/Enskilda: 100 Skr./Sal-år
Meqam/Myndigheter: 200 Skr./Sal-år

Îlan/Anons
Rûpelên navîn/Insidor: 1000 Skr.

Redaksîyon ne berpirsîyara nivîsarên bi îmze an nivîs û gotinên Federasyonê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tên şandin, heke çap jî nebin, li xwedî nayên vegerandin.

ISSN-0281-5699

Sal: 9, Hejmar: 1/90 (62)
Januari - 1990

Författares Bokmaskin-Stockholm

Naverok

Beşa Kurmancî .... **Rûpel**

Kirina Şoreşger. Îsmail Beşîkçî 3
Me bawerî bi mafê çarenivîsê heye. Samî Ebdulrehman 4
Kurdistan; welatê şoreşan. M.S. Lazarev 11
Nameyek bo Nivîskarên Cihanê. Yekîtîya Nivîskarên Kurd 15
Cegerxwîn hat Bibîranîn. 15
Heykelê yilmaz Guney tê çêkirin. 15
"Karê Komîta Girtîyan karekî bi rûmet e." N. Kirîv 16
Pêşbirka Sporê. 18
Cigarekişandin. Dr. Celadet Se'îd 20
Lawjek ji dîwanxana kalên me. M. Mayî 23
Ferhenga Kurdî-Erebî. Elî Seydo Gewranî 24
Singo û Kudiko (Çîrok) Bavê Nazê 26
"Tirşik" Mamosre û M. Lewendî 28
"Berbanga Me" Ahmet Cantekin 30

Beşa Zazakî (Dumilî)

Mergê Xalit Begê Cibrî. Demir Özlü 32
Zera Mi. Malmîsanij 34

Xwendevanên delal!

Bi vê hejmarê, em saleke din ya Berbangê li paş xwe dihêlin û dest bi saleke nû dikin. Anku di 10.11-02-1990'an de kongra dehem ya Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê dicive û wek her car, piştî kongrê komîta karger ya nû û komîta giştî û redaksîyoneke nû dest bi karê xwe bikin. Redaksîyona me daxwaza lêbûrînê ji hemû xwendevanên xwe dike ku me nekarî em li ser 10 salîya Federasyonê û 8 salîya Berbangê hejmareke taybetî derxin, tevî ku me dabû ber xwe. Di navbera kongra nehem û ya dehem de me 7 hejmarên Berbangê derxistin. Wek xwendevanên me jî dizanin ku îsal bo cara duyem Mamoste û Mehmûd Lewendî bi rûpelên "Tirşik" ê, bo cara yekem heval Ehmed Cantekin bi du rûpelên "Berbanga Me" ji bo zarokan û Komela Doktorên Kurd li Swêdê bi du rûpelên "Tenduristî" di çend hejmaran de û heval J. Espar bi amadekirina rûpelên beşa zazakî li gel xwendevanên me bûn. Bi navê redaksîyona Berbangê em sipasîya van hevalan dikin û hêvîya me ew e ku di hejmarên paşerojê de jî bi nivîs û berhemên xwe Berbangê bixemilînin.

Wek hûn dizanin, Berbang kovareke mehane ye û organa Federasyona Kurdan e li Swêdê. Lê ji ber hinek sedeman, Berbang îsal 12 hejmar derneçûn. Bê guman wek her rojnameyeke kurdî Berbangê jî problemên xwe hene. Li ser problemên bingehîn yên Berbangê û çareyên wan, dîtinên cûr bi cûr hene. Pir mixabin me nekarî em di rûpelên Berbangê de di gel xwendevanên xwe li ser vê yekê bipeyivin. Lê materyalên ji bo hejmara taybetî ya li ser 10 salîya Federasyonê û 8 salîya Berbangê di destên me de ne û dil dixwaze ku di hejmarên bên de - bê guman niyeta me ew bû ku em berî kongra dehem derxin û ya baş jî ew bû - riya çapê bibînin.

Sipas ji bo tev xwendevanên ku bi nivîs, rexne û di karên rojanê de beşdarî xebata Berbangê bûne.

Redaksîyon

www.arsivakurdi.org

Îro kirina herî şoreşger parastina ziman û kultura kurdî ye

Ismail Beşikçi:

Ez difikirim ku îro tiştê ji bo kurda herî pêwîst, kovareke bi kurdî ye. Navê wê bi kurdî, ji dehî heşt, yan neh nivîsarên wê bi kurdî.

Ez dizanim ku Medya Guneşi helbest û nivîsarên bi kurdî diweşîne, lê kovara ku ez dibêjim, bi nav û nivîsên xwe ve kovareke bi kurdî ye, kovareke kurd e. Kovareke heftane, yan 15 rojî.

Kesên ku vê kovarê derxin, divê xwedî îmkanîyetên baş bin, divê zimanê kurdî û tirkî baş bizanin. Û tiştê girîng meşrûbûn e. Lewra kesên ku kovarê derdixin, divê li pêş mehkeman bikaribin meşrûbûna karê xwe biparêzin. Divê bikaribin nemeşrûbûna qanûna bingehîn a tirk û qanûnên li pêş serbestîya zimanê kurdî asteng, eşkere bikin. Tiştê ku pêwîstî eşkerekirinê ye ne qanûnî, yan bêqanûnîya kar e, lê meşrûbûna wî ye.

Divê karê amadekirina derxistina kovareke weha di nav gelek kesan de bê ajotin. Çiqas mumkun be, divê kadroyên kovarê ewqes pir bin ku girtina çend ji wan li pêş derçûna kovarê nebe asteng.

Divê bi musirî li mehkeman bi kurdî bê peyivîn û îfadên bi nivîskî jî bi kurdî bin. Divê bêt zanîn ka tercuman bi kurdî dizane, yan ne. Eger ew ne xerîcê Enstituya Kurdolojî, yan ji beşê Ziman û Edeba Kurd yê unîwersîteyekê be, divê tercumanîya wî neyê qebûlkirin.

Ez dixwazim qala dîtineke Pr. Doktor Yona Alexander -Unîwersîta George Washigton- a li ser kurda, bikim. Ev profesor bisporê Teror û Polîtîka Navnetewî ye û di semînera "Li Rojhilata Navîn teror û balansa hêzan" de li ser kurdan weha dibêje :" Neteweyê ku ji bo patronên din şer dike". Her dîsa Jill Hamburg di kovara "Tha Nation" de bi navê "Gelê jibîrkirî, Cihan û Kurd" nivîsarekê dinivîse û ji bo kurdan dibêje: "Eskerên her kesî". Û didomîne ku kurd heta niha ji bo rizgarîya neteweyî ya xwe nebûne xwedîyê tevgereke bi hêz. (Rojnama SABAH a tirk, 28.8.1989)

Bi ya min ev dîtinên han encamên lêkolînên ilmî yên li ser kurda ne. Dîtinên balkêş in. Yuzbaşî P. Auryahov ku di dawîya sedsala 19'an de li Qefqasyayê di ordîya Qeyser de leşker bû, di bîranînên xwe de li ser kurdan weha dinivîse:" Hest û hissên netewî yên wan pir lawaz in, yan hîç nînin."

Bi bawerîya min ev înformasyon dikarin bi du alîyan de bêne bikaranîn. Ya pêşî dibe ku hinek hêz bibêjin:"madem kurdan heta niha tim û tim ji bo xelkên din şer kiriye, bila demekê ji bo me jî têbikoşin". Û bixebitin ku kurdan ji bo berjewendîyên xwe têxin şer. Ji bo gihiştina vê armancê bêtifaqîyê di nav kurdan de belav bikin. Polîtîka Tirkîye, Îran, Îraq û Sûrîyê ev e. Kêm, zêde pêşnîyarên Pr. Yona Alexander jî di vê çarçewê de ne.

Ya duyem dibe ku weha bêt gotin:"Şerê ji bo kesên din" bêrûmetî ye. Divê kurd jî wek miletên din, di şertên wek hev de, bi huwîyeta xwe ya netewî ve bijîn. Bê guman ev dîtin, dîtina welatperwer, demokrat û şoreşgerên kurd e.

Bê şik di nav sînorên peywendîyên nuh yên li cihan, Rojhilata Navîn û li Tirkîyê, wê dîtina duyem tagira li dor xwe bicivîne.

Lê ji bo ku dîtina duyem bikare pêş bikeve û cihê xwe qayîm bike, divê di warê edebîyat, kultur û folklorê de xebatine baş bi cih bên. Divê li ser zimanê kurdî, edebîyata kurdî, folklora kurdî lêkolîn bên çêkirin. Divê berhemên edebî, ziman, kulturî û folklorî yên ku hatine talankirin, ji nû ve bigihin xwedîyên xwe yên rastîn.

Îro di civaka kurd de kirina herî şoreşger, parastina ziman û kultura kurdî ya ku di bin nîrê terora dewletê de ye. Ciwantirîn, bi tesîrtirîn, kûrtirîn riya vê parastinê jî axaftina bi kurdî ye, nivîsandina bi kurdî ye. Ji ber vê yekê hinek gundîyên kurd, melayên kurd li ba min şoreşgerên pir baş in. Lê hinek "rewşenbîrên" ku marksizm, leninizm ji xwe re kirine benîşt, na.

Divê mirov bi mejîyekî teng, yan bi tenê di warê eskerî de li gotinên "Neteweyê ku ji bo kesên din şer dike", "eskerên xelkê" nenêre. Îro gelek kes hene ku bi esil kurd in, lê avê dibin ser aşê zimanê tirkî, kultura tirkî, edebîyata tirkî. Piranîya van eslê xwe inkar dikin, dibêjin em tirk in. Lewra jî di nav entelektuelên neteweyê serdest, entelektuelên neteweyê kolonyalist de dibin xwedîyê qedir û qiymetê.

Ev kesên xwenda, xerîcên unîwersîteyan, hetta hinek profesor çawa pişta xwe dane hebûna xwe ya netewî? Ev mekanîzma çilo dixebite? Ez bawer dikim ku mirov dikare li ser kesên weha; kesên ku ji alîyê objektîf kurd in, anku ji bab û dayîkeke kurd hatine dinê, lê ji alîyê subjektîf xwe tirk dihesibînin, lêkolînên ciddî bikin. Mirov dikare li ser vê yekê munaqeşê bike ka kolonyalizm şiklekî çawa dide avahîya ruhî ya kesên ji welatê kolonî. Her çende Kurdistan ne kolonî ye jî, netewê kurd ne neteweyekî kolonî ye jî.

Medya Guneşi dikare riya munaqeşa li ser van meselan veke. Ew dikare bibe piştgir ku kurd mehkema huwîyeta xwe bikin. Dikare li ser "kurdên" ku avê dibin ser aşê kultura emperyalist, nimûnan bide, meselê ron bike. Medya Guneşi dikare sîfetê emperyalist û kolonyalist yê kultura tirk, helwistê nivîskarên tirk eşkere bike. Mirov dikare lêbikole ka çima dema gotin tê ser tirkên li Bulgaristanê, nivîskarên tirk van mustelehan bi kar tînin, lê gava navê kurdan dikeve nav meselê, bi awayekî tund li dij derdikevin. Cotstandardî dikare bi zengînîya olguyan bê teşhîrkirin.

Mirov dikare lêbikole ka çima "kurdên" ku eslê xwe inkar dikin, di nav entelektuelên tirk de bi qedir û qiymet in, çima entelektuelên tirk rexnê li rewşa wan nagrin, lê vajîya vê, wan teşwîq dikin.

Ev nivîs ji Kovara "Medya Guneşi", hej.12, ji tirkî bo kurdi hatiye wergerandin.

Wergêr: S. Rêving

www.arsivakurd.org

Xwendevanên Hêja!

Havînê me bi navê Berbangê hevpeyvînek bi Samî Ebdulrehman -sekreterê giştî yê Partîya Demokrat a Gelê Kurdistanê- re kiribû, lê ji ber kêmbûna cih me nekaribû em di dema xwe de biweşînin. Di vê hejmarê de em hevpeyvîna xwe pêşkêşî xwendevanan dikin.

S. Rêving, Dara Reşîd.

Samî Ebdulrehman:

ME BAWERÎ BI MAFÊ ÇARENIVÎSÊ HEYE

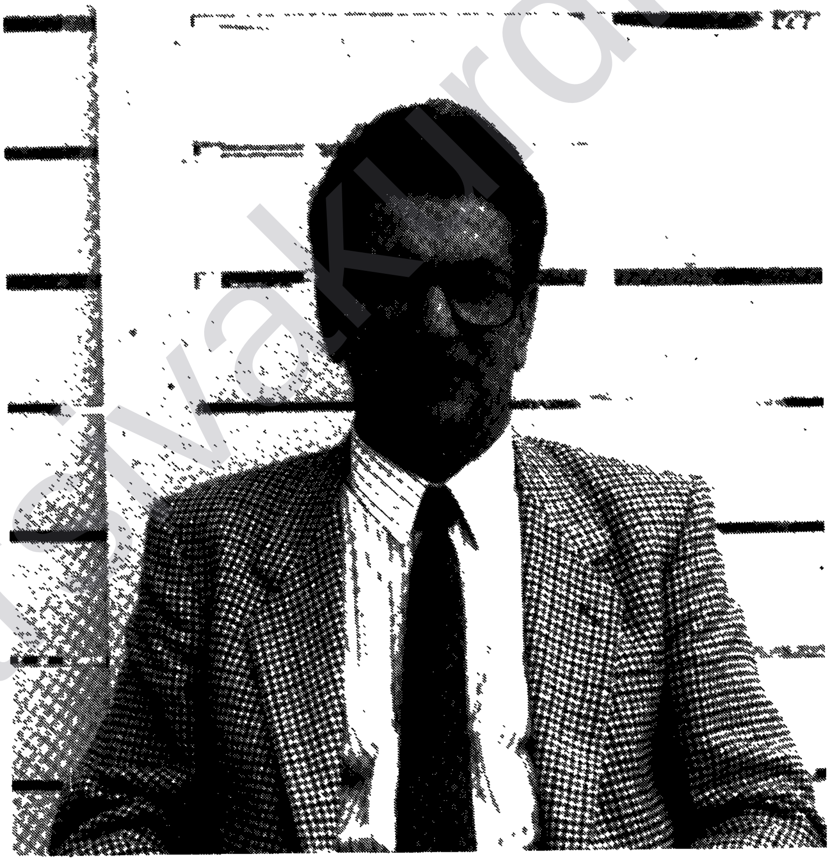

Berbang: *Kak Samî Ebdulrehman, bi navê redaksîyona Berbangê em bi germî xêrhatinê li te dikin û gelek sipas dikin ji bo amadebûna te bo hevpeyvînê. Em dixwazin di destpêka peyva xwe de tu bi kurtî li ser rewşa îro ya Kurdistana Îraqê ji bo xwendevanên Berbangê bipeyivî.*

Samî Ebdulrehman: Ez pir sipasîya we dikim ku we ev delîve peyda kir da ku hizrûbîrên xwe bo xwendevanên Berbangê -ku yek jî serketîtirîn kovaran e- dîyar bikin. Serûberê îro yê Kurdistana Iraqê gelek xirab e. Her wek hûn dizanin rejîma Iraqê di dawîya 1988'an de temamê gundên Kurdistana Iraqê wêran kirin, 4000 gund hatin şewitandin, xelkê wan derbeder bûn. Gelek xelkê deverên azadkirî jî ketin nav destê rijîmê, weke êxsîr hatin hejmartin û bi wî awayî danûstandin bi wan re hat kirin. Vêca ji vê biharê ve dest bi qonaxeke din hatiye kirin ku ew jî ji navbirina milletê me ye. Qonaxa wêrankirina bajara û bi zor veguhastina xelkê wan bajaran. Dest havêtin veguhastina xelkê bajarê Qeladizê ku 100.000 kes tê de bûn. Her weha xelkê ordîgahên dorûberê wê. Ev xelk bi tifingê bo dor û pişta Silêmanî û Hewlêrê hatin veguhastin, bêyî ku xanîya bidin wan, yan debara wan misoger bikin.

Ew kesên ku bi eşkere li dijî vê nefîkirinê rawestan û xelkê din bo dijîtîya rejîmê pal didan, hatin girtin û heta niha jî bê serûşûn in. Dema rejîma Îraqê dît ku li cihanê reaksîyonek xurt li dijî wê nîne, di 26'ê xizîranê de biryarek derxistin ku bi dirêjîya 30 km. bajarên ku dikevin ser sînorên Îran û Tirkîyê bên valakirin. Di qanûnê de hat gotin ku qanûn ji hemû bajarên 30 km. nêzê sînor digre. Tev bajarên kurda ên bi dirêjîya 30 km. hatin xopankirn. Wek: Qelediz, Çuwarte, Pênciwîn. Belkî bi tenê Xaneqîn mabe, ew jî %80 ji kurdên wê derxistine û ereb anîne cihên wan. Belê bi hezaran kes birin bo avakirinabn bajarên ereb wek Besra û Faw ku di şer de hatibûn xirabkirin. Lewra ne rast e ku dibêjin qanûna valakirina sînor ji bajarên ereb jî digre. Em ne li dijî jinûavakirina Besra û Faw in, lê em dixwazin ku hemû cihên bi şerê şovenî li dijî kurdan û di şerê Îran û Îraqê de kavil bûne, hemû bi hev re ji nû ve bên avakirin. Eger 30 km. ji sînorê Tirkîyê bihesibînî, 10-12 bajarên kevin yên kurdan û 10-12 ordîgahên bi zor çêkirî dikevin ber. Wek: Zaxo, Rizgarî, Batûfa, Sersing, Amêdî, Dîyyana, Xelîfan, Rewandiz û hinek

www.arsivakurdi.org

bajarên ku ji sînor dûr in, wek Koyê ku xelkê bajêr ji bo valakirina bajêr hatine agehdarkirin. Plana hukûmeta Îraqê ew e ku Kurdan li sê bajaran bicivîne ser hev: Hewlêr, Silêmanî û Dihok daku bikare wan kontrol bike. Daku kurd keleporê xwe winda bikin. Ev yek di vê sedsalê de li hember kurdan gunehekî mezin e. Seddam dixwaze kurdan bike koleyên sedsala bê. Bi civandina 3 milyon kurdan, li sê bajaran xetereke mezin bi xwe re tîne. Pir nêzî baweriyê ye ku xelk li dij derkevin û li dijî rejîmê bixebitin. Çinku li hember van destdirêjîya reaksîyon peyda dibe. Hingê rejîm her tiştê ku bi dest ve, texsîr nake û wê her çekekî bi dest bikev, bi kar bîne. Li vir xeterek pir mezin li ser miletê me heye. Û divê kurdên li Ewrûpayê miletê xwe û dengê giştî yê ewrûpî, cihanî, hukûmetan û rêxistinên mirovxwaz ji vê xeterê agehdar bikin.

Berbang: *Berî rawestana şerê Îran û Îraqê bi demekî dirêj xuya bû ku bi çi awayî be, wê rojek ji rojan her du dewlet li hev bikin û hingê wê kurd têk biçin. Erê tevgera azadîxwaz ya Kurdistana Îraqê çi hazirî ji bo wê rojê kiribû, yan jî bi dîtina we divîyabû çi hatiba kirin?*

Samî Ebdulrehman: Eger çend dirêj jî be, haletê şer di navbera welatan de, nemaze welatên cîran de haletekî wextî ye û awarte ye. Eger rikatî hebin jî, haletê aştîyê û danûstandinên dîplomasî haletê tebê'î ye. Di vê sedsalê de du şerên mezin rû dane; şerê cihanî yê yekem ku çar salan kêşa û şerê cihanî yê duyem ku şeş salan ajot. Şerê Îran û Îraqê ji her yek ji wan dirêjtir bû. Lê nabe ku şerek heta hetayê dom bike. Her ji roja yekem divîyabû herkesî bizanibûya ku wê rojek dawîya vî şerî bêt. Ya ku ji bo miletê kurd giring ew bû ku çi cara qedera xwe bi qedera vî şerî ve girênedabûya. Me, Partîya Gel xwe bi vî şerî ve girênedabû. Dibe ku di şerê Îran û Îraqê de demekê derfet hebû ku welatên cihanê ji bo çûna Seddam razîbûn, lê alîyên berhember bi başî li ser vê meselê xwe nelivand. Çewtîya herî mezin ya tevgera azadîxwaz ew bû ku di dirêjîya şerî de hevgirtî nebû. Ev jî çi di dema şer de û çi di dema aştîyê de giringîya yekîtîyê xuya dike. Divîyabû tevgera kurd xwe zû bicivandiba ser hev û yekîtî çêkiriba. Hingê bi kêmanî

Çewtîya herî mezin ya tevgera azadîxwaz ew bû ku di dirêjîya şerî de hevgirtî nebû. Ev jî çi di dema şer de û çi di dema aştîyê de giringîya yekîtîyê xuya dike. Divîyabû tevgera kurd xwe zû bicivandiba ser hev û yekîtî çêkiriba.

me dikarî heta bi dawî hatina şerî gelek şertên xwe li ser Îraqê ferz bikin.

Berbang: *Di panzde salên bûrî de du şkestinên mezin bi ser tevgera kurd de hatin. Ev jî nîşana wê yekê ye ku me pêwîstî bi şirovekirineke hûr û stratejîyeke nû û guhertinên bingehîn hene. Dîtinên te li ser vê yekê çine?*

Samî Ebdulrehman: Me piştî 1975'an dest bi wê şirovekirinê kir ya ku hûn qal dikin û me lêkolînên baş li ser şkestin, sedem û encamên wê kir, hinek bingehên nû destnîşan kirin û li gor pêçêbûna xwe di deme Qiyada Muweqed de li ser çûn û dema me Partîya Gel jî damezirand, em li ser wê çûnê berdewam bûn. Yek ji şertên giring ew e ku divê em bizanibin ku tevgera azadîxwaz a kurd domdirêj e û ne di van salên bûrî de û ne jî ji paşerojeke nêzîk ji bo çareserkirina problemê şertên objektîf peyda nebûne. Lewra kesê di avakirina xanîyê kurdî de lezê bike, bi bawerîya me wê xanîyê xwe bi ser xwe û miletê kurd de hilweşîne. Mesela domdirêjîyê niha jî heye. Ji ber vê yekê divê mirov li gor şert û şîyanên miletê xwe li ser xebatê berdewam be. Ya din em dizanin ku di qada navnetewî de piştgirîya miletê kurd û tevgera wî ya azadîxwaz lawaz e û ji ber vê çendê me hîn 75'an dabû ber xwe ku em pişta xwe bi miletê xwe ve girêbidin. Ev jî li gor şîyanên miletî ye. Eger alîkarîyek ji vê, yan ji wê dewletê, yan ji cihekî hebe baş e, lê bi çi terzî nabe ku em xwe bi rikatîyên di navbera welatên deverê ve girêbidin. Dibe heta dereceke ji bo çûn û hatin û peydakirina derman û cihê bo birîndaran mirov têkilîyan deyne û ev mafê hemû alîyan e. Lê xwe bi temamî bi rikatîyan ve girêdan bi ya me çewtîyeke pir mezin e. Du xalên bingehîn yên sîyasî hene. Ez nikarim bêjim îdeolojî ne, ev xalên sîyaseta realîzmê ne ku meseleyek dûvdirêj e û ne bi destê kesî ye û kes nikare kin bike. Ya din ew e ku xwegirêdana bingehîn bi miletê xwe ve be. Her çende em dizanin ku şîyana miletê kurd ne gelek e, belê ewqas tê heye ku em bikarin xebateke beraqil, normal, xebateke bijûn û paqij bikin û li ser berdewam bin.

Berbang: *Îro rexnên ku li tevgera vê carê tên girtin, bi ya me em dikarin weha rêz bikin:*

Şerê birakujîyê

Xwegirêdana bi şerê Îran û Îraqê ve

Kontrola xebata çekdar bi ser xebata sîyasî de.

Erê hûn çawa li van xalan dinêrin?

Samî Ebdulrehman: Ev xalên he rast in. Bi awayekî tevayî gelek jî rast in. Her tevgera ku şerê birakujîyê di nav de hebe, sernakeve û nikare bi pêş de biçe. Dema ku şerê birakujîyê hebû, tevgera azadîxwaz a kurd pêş neket. Partîya Gel heta ku karî, heta rayekî zêde û bi fedakarîyeke mezin xwe ji şerê birakujîyê parast. Her weha me xwe bi şerê Îran û Îraqê ve girêneda. Bê guman ji ber vê yekê jî me qurban dan. Lê encama baş ya wê sîyasetê îro xuya dibe. Mesela pûtepêdana (ehemiyet dan) xebata çekdarî pitir ji ya sîyasî, em dibînin ku xebata çekdarî ne li dijî xebata sîyasî ye. Dema ku mirov bikare pûte bi xebata çekdarî bide, divê mirov xwe jê nede paş. Her weha divê her dem ehemiyet bi xebata sîyasî jî bête dan. Nemaze xebata di qada ragihandina ji der ve û xebata dîplomasîyê ya ku bikaribe piştgirîyê bo tevgerê bîne. Çinku îro cihan ji her wextekî pitir xwe bi hev ve girêdide. Îtîmadê li ser hev dikin. Hinek doz hene ku bi vê, yan wê derecê cihan piştgirîyê dike ku ew jî mafê mirovan, mesela demokrasî û hetta mesela mafên kulturî li cem hemû dinyayê piştevanîyê digre.

Berbang: *Ev dibe salek ku Cebha Kurdistanî hatiye danan. Lê raya tevayî ya kurdan weha ye ku divîyabû berî 10-12 salan, bi kêmanî di destpêka şerê Îran û Îraqê de hatibaya danan. Dîtina we çi ye? Û bi vê pirsê ve girêdayî rewşa Cebhê çawa ye û hûn paşeroja wê çawa dibînin?*

www.arsivakurdi.org

Samî Ebdulrehman: Piştî şkestina 1975'an li Kurdistana Îraqê gelek partî hatin damezirandin. Em vê yekê normal dibînin. Her weha li ba me tiştekî giring e ku divê di her qonaxekê de tevger hevgirtî be. Demekê li Kurdistana Îraqê xebat di nav partîyekê de dihat kirin. Dema ku çend partî di nav tevgerê de peyda bûn, divîyabû zû, ne dereng çarçeweyeke nû ji bo hevgirtinê bihata dîtin. Ew çarçewe jî di sîstema piranîya partîyan de Cebha Welatparêzî ye. Navê wê cebhe, yan tiştekî din be, ne giring e, tiştê giring ew e ku tevger yekgirtî be. Giring ew e awayê yekgirtinê di pratîkê de hebe û yên ku tê de kar dikin hemû jê razî bin. Eger hûn li edebîyata me binêrin, ji sala 1976-77 û wirdetir, pir e ji gazîyên çêkirina cebheyeke kurdî li Kurdistana Îraqê û bi her awayî be li seranserî Kurdistanê, bo çêkirina cebheyeke berfireh ya îraqî, bo hevkarîya di navbera miletên Rojhilata Navîn de; wek tevgera kurd, tirk, ereb û faris.

Rewşa cebha kurdistanî bi awayekî tevayî baş e û pozîtîf e û di navbera alîyên cebhê de alîkarîyek baş heye. Cebhê ji bo meşandina karên xwe yên li hundirî welêt û derveyî welêt, hinek rêxistin çêkirine û niha jî li ser avakirina rêxistinên pêwîst berdewam e. Eger yekî şarezayîya cebhên sîyasî yên Rojhilata Navîn û cihanê hebe, bi hemû kêşan û pîvanan rewşa cebha kurdistanî baş e. Em bi hêvî ne ku di riya pêşdebirina tevgera azadîxwaz ya Kurdistana Îraqê û xizmeta tevgerê li seranserî Kurdistanê, paşerojeke serketî li pêşîya me heye.

Berbang: *Berî niha pir bi germî qala çêkirina cebha berfireh ya îraqî dihat kirin. Lê nûhû mesele bêdeng e, çima?*

Samî Ebdulrehman: Di van çend mehên bûrî de bi rastî jî xelkê gelek hewil da bo damezirandina cebheke berfireh ya îraqî ku tev alîyên berhingar li Îraqê beşdarî kirin. Û cara pêşî ye bi hev re rûdinin... karûbar gelek pêşve çûn û nêzîk bû ku biryarname bêt mûrkirin. Lê mixabin alîyekî giring dawîyê xwe jê kişand. Lê dîsan ew hewildan ne bêber bûn. Têkilîyên opozisyonê xurttir bûn û baştir hev nasîn. Dema du-sê mehan mirov mijûlî karekî weha bibe û encama wê bi awayê dil dixwaze nabe, divê mirov li wê hêvîyê nebe ku di demeke pir kin de car din ji bo wê meremê rûniştin çêbibe. Ji vê çendê re wext pêwîst e. Bi kêmanî çend mehên din bibûre ku rê bê xweş kirin. Bi ya me divê zûtirîn wext hewildan hebe ku tev alîyên opozisyonê bi bawerîyeke temam bi hev re rûnin û gotûbêjeke rastî bê kirin ji bo pêkanîna cebheyeke berfireh ya îraqî.

Bi nisbeta kurdan, em bi navê cebha kurdistanî beşdarî gotûbêjê bûn û her ji ber wê yekê jî rola kurdan di wir de giring bû. Em li wê bawerîyê ne ku bo xizmeta tevgera xwe û ya nîştimanîya îraqî bi navê cebhê karên weha bikin.

Berbang: *Gotûbêj jî ji awayekî xebatê ye. Her weha têt gotin ku mesela kurd bi çek nayê çareserkirin û her divê rojek ji rojan ji bo çareserkirina vê dozê divê bi Îraqê re gotûbêj bên kirin. Erê di şertên îro de eger rejîma Îraqê ya niha daxwaza gotûbêjê bike, hûn wek Partîya Gel û Cebha Kurdistanî çi şert û daxwazîyên we hene?*

Samî Ebdulrehman: Bê guman gotûbêj awayek ji awayên xebatê ye, nemaze di vê demê de. Çinku ev demê gotûbêjê ye di navbera alîyên hevrik de. Îro welatên mezin di gel welatên din gihiştine wê bawerîyê ku problemên deverî divê bi gotûbêjan bên çareserkirin. Li Efrîqayê Efrîqa Başûr û Angola bi hev re rûniştin û gotûbêj kirin. Niha qala serxwebûna Namibia tê kirin û çêlî wê dibe ku Efrîqa Başûr leşkerê xwe nehinêre Angola û her wisa li Kamboçya û Afganistan û li gelek cihên din gotûbêj tên kirin. Ev yek li cihanê xetek nû ye û qazanca wê heye û nabe ku em kurd li dijî çûn û atmosfera cihanê bin. Eger rejîm li ser mesela ku tê gotin, li ser gotûbêjê musir be, her divê bi awayek sîyasî bêt çareserkirin, ev rast e. Çinku çiqas xebata çekdarî bêt kirin, dema ku gihişt çareserîyê, divê bi sîyasî be, divê mirov bi gotûbêjê bigihe encamê. Xebata çekdarî bi hindê ye ku mirov daxwazên xwe ferz bike û bi helwesteke bi hêz gotûbêjên sîyasî bike. Di hemû gotûbêjan de mesela herî giring mîzanîya hêzan e. Terazîya giran e ku vî tiştî ferz dike. Mîzanîya hêzan di navbera me rejîma Îraqê de lihevhatina 1970'an ferz kir. Hêzê, quwetê ew yek ferz kir, neku beesîyan bi dilê xwe vîyan peymanê mûr bikin. Ji bo îro û gotûbêja bi Îraqê re em dibêjin ku em her dem amade ne ji bo gotûbêj û dîyalogê. Lê di navbera amadebûna diyalog û rûniştina wê wextek heye û dîsan di navbera rûniştina bo diyalog û mûrkirina peymanekê de jî wextek heye. Bo nimûne eger di gotûbêjê de samîmî ne, divê gotûbêj li derveyî Îraqê be û tiştê herî giring, divê bi resmî di gel cebha kurdistanî be û ne li gel alîyekî bi tenê. Gotûbêja bi alîyek bi tenê re her li destpêkê tê wê me'nê ku niyet xirab e û ji bo xapandinê ye. Eger gotûbêj li gel cebhê be me'neyeke din heye. Her weha divê alîyekî bîyanî yê ku her du alî jî pê razî bin, beşdarîyê bike, daku bi kêmanî li ser wê yekê şahid be, ka kê vîyaye û kê nevîyaye. Her weha divê li welêt jî wêrankirina gund û bajarên Kurdistanê û nefîkirin û zilim û zor bên rawestandin. Kes nikare bibêje kavilkirina Qeledizê bi fermanên sultanî, yan seddamî û xopankirina bajarên din yên Kurdistanê delîlên pozîtîf in ji bo gotûbêjê. Van tiştan bi hev re şertên dij gotûbêjê peyda kirine.

Berbang: *Baş e, dema ku em çi li cihanê bi giştî û çi li Kurdistanê bi taybetî li dîroka gotûbêjan dinêrin, dema ku hukûmetek demokrat, yan hukûmeteke baştir tê ser hukim, gotûbêjê li gel opozisyonê dike û dîsa eşkere ye ku li hember meselê sîyaseta welatên din yên cihanê rola xwe dilîze. Lê ku di van şertan de em berê xwe bidin Kurdistana Îraqê; Mesûd Barzanî di semînera xwe li Stokholmê û Noşîrwan Mustefa di hevpeyvîna xwe ya bi Berbangê re û her weha Celal Talabanî û niha hûn jî dibêjin ku em tagirên gotûbêjan û hevalbendên çareserkirina aştîyane ne. Tebî'etê hukûmeta Îraqê nehatiye guhertin; ew diktatorîya berî şer û dema şer her niha jî berdewam e. Dîsan opozisyana Kurdistana Îraqê niha ew hêz nîne ku hukûmetê bo gotûbêjê neçar bike. Erê hûn di wê bawerîyê de ne ku di şertên îro de hukûmet daxwaza gotûbêjan li gel kurdan bike, yan bi çi awayî wê hukûmet bi tevgera kurdî re rûne?*

Samî Ebdulrehman: Li Kurdistana Îraqê di navbera salên 1963-1970'yê de hukûmetê car-car daxwaza gotûbêjê li gel tevgera kurdî kir. Destpêka salên 1963, 1964 û Xizîrana 1966 û sala 1970. Her çar caran jî çi hukûmetên demokrat li ser hukim nebûn. Hemû dema

www.arsivakurd.org

mîzanîya hêzan gotûbêj ferz dikirin; hukûmet lawaz dibû, hukim werdigera û xelkek nû dihat ser hukim û nedikarî şerê kurdan bike. Ji ber wê yekê daxwaza aşbûnê dikir. Hemû deman jî tevgera kurdî amade bû bo gotûbêjê û rawestandina şer. Eger em îro li her çar peymanan binêrin, ez bixwe her çaran jî rast dibînim. Îro ji alîyê leşkerî ve mîzanîya hêzan ne bi wî awayî ye ku mirov bikaribe tiştan li ser wan ferz bike, lê dema rejîma Îraqê qala demokrasîyê dike ku heta niha jî dike, lê heta îro jî gavek ber bi demokrasîyê ve navêtîyê. Li vir û li wir qala gotûbêjê kiriye, lê di pratîkê de bi tenê weke Amnesty International dîyar kiriye "kesê bawerî bi efûya Seddam nîne". Çinku ve 20 sal in ew her efûyê dide û niha jî zindan ji xebatker, demokrasîxwaz û welatperweran pir in. Dema Îraq qala demokrasî û gotûbêjan dike, sedemên eşkere hene ku hinek ji hundirê welêt, ji derveyî welêt û ji qada navnetewî dizên. Rejîm dixwaze ji der ve astengên deyn û qerzên xwe çareser bike. Lewra dixwaze resmê xwe li pêş cihanê rotuş bike. Ew welatên ku deynan didinê jî her dem qala lîsteya reş ya mafê mirovan dikin. Li Rojhilata Navîn hinek delîl ji bo desthêlana hukmê partîyekê bi tenê peyda bûne. Wek: Tunis û Cezayir.

Di nav cergê Îraqê de jî, rejîmê aborîya Îraqê hemû kiriye sîstema kapitalistî. Daku kapitalizmê jî ripin bike, pêşde bibe, divê Îraqê têkilîyên tebî'î bi kapitalizma cihanî re hebin ku vê yekê jî pêwîstî bi şertên tebî'î û hatinûçûn, pêywendî ji der ve hebin. Hemû dema aborîya kapitalist pêwîstî bi rejîmeke lîberal heye bo geşbûn û ripinkirina xwe.

Her çende şer jî rawestaye, heta niha jî 1 milyon esker li Îraqê heye. Îraq ne Çîn e û ne Sovyet e, heta 1 milyon esker lê hebin û ev tê wê me'nê ku lawên Îraqê giş çekdar in. Ew dixwazin ji vê rewşê xilas bin û vegerin malên xwe, binecih bibin û malekê ava bikin û jîyaneke normal bijîn. Di van salên çûyî de, bi navê şerî gorîkirinek zêde ji gelê Îraqê hatiye xwestin. Belê niha milet dipirse: çima her bi vî awayî bimîne?

Her weha piştî ku rejîm pişka tevayî firot, û niha bihayê hemû tiştan du carkî, sê carkî û çar carkî zêde bûye. Ev tê

wê me'nê ku di nav xwe de jî guvaştinek heye ku dixwaze rewş normal bibe.

Tevî ku hejmara pêşmergan jî kêm e, lê heta niha 200.000 leşkerên îraqî li Kurdistanê ne, ev wê me'nê dide ku doza kurd li Îraqê nehatiye çareserkirin, her weha mesela demokrasîyê jî li Îraqê bê çare maye. Hete niha jî gavek rastî ji bo çareserkirina van probleman nehatiye avêtin. Lê îro ew bibêjin ku ji bo gotûbêjê amade ne û kurd, yan opozisyona îraqî bibêjê, "ne", wî çaxî raya tevayî ya cihanê me neheq dike. Lê gava mirov bêje ez dê gotûbêja bikim, divê mirov jê re bi rastî jî amade be. Ew bi tenê bi gotin dibêje ez amade me, lê bi kirin ne amade ye. Di vê demê de wê cihan wan gunehkar bikin û wê heq bidin te.

Berbang: *Ev çend sal in slogana tevgera azadîxwaz ya kurd li Kurdistana Îraqê "Demokrasî bo Îraqê û otonomî bo Kurdistanê" ye. Erê bi dîtina we heta çi derecê îmkana bicihhatina vê sloganê heye?*

Samî Ebdulrehman: Hinek partî heta niha jî vê sloganê didin pêş û hinek sloganên din jî hene. Wek Partîya Gel me bawerî bi mafê çarenivîsê heye bo giş miletê kurd. Ev prensîb e. Bo çî em dibêjin me bawerî bi mafê çarenivîsa vî miletî û wî miletî heye, bi tenê me ew bawerî ji bo miletê me nebe. Wî demî mirov dibe munafiq û kes bawerîyê bi mirov nayne. Me bawerî bi mafê biryardana çarenivîsê ne bi tenê bo hemû miletan, hetta bo her mirovekî jî heye. Piştî konferansa xwe, nemaze bo Kurdistana Îraqê me bawerî xwebixwe bi mafê çarenivîsê heye. Lê di pratîkê de û bi normal ew maf li ser esasê hukûmeteke federalî, demokratîk li Îraqê wê bi cih bibe. Divê ew hukûmet ji du destekên rêvebirinê pêk hatibe. Bi ya me çi li cihanê, çi li Rojhilata Navîn mîzanîya hêzan bi tenê vê qasê radigire. Ji bo gihiştina vê armancê jî xebateke dûrûdirêj ji me tê xwestin.

Berbang: *Îro di nav kurdan de bêhêvîbûn, paşeroj reşdîtin zêde bûye. Erê hûn paşeroja xebata gelê kurd çawa dibînin?*

Samî Ebdulrehman: Ez ji xort û ciwanên gelê kurd hêvî dikim ku kes bêhêvî nebe. Em neteweyekî 25 milyon in, belkî di 2000'an de em bigihin 40 milyonan. Nabe mirov ji standina mafên vî neteweyî bêhêvî bibe. Rast e wek min

www.arsivakurdi.org

got li Kurdistana Îraqê hinek rojên tarî li pêşîya me hene. Lê di paşeroja dûr de ez pir bi hêvî me ku miletê kurd wê bigihe mafên xwe.

Berbang: *Eger niha bi awayekî tevayî em bala xwe bidin dinê, em dibînin ku bayekî demokratîk heye; gotûbêjên Sovyet û Emrîka, Nato û Warşova, hewildan bo çareserkirina problemên deverî li gelek cihan, guherînên nû li Polonya, Macaristan û welatên sosyalist. Erê vî bayê demokratîk li ser tevgera azadîxwaz ya kurd çi tesîr hene?*

Samî Ebdulrehman: Berî her tiştî divê wek tevgera azadîxwaz ya kurd em li cihanê piştgirîya nehêlana çekên atomî, kîmyayî ku li dijî kurdan hatin bikaranîn û piştgirîya kêmkirina hemû rengên çekî bikin. Min bixwe bawerî bi sosyalizmê hebû û niha jî heye. Partîya me xwedî bîrûbawerîyên sosyalist e. Lê ew tiştên ku niha li welatên sosyalist serê xwe hildane; wek perestroyka li Sovyetê û hilbijartinên li Polonyayê û ew rûdanên vê dawîyê li Çînê, Çîna ku berî deh salan dest bi reforma aborî kiribû, lê bêyî ku pûte bi demokrasîyê bêt dan. Ev tiştên he hemû stûrbûna astengên deh salên çûyî ne. Û hemû tiştekî xuya dikin ku demokrasî lawaz bûye. Eger demokrasî hebûya, çapemenî azad bûya, parlemento hebûya û endamên parlementoyê bi serbestî bikariban hesab ji hukûmetê bipirsin, asteng weha peyda nedibûn. Eger sendîkayan bi rastî piştgirîya mafên karkeran bikiribûwana, dibe ku "Solidaritet" li Polonyayê peyda nebûya. Wan demokrasî nebû. Bi dîtina me sosyalizm û demokrasî ne li dijî hev in, lê yek ya din temam dike. Demokrasî berhemê rêncberî û zehmetkêşana bi sedan salên miletan e. Wek hûn jî dizanin, li welatên kapitalist ku demokrasî heye, lê her dem partîyên çep, sendîkayên karkeran û aştîxwaz li ser berfirehkirina demokrasîyê musir in, lê vajîya vê, alîyên kevneperest heta ku dikarin, dixwazin demokrasîyê kêm bikin. Ji bo pêşdeçûna sosyalizmê, bi dîtina me demokrasî pêwîst e. Mirov dema birçî ye, daxwaza nên dike û çaxê têr bû, daxwaza "xwarina mejî" mafê bîrkirin û dana biryaran dike ku wê jî pêwîstî bi şertên demokrasî heye. Ev weke destpêk ji bo pirsîyara we. Em bi hêvî ne û bi bawer in ku tevgera demokrasîxwaz, çi hindik, çi gelek, dereng, yan zû wê bi ser bikeve. Li dawîyê dixwazin bibêjim ku ew rejîmên ku hukim li Kurdistanê dikin, yan divê xwe biguherînin û ber bi demokrasîyê ve gavan bavêjin, yan ewê ji cihanê bên qutkirin. Lewra ez bawer dikim ku tesîreke pozitif li ser deverê û Kurdistanê heye. Perestroyka ku heta niha alîyê navxwe û yê navnetewî bi stûyê xwe girtîye, em bi hêvî ne ku ji niha û pê de wê giringîyê bide ser rewşa têkilîyên Sovyetê û diktatorên cihana siyem ku heta niha ev alî hatiye jibîrkirin. Çaxê ev diktatorên he zilimê li gelên xwe dikin, bi kêmanî pêwîst e ragihandina welatên sosyalist wan tiştan binivîse û bigihîne miletên xwe.

Bi tevayî di derheqê tevgera kurdî de tewrê Sovyetê ne çi tewr bû. Çawa mezintirîn welatê sosyalist li hember bikaranîna çekê kîmyayî li dijî miletekî bindest, bêdeng dimîne, evî welatê mezin yê sosyalist, divîyabû berî her kesekî din ev kar gunehkar bikira.

Berbang: *Têkilîyên Sovyet û Îraqê bi vî awayî ye yê ku tu dibêjî. Li ser danûstandinên leşkerî û aborî li gel Îraqê, rexna te li Sovyetê heye?*

Samî Ebdulrehman: Me daxwaz ji Sovyetê û ji welatên din nekiriye ku têkilîyên xwe bi Îraqê re bibirin. Em dibêjin, bila ew ji Îraqê re bibêjin: eger li ser perçiqandina mafên mirovan -kuştin û birîn û zilim û zora li her kesekî îraqî tê kirin, dema daxwaza kêmtirîn tiştî dike-, berdewam be, eger li ser wêrankirina gund û bajarên Kurdistanê û veguhastina bi zor ya kurdan berdewam be, em deyn nadin te, kirîn û firotinê bi we re nakin, petrola we nakirin, di nav rêxistinên cihanî de dê we rûreş bikin. Eger we danûstandinên xwe baş kirin, wê çaxê têkilîyên me bidomin. Em vê daxwazê ji hemû welatan dikin: ji Brîtanya, Emrîka, Sovyet û Çîn û ji hemû dinyayê. Berî çend rojan dema Brîtanya bi firotina 50 balefirên leşkerî bo Îraqê, mijûl bû, me di rojnamên brîtanî de dengê xwe bilind kir û ji ber vê yekê parlementerên wan ev yek anîn zimên. Bi tevayî di derheqê tevgera kurdî de tewrê Sovyetê ne çi tewr bû. Çawa mezintirîn welatê sosyalist li hember bikaranîna çekê kîmyayî li dijî miletekî bindest, bêdeng dimîne, evî welatê mezin yê sosyalist, divîyabû berî her kesekî din ev kar gunehkar bikira. Lê em ne tagirê hindê ne ku êdî divê miletê kurd dijminatîya Sovyetê bike. Ev ji bilî zerarê tiştekî nade me. Lê belê divê hewil bê kirin ku Sovyet bê helwest nemîne û di derheqa kurdan de helwestê xwe pozîtîf bike.

Berbang: *Kak Samî bi tevayî têkilîyên we li gel alîyên din yên tevgera kurdistanî li perçên din çawa ne?*

Samî Ebdulrehman: Her ji avakirina Partîya Gel û heta niha me hewil daye ku li gel hemû alîyên sîyasî yên Kurdistanê têkilîyên me baş bin. Heta dereceyeke baş em di hewildanên xwe de serketine. Eger ji ber çi sedem jî be, di navbera me û alîyekî de têkilî çênebûbin, helwestê me li hember wan negatîf nebûye.

Berbang: *Wek hûn dizanin, li Kurdistana Tirkîyê hinek rêxistinên sîyasî yên Kurdistanê bi navê Tevger yekîtîyek çêkirine. Wek Partîya Gel dîtina we li ser Tevgerê çi ye?*

Samî Ebdulrehman: Radyoya Partîya Gel bû ku cara yekem beyana damezirandina Tevgerê bi erebî û bi kurdî ji bo sê rojan li pey yek dubare dikir. Bi navê partîya me pîrozbahîya Tevgerê hat kirin û niha Cebha Kurdistana Îraqê têkilîyên baş bi Tevgerê re hene û dixwazin pêywendîyên Tevgerê û Cebha Kurdistana Îraqê xurttir bibin.

Berbang: *Hinek cara qala "kongra netewî ya kurdan" tê kirin. Erê bi dîtina we niha ji bo cebheyek kurdistanî berfireh, yan ji bo rêxistineke netewî berfireh şert peyda bûne, bo nimûne wek "Rêxistina Azadîxwaz ya Filistînê", yan bi kêmanî li derveyî welêt karek bêt kirin, ji bo nûnertîya yekdengî ya tevgera azadîxwaz a kurd?*

Samî Ebdulrehman: Kopîkirina awayekî dîyarkirî çiqas serketî jî be, li cihekî mirov nikare bo tevgereke din a azadîxwaz bi temamî kopî bike. Lê wek

www.arsivakurd.org

Divê em hewil bidin ku rêxistinên kurdistanî çêkin, ne yên deverî. Bo nimûne Federasyone Kurd li Swêdê ku kurdên hemû perçan tê de ne, rêxistineke kurdistanî ye, yan Malbend li Londonê...divê em piştgirîya rêxistinên bi vî awayî bikin.

prensîp, prensîpa R.A.Filistînê, wek hevgirtina tevgerekê, rast e divê kurd jî li ser prensîpên hevgirtinê kar bikin. Û bi bawerîya me îro hêsantir e ku kongra kurdî bêt kirin. Îca kî ava dike, encamên wê çi dibin, ew li ser rewşa kongrê ye. Ya ku em li pêş xwe dibînin, çêkirina rêxistinekê ye, eger ji bo serkêşîyê jî nebe, bi kêmanî bila bo şêwrê be ji bo rê û cihdana tevgera me.Dibe hinek bingehên lêkolînên praktîk li ser kurdan, tesîr bikin. Bo nimûne guhertinên îro yên li cihanê tesîrek çawa li ser me dikin. Vê yekê pêwîstî bi lêkolînên zanistî heye. Her yek ji me tişkî dibêje, lê gotinên me ne encamên lêkolînan in ku bikarin rê li ber bingehekî zanistî vekin. Eger kongreke kurdistanî bê danan, dibe ku ne bi tenê ji bo karê teorî, lê ji bo pratîkê jî gelek rêxistinên taybetî pêk bîne.. Belkî bikare merkezeke ragihandinê ava bike, bo tevaya tevgera me li cihanê rêxistinekê pêk bîne. Lê nabe ku em her tiştê xwe bihêlin, heta ku kongre bê danan. Divê em hewil bidin ku rêxistinên kurdistanî çêkin, ne yên deverî. Bo nimûne Federasyone Kurd li Swêdê ku kurdên hemû perçan tê de ne, rêxistineke kurdistanî ye, yan Malbend li Londonê...divê em piştgirîya rêxistinên bi vî awayî bikin. Her weha rêxistinên pîşeyî ku ji bo hemû kurdan bin. Niha me zanî ku li Ewrûpayê bo nivîskarên kurdên ji hemû perçan ji bo damezirandina Yekîtîya Nivîskarên Kurd destpêkek heye. Û ew kovarên ku li derveyî welêt tên weşandin, bi taybetî kovarên van rêxistinan, divê kovarên tevayî bin û meseleyeke praktîk û pêwîstî ye ku divê bi her du diyalektên bingehîn (kurmancîya jorî, kurmancîya xwarê) û bi her du rengên tîpa bên weşandin daku zêdetirîn hejmara kurdan bixwînin.. Ez dizanim ku Berbang li ser vê riyê diçe.Wek hûn dizanin kovara Partîya Gel, Pêşeng jî li ser vê riyê dimeşe.

Berbang: *Wek hûn dizanin ku piştî bikaranîna çekên kîmyayî, gelek kurdên ji Kurdistana Îraqê çûn Tirkîyê. Her wek em dizanin ku jîyana wan a di kampan de gelek ne xweş e û heta nûhû hukûmeta Tirkîyê ew wek penaber qebûl nekirine û wek we duh di semînera xwe de jî got Tirkîye bi çavê "mêvanê nebixêrhatî" li wan dinêre. Wek Cebha Kurdistana Îraqê ji bo sivikirina barê li ser milê wan kurdan çi hatiye kirin?*

Samî Ebdulrehman: Çaxê ku Tirkîyê sînorên xwe bo kurdên ji ber êrişa çekên kîmyayî revîn, vekirin, gelek hukûmet û alîyên din xweşhalîya xwe xuya kirin. Hinek alîyên tevgera kurdî jî sipasîyên xwe ji bo hukûmeta tirk şandin. Lê weke ereb dibêjin " El ihsan we bil temam" eger te qencî kir, bi temamî bike. Em vê yekê nabînin. Li Tirkîyê rewşa penaberan pir xirab e û wek penaber jî nayên qebûlkirin û ji wan re dibêjin mêvan. Bi rastî wek mêvanê hestîgiran lê dinêrin. Heta nûhû jî li Mêrdînê di çadiran de dijîn. Zivistanê di çadiran de dijîn, kelegerma havînê jî di çadiran de derbas dikin. Xwarin kêm e û heta têr av jî nîne. Rojê du seetan av ji wan re tê û nikarin wê avê ji bo serşûştin, yan cilşûştinê bi kar bînin. Nanê jehirkirî jî didinê. Wek hûn dizanin careke ji nanê jehirkirî 3000 kes nexweş ketin. Niha zarokên sê, çar salî jî berî ku nên bixwin, nanî qet dikin, li nav dinêrin ku noqtên zer û şîn tê de nebin ku nîşanên jehirê ne. Bi bawerîya me destê Îraqê jî di vê meselê de heye. Em çûn cem rêxistinên cihanî yên pûte bi van pirsan dikin; wek UNSCR li Ceneve, cem Xaça Sor a cihanî, ya elmanî, ya swêdî. Hinek ji van rêxistinan per jî şandine, lê wek pere yek quriş jî negihiştiye destê penaberan. Dibe ku tirk nanê jehirkirî, savar, çadir û betenîyên dirîyayî şûna wî pereyî hesab kirine. Pêwîst e ew alîyê alîkarî dişîne, nûnerê xwe jî bişîne, daku rewşa gihiştin û parkirina pereyî ji nêzîk bizane.Cebha Kurdistana Îraqê wek cebhe û her alîyekî wê bi serê xwe, hewil daye û hewil didin ku ji vê problemê re çareyekê bibînin. Pêwîst e UNSCR li gel hukûmeta tirk bigihe encamekê û pêwîst e zû xanî ji bo wan bên avakirin û xwendingeh ji wan re bên vekirin. Penaberan bi jîrîya xwe ji bo zarokên xwe xwendingeh vekiribûn, lê rejîma tirk ew jî qedexe kir.Ev penaber ten mirovên hişyar û şoreşger in û naxwazin zarokên wan nexwenda bimînin. Wezîfa me hemûyan e, çi wek Cebha Kurdistanî, yan partîyên sîyasî, yan wek rêxistinên kurd li Ewrûpa û wek kes bi germî hewil bidin çi dest bo dest, çi bi riya rêxistinên mirovî alîkarîya penaberan bikin.

Berbang: *Dîyar e Tirkîye naxwaze ew li wir bimînin û bibin "bela serê" wan. Û welatên ewrûpî jî hejmarek mezin ji wan wernegirtine. Ser re jî hukûmeta Îraqê ev cara siyem e hewil dide ku wan qayîl bike û vegerîne Îraqê. Erê bi dîtina we ji bo vê problemê baştirîn çare çi ye?*

Samî Ebdulrehman: Yekem tişt, divê UNSCR bi wezîfa xwe rabibe û çareyekê bo wan penaberan bibîne.Ew li ser astê cihanê li hember wan berpirsin. Û divê Tirkîye sîyaneta wan bigire. Dîsan baştir e welatên Ewrûpa Rojava, Emrîka, Kanada û Awustralya birek ji wî xelkê penaber werbigire. Di nav wan de nexweş û birîndar hene ku pêwîstîya wan bi derman û jîyaneke taybetî heye. Yan ew xwendevanên ku ji xwendina xwe ya bilind bi şûn de mane, rê ji wan re bê vekirin ku xwendina xwe xilas bikin. Her weha divê rê li ber penaberên ku kes û mirovên wan li welatekî ewrûpî heye, bikarin bên wî welatî. Em nikarin daxwaz bikin ku ji bo hemûyan derî bên vekirin.Eger ev welatên he, her yek hejmareke baş ji penaberan

Niha du cûrên xebata herî giring li pêş kurda ne û her du bi hev ve girêdayî ne. Xebata ragihandin a cihanî û xebata diplomasî ya cihanî. Ji bo her du cûran jî kurdên li Ewrûpayê dikarin rolekî giring bilîzin.

www.arsivakurdi.org

werbigirin, wê heta dereceke xilasîya wî xelkî bêt. Em kesê pal nadin ku di vê rewşê de vegerin Îraqê. Hingî rewşa Îraqê weha be, ne baş e kes veger. Nûnerê Xaça Sor a Cihanî demekê tiştek gotibû: sozên ku hukûmete Îraqê dide, ji bo vegerîyanê ne bes e. Niha jî rewş her ew e.

Berbang: *Erê hûn dikarin piçek li ser barê jîyan û rewşa penaberên ku çûne Îranê bipeyivin?*

Samî Ebdulrehman: Bi awayekî tevayî rewşa wan baştir e. Di meha 1 û 2'yan de dema gelek kes bi hev re hatin, di çadiran de dijîyan. Lê niha bi giştî hemû di xanîyan de dijîn, xwarinê distînin û zarokên wan diçin xwendinê, ji bilî yên ku di kampan de dijîn. Alîkarîya rêxistinên mirovî- Xaça Sor a Cihanî- bi her rengekî be, gihiştîye destê wan. Mirov dikare bibêje ku rewşa wan ne xirab e û li Îranê hebûna bingehên partîyên kurd yên îraqî karûbarê xelkê hêsantir kiriye. Bi taybetî hinek ji wan pêşmerge ne û wek pêşmerge alîkarîyê ji partîyan werdigirin.

Berbang: *Di hevpeyvîneke de Pr. Lazarev gotibû ku di şerê Îraq û Îranê de delîveyek (firset) baş ji destê kurdan çû, dikaribûn li Kurdistana Îraq û Îranê dewletek bi serê xwe çêkiriban. Erê îmkana vê yekê hebû?*

Samî Ebdulrehman: Pr. Lazarev bi taybetî di pirsa kurdî de mirovekî zana ye û em gelek biha didin dîtinên wî û dostê tevgera azadîxwaz ya kurd e. Ji ber vê yekê ez bixwe bi şik im ku wî bi vî awayî ev peyv kiribe, bi taybetî pirsa dewlete kurd. Lê mesela ku kurdan delîve ji dest xwe kirine, ew çi guman tê de nîne. Baştirîn rê hevgirtin bû, hewildan bû ji bo dûrxistina şerê Îraq û Îranê ku hukûmet neçar bûbûya û rêveberîya Kurdistanê di pratîkê de bidaya destê kurdan. Ev di derheqê Kurdistana Îraqê de. Eger hemû alîyên bizavê (tevgerê) hev bigirtna û şer ji Kurdistanê dûr bixistan. Divîyabû Kurdistana Îranê jî her bi vî awayî bûya û nehiştiban ku şer bikeve nav erdê wan.

Berbang: *Niha em vegerin bo Ewrûpayê, ba kurdên li ewrûpayê. Hûn dizanin ku gelek kurd li ewrûpayê dijîn. Gelo ew ji bo piştgirî û alîkarîya gelê xwe dikarin çi bikin?*

Samî Ebdulrehman: Niha du cûrên xebata herî giring li pêş kurda ne û her du bi hev ve girêdayî ne. Xebata ragihandin a cihanî û xebata diplomasî ya cihanî. Ji bo her du cûran jî kurdên li Ewrûpayê dikarin rolekî giring bilîzin, eger bikarin bi hevgirtin û prifesyonal û berdewam kar bikin û rewayîya (meşrûyeta) doza kurd bo cihanê şirove bikin. Hewil bidin ji kurdan û ji dostên kurdan lobîyeke kurdan çêkin. Bo me eşkere bûye ku hêza destpêkirina avakirina lobîya kurd li hemû welatan heye. Dibe ji ber zilim û zora li welêt, hejmara kurdan li Ewrûpayê zêdetir bibe. Çiqas zêde kesên şehreza û yên Ewrûpa nas dikin hebin, kar wê baştir bimeşe.

Berbang: *Kurd dikarin bi riya dîplomasî û ragihandinê kar bikin. Di warê aborî de mirov dikare çi bike?*

Samî Ebdulrehman: Eger baş hizra miletê xwe bikin, dikarin di warê aborî de alîkarîyek pir baş bikin. Çaxê şerê Wîetnamê, xwendevanên wîetnamî li hinek welatên sosyalist dixwendin. Her yek ji wan nîvê alîkarîya ku distendin, dicivandin ji bo ku xwendevanekî din bikare ji Wîetnamê bêt û bixwîne. Kurdên li Ewrûpayê dikarin alîkarîyê bicivînin û ji bo penaberên li Tirkîyê bihinêrin. Em tev ji bo wan rûndikan dibarînin, lê bi girînê tiştek bi dest nakeve. Gelek qeyranên aborî hene ku bi hêsanî ji nav naçin; problem û pêwîstîyên penaberan, birîndaran, nexweşan, zarokan. Jîyana kurdên li Ewrûpa û kurdên li welêt nayê muqayese kirin, divê yên li Ewrûpayê destê alîkarîyê dirêj bikin. Hinek ji qazanca ku bi dest wan dikeve, bicivînin ser hev, ji bo Kurdistanê. Bila hinek nefsbiçûkî hebe, hinek cara di hinek tiştan de kêm mesref bikin û perê mayî bo alîkarîya gel bêt civandin. Nabe em ji bîr bikin ku car

Çaxê şerê Wîetnamê, xwendevanên wîetnamî li hinek welatên sosyalist dixwendin. Her yek ji wan nîvê alîkarîya ku distendin, dicivandin ji bo ku xwendevanekî din bikare ji Wîetnamê bêt û bixwîne. Kurdên li Ewrûpayê dikarin alîkarîyê bicivînin û ji bo penaberên li Tirkîyê bihinêrin.

car alîkarî çêbûye, lê bi rastî weke ku pêwîst çênebûye û carna jî her hêjayî qalkirinê nîne.

Berbang: *Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê îsal 10 salîya xebata xwe dadigire. Ew serbûrek e ji bo nêzîkkirina kurdên li Swêd û nûnerîtîya wan û piştgirîya wan ji bo xebata Kurdistanê. Erê hûn vê serbûrê çawa dibînin û çi daxwazên we, wê ji Federasyonê hebin?*

Samî Ebdulrehman: Her ji damezirandina Federasyonê, heta îro em ji dengûbehsên Federasyonê agehdar in. Û me piştgirîya Federasyonê kiriye. Yek ji sîfetên giring yê vê federasyonê ew e ku ji bo hemû kurdan e û rêxistineke demokrat e. Wek ez dizanim, her sal kongre û hilbijartin heye. Ew rêxistina her sal, yan du sala carekê bi azadî hilbijartinê bike, wê demokrasî di nav wê de rihên xwe kûr bavêje û ya herî giring ew e ku rêxistineke kurdistanî ye û kurdên hemû alîyan bi wekhevî tê de kar dikin. Bi ya min tecrûbên bi vî cûrî baş in û li gor karîna xwe me piştgirî kiriye û em ê bikin.

*** * * AGAHDARÎ * AGAHDARÎ * AGAHDARÎ * * ***

T-Shirtên ji bo bîranîna Helebçê,
li gor bedenên S, M, L, XL,
li Federasyonê tên firotin.
Biha : 60 kronên swêdî

www.arsivakurdi.org

Di roja 11.11.1989'an de li Stokholmê bi amadekirina Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê, kurdnasê sovyetî M.S.Lazarev li ser dîroka kurdan semînerek da. Em semînera Pr. Lazarev ji bo xwendevanên xwe diweşînin.

Prof. M. S. Lazarev:

NE BI TESADUF KURDISTAN BÛYE WELATÊ ŞOREŞAN

Gelî kurdên bihagiran!

Ji bo min serfirazîyeke berz e ku îro bi navê xwe û kurdnasên sovyetî li pêş we bipeyivim. Dema ku ez hatim vir, hogirên min ji min xwestin ku ez silavên wan yên germ bigihînim we. Cara pêşî ye ez hatime bajarê Stokholmê û yekem car e ku ez li pêşîya hewqas kurdan dipeyivim. Tiştekî normal e ku îro hinek bi heyecan bim, ez dixwazim ku hûn gazindan ji min nekin. Ez dilxweş im ku li Stokholmê li pêş we dipeyivim, çinku ev paytext van salên dawîyê bû cihê xebateke aktîf di mesela kurdî de. Weke hûn dizanin, babetê peyva min li ser "Doza kurd, dîroka wê û rewşa wê ya îro" ye. Mirov dikare navekî din lê bike û bibêje: "problemên îro yên doza kurd û xebata kurdîtîyê". Li destpêke mirov dikare pirsekê bike: "doza kurd", "problema kurd", "mesela kurd" yanî çi? Ev tema ji pirsên han pêk tê; pirsa kurd di warê sîyasî de, di warê ekonomî de û di warê serbixweyîya miletî de. Roja îro miletê kurd bi nifûsa xwe ya 20-25 milyonî ve miletekî hemta ye ku welatekî wî yê azad nîne, miletekî bindest e. Ji ber vê yekê, bi dîtina min pirsa kurd ne tenê li rojhilata navîn, lê li hemû cihanê di warê mesela milî de pirsek e ji pirsên herî girîng. Min ji bîr kir ku ji we re bibêjim ku îro li pêş we ne wekî mirovekî resmî yê ku bawerîya hukûmeta Sovyetê ji bo we dibêjim, lê ez wekî kurdnasekî, bi vî sîfetî dîtinên xwe pêşkêşî we dikim. Lewra tiştên ku ez bibêjim, dîtinên min û hevalên kurdnas in yên ku em bi hev re dixebitin. Gava ku mirov dipirse, problema kurd

çi ye, di nav vê pirsê de gelek pirsên din tên holê ku mirov mecbûr e bersivên wan bide. Eger ez rastîyê bibêjim, dema ku navê kurd tê gotin, yekser problem serê xwe derdixînin. Heta niha vê pirsê bersiva xwe ya temam nestandiye; gelo kurd neteweyek in, yan grûbeke etnîk in. Li ser vê yekê bawerîyên kurdnasan ne wek hev in, cida ne. Xusûsîyetên neteweyekî bi nisbet kurda, ta niha bi rengekî berfireh û giştî nehatine dan, ev yek hîn di warê lêkolîn û lêgerînan de ye. Yek ji xusûsîyetên bingehîn yê netewebûnê, ziman e. Lê di vî warî de jî, di warê zimanê kurdî de jî birek pirs û problem hene ku em nikarin bibêjin zimanekî netewî, yekgirtî heye. Çinku miletê kurd ne tenê sîyasîyen ji hev dûr ketiye, lê lehce û şîweyên wî jî ji hev dûr in. Heta niha

«Eger em li dîroka osmanîyan û cumhûrîyeta tirkan û ya îranîyan binêrin, em dê bibînin ku bê heya û şerm rastîya dîroka kurd, hebûna wî, jîyana wî hatiye tezwîrkirin. Armanca wan ji tezwîr û veşartinê ew e ku kurdan winda bikin, bibêjin kurd nemane.»

li nav zana û xwendevanên çi sovyetî û çi rojavayî gelek dîtin û qena'et hene ku dibêjin; lehceyên zimanê kurdî; kurmancî, soranî, zazakî, lorî û bextîyarî, ev lehceyên han zimanine cihê ne yan wê ji bo wan zimanekî muşterek yê nivîsandinê bêt dîtin? Ev pirs hîn bê bersiv e. Bi bawerîya min, ev pirseke zanyarî ye, lê dîsan jî em nikarin ji bîr bikin ku pirseke sîyasî ye jî. Çinku eger biryar bêt dan ku ev zimanine cihê ne, ne zimanek e, hingê zilmeke mezin li netewa kurd dibe ku ev netewe parçe-parçe bibe. Ji ber ku ez ne zimannas im, ez nikarim vî barî hilgirim û bersiva vê pirsê bidim, bêjim we ye, yan ne we ye, lê ez dibêjim sîyasîyen divê miletê kurd di vî warî de lêkolînên baş bike û wek bersiv yekîtîya ziman bîne meydanê. Problema din ku bi nisbet doza kurd em bînin, problemeke girîng e; wê çawa sînorên Kurdistanê bên dîyarkirin? Eger em bêjin Kurdistan, navekî wek ji farisîya kevin, anku cihê kurd, ev me'neyekî şêlû ye, ne vekirî ye, nehatîye tehdîtkirin. Çinku kurd hene ku li ser xakê Kurdistanê dijîn, û kurd hene ku li hinek cihan dijîn, lê ew der ne Kurdistan e. Rast e, ji berê de miletê kurd li ser axa Kurdistanê dijî, lê zêdetir ji milyoneke kurd ne li ser axa Kurdistanê dijîn. Em nikarin vê yekê bikin pîvan ku her cihê kurd lê dijîn, Kurdistan e. Ji ber ku welatê kurdan ne serbest e, em nikarin bibêjin ku çarçika ku kurd li ser dijîn, tim sabit û muheded e, her tim li ser wî erdî ye, ne car car diguhere. Di berdewamîya dîrokî de ew çarçika Kurdistanê hatiye guhertin, kêmbûn, zêdebûn tê de çêbûne. Li gor welatên cîran sînor gelek caran hatiye guhertin. Kurdistana dîrokê û Kurdistana îro ne qasî hev in, sînor gelek hatine guhertin. Çarçika Kurdistana îro pir meztir e ji Kurdistana dîrokî ku di nav dîroknasan de hatibû naskirin. Niha ku li gor bîr û bawerîyên zanistî û ilmî, ya ku ez têdigihim, Kurdistan kûder e. Kurdistan ew perçeyê erd e ku navçeya Îran, Îraq, Sûrîye û Tirkîyê digihîne hev. Nemaza ew cihê ku kurd tê de rûniştvanên herî pir in, yan ji qewmên din zêdetir in. Ew navçe bi bîr û bawerîya min, Kurdistana heqîqî ye. Û mafê wê navçeyê heye ku bi destê xwe qedera xwe binivîse. Û hetta mafê danana dewleteke bi serê xwe hebe. Lê li vir du tişt hene: ya yekem ew e ku çend milyon kurd li ser wê navçeyê najîn, me'ne ne ew e ku ew bê maf bimînin, divê ew jî bigihin mafên xwe. Weke qismek kurdên li rojava Tirkîyê, li Konya û Siwasê dijîn, weke kurdên li Xorasan, Lubnan û li navça Qafqasya Sovyetê dijîn. Û dawîyê ew kurdên ku wek penaber li welatên Ewrûpayê dijîn, divê bigihin mafên xwe. Bi bawerîya min, ev tiştekî mezin e ku li welatekî wek Swêdê, ji erdê Kurdistanê ewqas dûr, îhtîmam bi kurdên li vir hatiye dan û rewşeke baş ji bo wan peyda bûye. Ya din ew e ku me got divê kurdan mafê danana dewleteke bi serê xwe hebe, lê heqhebûn û bicihhatina vî heqî du tiştên cihê ne û dixwazim li ser vê yekê bipeyivim. Mesela ku miletê kurd mafê danana dewleteke bi serê xwe hebe, ne ferman, yan emrek e ji jor hatiye ku ev tişt bi cih bê. Ev mafekî dîrokî ye. Hêvî dikim ku em bijîn ta ku ew maf di jîyanê de bi rih dikeve û em bi çavên xwe wê yekê bibînin. Eger Xwedê bibêje 'erê'. Pirsa duyem ku bi ya min girîng e em qal bikin; rûniştvanên kurd; hebûna wan, kêmbûn û zêdebûna wan, jîyana wan. Ev pirsa han jî ne bi tenê di warê zanistî de, lê di warê sîyasî de jî girîng e. Bersiva vê pirsê jî ne hêsan e, çinku dewletên ku kurd di nav xwe de dabeş kirine, li ser nifûs û awayê jîyana wan çi reqemên rast nadin. Eger em li dîroka osmanîyan û cumhûrîyeta tirkan û ya îranîyan binêrin, em dê bibînin ku bê heya û şerm rastîya dîroka kurd, hebûna wî, jîyana wî hatiye tezwîrkirin. Armanca wan ji tezwîr û veşartinê ew e ku kurdan winda bikin, bibêjin kurd nemane, çend eşîr mane, ew jî hêdî hêdî dihelin. Sîyaseta şovenî ya Panturkîzm dixwaze ji alîyê sîyasî ve doza kurd nehêle, winda bike. Kurd hene ku bi esil kurd in, lê kurdin hene ku kurd hesab dibin, lê em nikarin bi tekîd bibêjin kurd in, ji ber ku bi tenê zimanê wan merivê zimanê kurdî ye, nêzîkî zimanê kurdî ye , weke Lorîyan. Zemanê berê bextîyarî jî wek kurd dihatin hesibandin. Li ba me, wek zanayên sovyetî yên kurdnas heta niha bîr û bawerîyek muşterek li ser kurdbûn an nekurdbûna lorî û bextîyarîyan tuneye. Şik nîne ku ew û kurd pir nêzî hev in û merivtîya wan heye. Lê tiştek eşkere û xuya ye ku lorî wek kurdên din ji bo doza kurd tênakoşin, wek wan xwe kurd dananin, heta ku em jî bêjin lorî jî kurd in û qedera xwe bi qedera kurdan ve girêdane. Nemaze bextîyarî. Ew li dijî şahînşahîtîya kevin bi çek raperîne jî, lê bi navê xwe, ne bi navê kurdan. Bi awakî giştî di tarîxa mesela kurd û kurdistanî de em nabînin ku feylî, lorî, bextîyarî beşdarî xebatê bûne, xwe kurd hesibandine. Belê rastîyek heye ku van salên dawîyê lorî bi ciddî xwe kurd dibînin û mesela kurd wek mesela xwe dihesibînin. Divê em vî tiştî jî ji bîr nekin ku lorî û bextîyarî şî'î ne û şî'îyên temam in jî. Eger li Kurdistanê piranîya xelkê sunî bin, şî'î jî hene, lê ne wek lorî û bextîyarîyan şî'îyên tox in. Her weha kurdên ku li beşê ewrûpî yê Tirkîyê dijîn bi hest û kultura xwe, xwe pitir tirk dihesibînin. Heta hinek ji wan ewqas ji mesela kurd dûr ketine ku yekî wek Îsmet Înonu yek ji dijwartirîn dijmînê doza kurd û kurd bûye. Ev pirsîyarek sext e û ji bo bersivê westîyaneke mezin divê. Li gel vê jî ez û ew kesên ku li zanîngeha sovyetî bi min re kar dikin, bawerîya me bi gelê kurd re ye û em wan kurd dihesibînin. Dîyar e ev ne bawerîya me bi tenê, lê ya zanayên rojava jî weha ye yên ku wek bispor li Miletên Yekgirtî kar dikin. Li gor bawerîya min, hejmara kurdan bi kêmanî 20 milyon in, lê dibe ku ev reqem bigihe 25 milyonan jî.

Aborî

Pirsek din ji pirsên mesela kurd, ya aborî ye. Bi ya min pir giring e ku em bizanin ka çima kurd ji kevin de û niha ji alîyê aborî de paşve mayîne. Em li ge-

www.arsivakurdi.org

«Qonaxa siyem ya dîroka sîyasî ya kurdan ji dawîya şerê cihanî ê duyem dest pê kiriye û heta niha hatiye ku ev qonax rewşenbîr, şoreşger, pêşketinxwaz bûye. Ev qonaxa şoreşa demokratîk e, ji ber ku di xebata kurdan de şêweyên zanistî bi kar tên û feyde ji serhatîyên gelan werdigirin.»

lek cihan dibînin ku hîn têkilîyên eşîrtî bi hêz in. Ev yek bi awayekî baş di nav lor û kurdên Îraqê de xuya ye. Em hemû dizanin ku li her çar perçên Kurdistanê jîyan ne wek hev e. Perçê li Tirkîyê ji yên din pêşketîtir e, ji ber ku Tirkîye di van çil salên bûrî de di warê aborî de gavine baş avêtine. Perçê herî paşvemayî Kurdistana Îranê ye, nexasim devera Lor. Yekkirina perçên Kurdistanê û wek hev pêşdebirina wan, xebateke mezin divê, heta ku mustewa xebata sîyasî li hemû perçan wek yek be.

Sîyasî

Xebat û têkoşîna gelê kurd, xebateke azadîxwaz e. Ne bi tesaduf Kurdistan bûye welatê şoreşan. Bi bawerîya min mirov dikare dîroka sîyasî ya kurdan bike sê beş:

Qonaxa pêşî ya axa, beg û serokeşîran e. Wan ji bo parastina erd û eşîra xwe serî hildan. Ango axa, yan serokeşîrî dixwest li devera xwe bi serê xwe be. Ev serhildan her tim şkestin, ji ber ku eşîrek bi tenê li dijî hukûmetê radibû.

Qonaxa duyem ew qonax e ya ku em li Sovyetê jê re "qonaxa şîyarbûna burjuwa" dibêjin. Dema ku burjuwa di nav kurdan de peyda bû, bîra netewî belav bû û daxwaza avakirina welatekî serbixwe peyda bû. Em dikarin bibêjin ku fikra "Xoybûn" yek ji berhemên wê qonaxê ye. Vê qonaxê hingê dest pê kir, dema Kurdistan di nav du welatan de perçe bûbû. Paşê Kurdistan bi ser çar welatan de dabeş bû. Ew deverên ku kurd tê de bûn, ketin bin destê kolonyalistên frensî û îngilîzî. Serokên Xoybûnê, navdarên wê demê yên kurdan bûn, ew kes bûn, yên ku kurdan pir sîyaneta wan digirtin. Wan dixwest bi alîkarîya Cemîyeta Miletan, ya ji der ve û bi şerê çekdarî mafên xwe bistînin. Lê hesabê wan pir şaş derket, çi bingeh nebûn. Têkilîyên wan bi gelê kurd re yan nebûn, yan jî pir kêm bûn. Haya gel ji livînên wan nebû. Welatên kolonyalist yên rojava çi hesabek ji bo pirsa kurd nedikirin. Şaşîyeke din ya Xoybûn ew bû ku xwe bi welatên ewrûpî ve girêdabû. Tevî ku bîr û bawerîyên wan ne wek yên berê bûn, lê dema şer dest pê kir, dîsa pişta xwe bi axa û serokeşîran ve girêdan. Bo nimûne Simko, Şêx Mehmûd Berzencî û Şêx Se'îd. Bi dawîhatina şerê duyem ê cihanî, ev qonax jî bi dawî hat.

Qonaxa siyem ji dawîya şerê cihanî ê duyem dest pê kiriye û heta niha hatiye ku ev qonax rewşenbîr, şoreşger, pêşketinxwaz bûye. Ev qonaxa şoreşa demokratîk e, ji ber ku di xebata kurdan de şêweyên zanistî bi kar tên û feyde ji serhatîyên gelan werdigirin. Niha serokatîya şoreşa kurd berevajîya carên berê, ji nav cergê miletê kurd hatiye û rewşenbîr û şoreşger e. Ne giring e ku hinek ji wan ji malbatên axa ne, lê fikra wan hevçerx e. Bo nimûne Mele Mustefa Barzanî ku pir sîyaneta wî digrim û ez bawer dikim gelek ji we jî digrin, yek ji mezintirîn rêberan e di dîroka gelê kurd de.

Rewşa Kurdistanê ya Îro

Em dê li wir qala dîroka îro ya Kurdistanê bikin. Ji sala 1980 û heta îro. Ev qonax pir giring e û pêwîstî lêkolînê ye. Di vê qonaxê de sê noqtên mihûm hene ku em qal bikin. Berê dema li perçeyekî Kurdistanê şoreşê dest pê dikir, perçên din îhtimam pê nedidan û ew wek şoreşa xwe nedihesibandin. Lê niha ne welê ye. Niha li kîjan perçeyî xebat hebe, perçên din jî alîkarî dikin. Tevî ku awayê xebatê li hemû perçan ne wek hev e, lê li hemû perçan jî xebat heye.Ne giring e ku li perçekî geş e û li yê din kêmtir e, ya giring ew e ku niha kurd hemû di nav xebatê de ne, ji bo ku mafên xwe bistînin. Di xebatê de kurd tev alîkarîya hev dikin, tevî ku bîr û bawerîyên cihê jî hene ku hebûna bîrên cihê jî di xebata gelê kurd de tiştekî nû ye. Berî 20-30 salan bi tenê partîyekê (PDK-Îraq) serokatîya xebata gelê kurd dikir. Li perçên Îran û Sûrîyê partîyên kurd hebûn, lê bi giştî Barzanî tesîr li hemûyan dikir. Niha çi ji der ve, çi li Kurdistanê bi dehan partîyên kurd hene. Lê tev hevarmanc in. Ji ber pirbûna partîyan, qonaxa yekpartî û yekserok bi dawî hatiye.

Piranîya xortên kurd ku rewşenbîr in, bi cihêyîya hizr û bîrên xwe ve, bi awakî hevçerx û zanistî dixebitin. Di xebata kurdan de, ev tiştekî baş e. Lê di warê demokratîk de hin kêmûkasî hene. Em dikarin bibêjin ku hîn têgihiştina sîyasî di nav kurdan de nehatiye mustewayeke bilind û pêwîst. Dibe ku

«Em dikarin bibêjin ku hîn têgihiştina sîyasî di nav kurdan de nehatiye mustewayeke bilind û pêwîst. Dibe ku ez şaş bim, dema ez bêjim gelek partîyên kurd ne li ser bingeh û prensîbên zanistî hatine damezirandin, lê her kesekî xwestîye xwe mezin bike. Yan feydê xwe ji yê gelê xwe giringtir dîtiye û lewra jî hejmara partîyan zêde bûye»

ez şaş bim, dema ez bêjim gelek partîyên kurd ne li ser bingeh û prensîbên zanistî hatine damezirandin, lê her kesekî xwestîye xwe mezin bike. Yan feydê xwe ji yê gelê xwe giringtir dîtiye û lewra jî hejmara partîyan zêde bûye. Dibe ku ez şaş bim, lê ev bawerîya min e. Ev perçebûn û jihevqetîyana di tevgera kurd de ne tiştek rast e. Hemû dixwazin ku welat azad û serbixwe be. Lê di xebata azadîxwaz ya gelekî bindest de, evqas zêdebûna partîyan ne di feydê wî gelî de ye. Dema ku ez li Parîsê bûm, ji min pirsîn ku ji bo kurdan çend partî lazim in, min got yek partî. Eger em bi şêweyeke din bersiva vê pirsê bi-

www.arsivakurdi.org

«Ne tiştekî veşartî ye, eger ez bibêjim ku di dema Stalîn û Brejnev de çareyên ku Lenîn anibûn, bi cih nehatin. Pir pakî û paqijî ye eger bîr û bawerîyên Lenîn bêne bi cih anîn»

din, divê di nav partîyên her perçekî de cebheyek bête danan û di nav cebheyên her çar perçan de jî cebheyeke mezin ava bibe. Bila her partîyekê bîr û bawerîyên xwe hebin, lê divê hemû di cebheyekê de kar bikin. Tiştekî din ku ez di xebata kurdan de dibînim, mesela teroristîyê ye ku ji alîyê hinek terefan ve tê bi kar anîn. Ku di demê xwe de jê re digotin "lezûbezîya şoreşgerî". Ev bilezçûn carna rast û rast ji dijminên kurdan re xizmetê dike, ne ji bo gelê kurd. Di dîroka kevin ya Sovyetê de ev cûrên lezê pir in. Giring e ku kurd dîroka ûrisan bixwînin. Me ûrisan pir şaşî hebûn ku hûn dikarin tecrûbê jê bigirin.

Xebata Kurd Ji der ve

Pirsa kurd berevajîya pirsên din yên cihanî, her dem pirseke navnetewî bûye, ji ber ku kurd di nav çar welatan de perçe bûne. Dema ku kurd qala mafên xwe dikin, yekser mesele dibe ya çar welatan. Berî şerê yekem ê cihanî kurd di navbera îranî û osmanîyan de hatibûn beşkirin û mesela kurd têkilîyên direk bi wan welatan ve û ne rast bi rast jî be, bi welatên ku feydê wan li deverê hebû, wek Frense, Brîtanya, Elmanya û Rûsya Qeyser ve hebû. Di navbera şerê yekem û duyem yên cihanî de ji bilî çar welatên ku min bi nav kirin, hinek welatên din jî ketin nav meselê, wek Îraq û Sûrîye. Emrîka jî bû xwedîya berjewandîyan di meselê de û destê xwe dirêjî meselê kir.

Di sîyaseta welatan de bo cara yekem bi peymana Sewr welatên bîyanî soza welatekî serbixwe dan kurdan. Ev cara pêşî bû ku di qada navnetewî de bi awayekî ciddî qala Kurdistanê û serxwebûna kurdan hat kirn. Bi bawerîya min Sewrê bihayekî mezin yê sîyasî heye. Lê alîyên ku ev soz dan kurdan, hîle li kurdan kir; hetta ew otonomîya ji bo Kurdistana Tirkîyê dihat qalkirin, ji hemû perçeyî nedigirt. Her weha serxwebûna ku wan çêl dikir, ne welatekî bi serê xwe bû, lê wan dixwest Kurdistan di bin mandatîya Îngilistanê de be. Dîsan tev bendên peymana Sewr, daxwazên Brîtanya bûn, lewra ne Frense, ne jî Emrîkayê nedixwest mecaleke weha bidin îngilîzan ku destdirêjîyê li ser Kurdistana Tirkîyê bike. Temenê ('emir) Peyman Sewr pir kin bû. Paş demeke kurt, Peymana Lozan hat mûrkirin. Îngilîz û Frensê dixwest Kurdistanê têxin jêr destê xwe û kurdan jî bikin dardestê xwe yê li deverê, ji ber ku ew ji Sovyeta nûavakirî ditirsîyan ku bi wan re şer bike. Qonaxa duyem ji wê demê dest pê dike û heta sala 1958 çaxa Şoreşa Temmûzê li Îraqê bi ser ket, didomîne. Piştî wê di navbera rojhilat û rojava de şerê sar dest pê kir. Welatên rojavayê dixwest ku cihê piyên xwe li Kurdistanê bikin û bingehên eskerî li wir ava bikin. Her di wê demê de di navbera Îraq, Îran û Tirkîyê de Peymana Bexda tê mûrkirin ku peymaneke leşkerî ye li dijî Sovyetê û kurdan. Piştî şoreşa Temmûzê li Îraqê, û nemaze piştî destpêkirina şerê kurdan, tevgera kurd li cihanê rengekî din wergirt. Her weha bi serokatîya Mustefa Barzanî şoreşê demek dirêj kêşa û xwe li ser lingên xwe girt, ev jî bû sedem ku welatên rojava û Sovyet bi çavekî din li meselê binêrin û hewil bidin ku bi çi awayî be, xwe nêzîkî tevgera kurd bikin û têkilîyan pê re girêbidin. Yekîtîya Sovyet arîkarîyeke sîyasî, leşkerî û maddî ji tevgera kurd re kir. Yekem car bû ku di ragihandina cihanê de qala bizava miletê kurd bête kirin. Lê dîsan jî kesê weke ku pêwîst pûte bi tevgera kurd nekir. Çunkû sîyaseta navnetewî di bilindbûn û nizimbûnê de bû, rojekê têkilîyên dewletan xweş dibûn, roja din xirab dibûn.

Qonaxa siyem di dîroka xebata gelê kurd de ji sala 1980'an dest pê dike. Destpêkirina şerê çekdar li Kurdistana Îranê, livînên çekdarî li Kurdistana Tirkîyê û berdewambûna şerê çekdarî li Kurdistana Îraqê; ev qonaxeke nû ye di dîroka miletê kurd de. Di van deh salên dawîyê de pirsa kurd li her derê cihanê deng daye û gelek alî bi meşrûbûna wê mukir hatine. Êdî kes nikare guhên xwe li pirsa kurdî bigre û pûtê pê neke. Konferansa Parîsê nimûneyek e ku pirsa kurd bûye pirseke navnetewî. Ez naxwazim bi dirêjî li ser qonaxa îro ya xebata kurdan bipeyivim. Bi bawerîya min, pirsa kurd bi encamên perestroyka li Sovyetê û welatên ku hevkarên Sovyet in ve girêdayî ye. Ew ("perestroyka". Berbang) dê tesîrek rasterast li ser mesela kurd bike.Ev yek jî bi sîyaseta derve û ya hundirî û her weha bi serketina perestroykayê ve girêdayî ye, ji ber ku li Sovyetistanê çareserkirina pirsên netewî, dê tesîra xwe li ser pirsên netewî yên cihanê jî bike. Ne tiştekî veşartî ye, eger ez bibêjim ku di dema Stalîn û Brejnev de çareyên ku Lenîn anibûn, bi cih nehatin. Pir pakî û paqijî ye eger bîr û bawerîyên Lenîn bêne bi cih anîn. Hêvîdar im ku êdî pirsa gelê kurd nebe qurbana têkilîyên welatên rojava û rojhilat û nema fedakarî û gorîkirinên vî gelî ber avê de biçin. Heta niha kurdê bextreş çi feyde nedîtiye. Bi ya min eger em sîyaseta welatan deynin alîkî û bên ser hesta netewî, hingê ne bi tenê gelên Sovyet, lê li rojava jî gelek kes wê bi çavekî dilsozane li pirsa kurd mêze bikin. Jixwe cihan tev ne neyarê gelê kurd e, lê sîyasetê welê kiriye. Bê guman welatên rojava her tim xwestine ku berî her tiştî berjewendîyên xwe biparêzin. Lê eger rikatîya di navbera rojava û rojhilat de sivik bibe, her du alî dikarin li hember doza kurd bibin xwedîyên helwesteke nû. Bi bawerîya min, karê li Frensayê karekî pozîtîf bû, ango konferansa Parîsê şahidê vê boçûnê ye. Eger di navbera welatan de têkilîyên sîyasî baştir bibin, dê her du alî jî di warê civakî û demokrasî de helwestek baş li hember pirsa kurd hebin. Niha sîyaseta gelerî peyda bûye; ew jî ew e ku civatên xelkî her pirsek li ba wan giring be, lêkolînan li ser dikin û helwesta xwe li hember dîyar dikin, propagandê jê re dikin. Dîyar e ku helwesta wan wê li cem wan bi tenê nemîne û wê tesîr li ser hukûmetê jî bike. Eger têkilîyên nav welatan baş bin, dê Rêkxirawa Miletên Yekgirtî jî bikaribe ji bo pirsa kurd erkên li ser milên xwe bi cih bîne.

www.arsivakurd.org

Nameyeke Dostanî Ji Bo Nivîskarên Cihanê

Yê ku li peydabûn, îdeolojî û kirinên nazîyên Elmanya û Be'esîyên Îraqê binêre, wê bibîne ku rejîmên Hitler û Seddam ji serekanîyekê ava xwe stendine. Ev bîstûyek sal in ku rejîma Seddam çavên xwe li mafên bingehîn yên mirovî girtine, wê çokên xwe deynane ser sînga Îraqê û ew hêvêna şerekî bû ku nêzî nîv milyon mirov bûn qurban. Vê rejîmê armanca qirkirina gelê kurd û wêrankirina Kurdistanê daye ber xwe û vê armancê bi cih tîne.

We hemûyan barana kîmyayî ya ku di adara 1988'an de li Helebçe barîya, bihîst û dît. Helebçe wek bajarê şa'iran deng dabû. Şa'irê mezin yê kurd Goran xwedîkiriyê vî bajarî bû. Mixabin ku we nebîhîstîye ka çend nivîskarên kurd bi destê vê rejîmê hatine kuştin. Muherem Mihemed Emîn, Ebdulxaliq Me'rûf, Şakir Fettah sê nivîskarên kurd bûn. Yê pêşîyê hat girtin û kuştina wî bi tenê rojek kêşa, cenazê wî yê pêroz gihişt bajarê Silêmanî. Qurbanekî din, şa'ir û çîroknivîs û rexnegir Dilşad Merîwanî bû. Niha jî Mihemed Mukrî û Heme Kerîm 'Arif ku du çîroknivîsên kurd in, di zîndaneke biçûk de ne, di wê zîndana mezin (Îraq) de û mirin çaveriya wan dike.

Gelî Nivîskarên Cihanê!

Hûn ne wekî dewletan ji ber berjewendîyên aborî bi Îraqê ve girêdayî ne, daku hûn çavan li gunehkarîyên be'esîyên Îraqê bigrin. Peyva pîroz ji we dixwaze ku hûn dengê nerazîbûna xwe bilind bikin û helwesta edîbane bi kar bînin û di riswakirina façistên Îraqê de bi rola xwe rabibin û daxwaza berdana her du nivîskarên kurd Mihemed Mukrî û Heme Kerîm 'Arif bikin.

Qelemên we her bi rişt bin.

Yekîtîya Nivîskarên Kurd li Swêdê
Destpêka Çirîya Pêşîn 1989

Cegerxwîn hat bibîranîn

• Di roja 22.10.1989'an şa'irê kurd, welatperwerê mezin, Cegerxwîn bi beşdarîya pitir ji 300 kurdan, li Stokholmê hat bibîranîn.

Komela Kurd li Spångayê bi amadekirina bîranînê rabû. Şa'irên kurd Şêrko Bêkes û Rojen Barnas li ser Cegerxwîn û hunerê wî yê edebî peyivîn. Dîsan şa'irê kurd Malmîsanij helbestên Cegerxwîn xwendin. Li Salona mezin ya Kista Träff, li Stokholmê ji fotograf û pirtûkên Cegerxwîn pêşangehek hat vekirin. Rabervanîya civîna bîranînê şa'irê kurd Mueyed Teyîb bû.

Heykelê Yilmaz Guney tê çêkirin

İsal pênc sal in ku nivîskar, rejisor, artîst û senaristê mezin yê kurd ji nav me bar kiriye. Lê qedexeya li ser filim, pirtûk û bîr û bawerîyên wî li berê girantir bûye.

Di van pênc salên dawî de li Tirkîyê yek li pey yek, tev filimên wî, pirtûkên wî, bi qanûnên nû careke din hatin qedexekirn.

İsal, di pêncemîn sala wefatbûna wî de, ji bo serbestkirna filimên Yilmaz Guney li Tirkîyê û li Ewrûpayê çend çalakî li dar dikevin. Yek ji wan çêkirina heykelê Yilmaz Guney e. Ji bo vê yekê pêşbirkeyek li Tirkîyê çêdibe. Her weha ji bo rakirina qedexeya li ser Yilmaz Guney, li Parîs û Stokholmê du şev tên amadekirn. Wek hunermend gelek artîst û hunermendên bi navûdeng yên tirk û kurd beşdarî van şevan dibin.

Şeva li Stokholmê di roja 26.01.1989'an de li "Solna Hallen" çêdibe.

YILMAZ GÜNEY

www.arsivakurd.org

Bavê Rojbîn:

"Karê Komîta Girtîyan karekî bi rûmet e,,

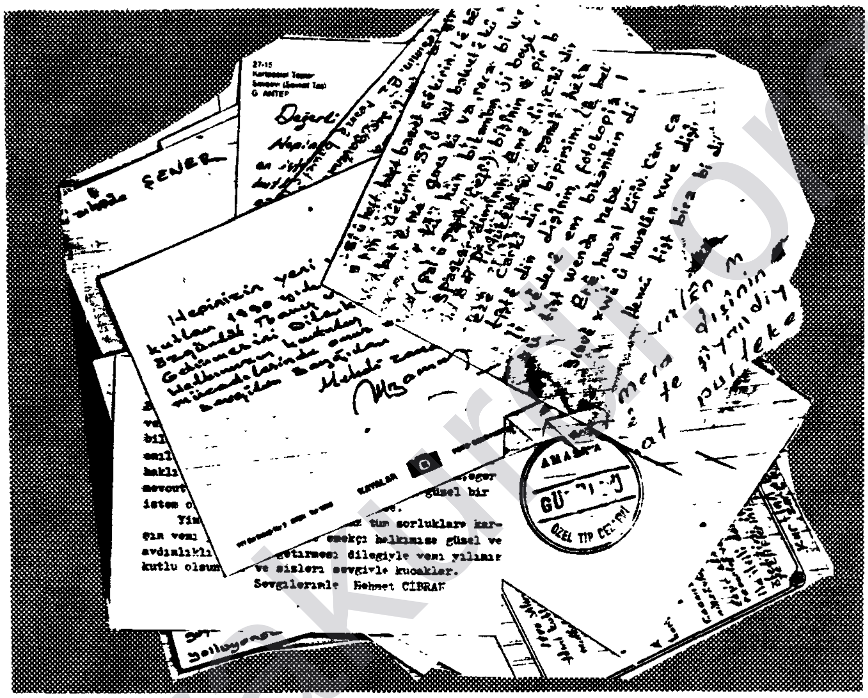

Sibekê roja xebatê wekî rojên din bû. Wexta ez ketim hundirê oda xebata Berbangê ya Federasyonê, berpirsîyarê "Komîta Girtîya" Bavê Rojbîn qelem di dest de nemeyek lê dikir. Çawa min silav da, bi kêf û dilşa silava min li min vegeran û got:

- Were ezbenî. Binere ji hebsa .... nameyek bi kurdî hatiye. Ez dikim ji kêfa bifirim. Va ye ez ji hevalekî girtî re bersîvê nama wî dinivîsînim. Berê vê nama kurdî bixwîne! Nameyek din heye, ez ê wê jî bidim te. Hevalek rexne li me girtîye û hin pirsên wî hene ku dixwaze ez bersîvê didim.

Êdî bi bihîstina nama kurdî, min Bavê Rojbîn guhdarî nekir, dest bi xwendina namê kir. (Me zimanê namêneguhertîye.)

".....

Bira, bi rastî tu gav em ne valane. Di nav şuxlê me da bê ziman, şûxlê tîyatro, govend û korojî hene. Donde heb heval li ser govend û koro ê her roj dişxulin. Êmi jî şuxlê min ê esas resim in. Ez resmê bawetê îşkence a kû li Amedê di girtîgehê de dîtibû çêdikim. Heta vê gav min sî û heft bawet çêkirin. Lê belê neqedîyan, qasê sed hebî hene, ê ku werin çêkirin. Sî û heft bawet ku min çêkirî li Almanya'ê Yekîtîya Rewşenbîrê me gerek ku va roja biweşînin.

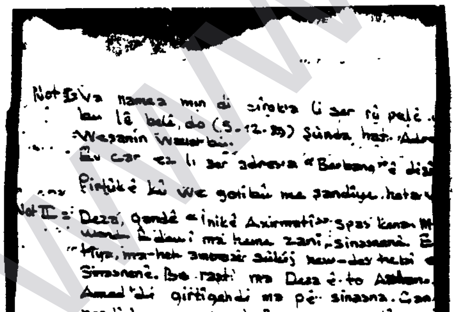

Ku hûn bikaribin ji boyê govendê ji hevalan re cillê me ê millî (şal û şapik, çefî) bişinin ê pir baş be. Na kû hûn nikaribin em cardi spasdar dimînin. Emê li cîkî din, ciyê din bixawzin,

Pirtûkê ku we şandî heta ewroj negihîstin vê derê. Rocê ber me ê carkî din bipirsim. Lê belê vî şûnda wexta ku hun pirtûk û tiştê din dişînin, fotokopîya koçana postê jî bi namê re bişinin ku li vêderê em bikaribin di wextêda tiştê ku we şandî bigrin û tişt wenda nebe."

Name ji heval Zufîkar hatibû. Di dawîya namê de du not jî hebûn ku heval Zulfîkar yek ji wana bi zazakî (dimilî) nivisîbû:

"Deza, qandê «Înikê Axirmatî» spas kena. Ma bi ambaza pîya wend. Ê dewî ma heme zanî, sinananê. Ez jî sûkija û tîya ma het ambazê sûkij new-des hebî estê.... Zerîya ma wazeno hema, bi zerî waştena nêbeno. Çen ku ma fikr û fêêlîyatîye pê qebûl nêkenê jî ma wazenê qandê welatî -di sinorê ziwan û çand di bo jî ma bi pêrê alîkar bê..."

Heval Zulfîkar ji bo şîira zazakî ya bi navê "Înikê Axirmatî" ku di hejmareke Berbangê de hatibû weşandin, sipas dikir. Xuya bû Berbang ketibû destê wan. Min ji Bavê Rojbîn pirsî:

- Bi qasî ku ji namê fahm dikim we kitêb û kovara Berbang şandîye bo girtîya. Ne wisa?

- Belê. Di destpêkê de me pirtûkên zaroka ya ku Weşanxana Çanda Kurdî dîyarî kiribûn, şandin. Piştî ku ev pirtûk gîhan destê wan, me name ji girtîya girt ku dixwestin hin pirtûk, ferheng û hejmarên Berbangê yên berî jî em ji bo wan bişînin. Ji ber ku me nikarîbû bi pera pirtûk bikirîya, me kampanya pitûka vekir û ji weşanxanên kurdî xwest ku ji me re ji her pitûkên xwe çend nusxa dîyarî bikin. Ji van weşanxana, Weşanaxa Jîna Nû 50 pirtûk, weşanxana Apec 30 pirtûk, Ahmet Tigrîs 5 pirtûk, Serbest Zaxoyî 10 pirtûk, Bavê Nazê 10 pirtûk, Malbata Cîgerxwîn 30 pirtûk dîyarî kirin. Weşanxana Welat, Weşanxana Çanda Kurd û Weşanxana Kurdîstan jî li gor îhtîyaca komîtê, pirtûkên xwe dîyarî dikin.

- Pirtûkên kurdî yên ku we şandin, çi netîce dan?

- Netîcên baş çêbûn. Hevalên ku bi tirkî dinivîsandin, dest bi kurdî kirin.

" Ev karê alîkarîya girtîyan karekî bi rûmet û daîmî ye, ne karekî yek carî ye. Lewra divê alîkarîya hevalên me jî berdewam be. Heta niha hevalên ku bi tenê li Swêdê dijîn, alîkarîya me kirine. Em dixwazin hemû hevalên li welatên din jî, hevalên ku heta niha alîkarî nekirine jî, xwe bidin ber alîkarîyê. Hêvî û daxwaza me ji hemû hevalan ew e ku divê ji bîr nekin, ger ew alîkarîya pere nedomînin, komîte jî wê nikaribe alîkarîya girtîyan bike."

Îro li çend girtîxana grubên xebata zimanê kurdî pêk hatine. Ji nuha de çend heval namên xwe bi kurdî lê dikin û dibêjin şaşîyên zimanê me jî rast bikin, bişînin. Carna jî mana kelîmên ku ew nizanin, ji me dipirsin.

Lê dû re, çend heval di namên xwe de agahdarî dan ku êdî pirtûk nagihin destê wan. Wek nimûne heval Cano di derheqê vê pirsê de weha nivisîye: "*Pirtûkê te jimira û ê te ji .... ra şand, düjmin pê hisîya. Wan çenda sawcî bankir zarîyan.... ji wan ra gotibû ew weşanên kî ji we ra dişîne. Wan jî gotibû hevalên me nasên me hene, adresê me zanin ji mera dişînin. Sawcî dest dayê ser wan pitûkên te şandîye. Dawîya qerta tey serê salê ket hat pirtûkeke ne navê van nivîsî bû neketin destê me. Û ji nuha pê ve bi .... riyê ji mere pirtûka bişînin.*"

- Baş e, alîkarîya pere çawa dimeşe? Min ji Bavê Rojbîn pirsî.

Bavê Rojbîn nameya ku jê re bersîv dinivîsand, nîşanî min da û got:

- Binere! Vî hevalî rexneyeke hevalê xwe nivîsandîye. Hevalekî ku endamê rêxistineke çep li Tirkîyê ye; gotiye çima komîte di sinorî netewî de dimîne. Dixwazin komîte li girtîyên tevayîya Tirkîyê xwedî derkeve û alîkarî bike. Lê mixabin em nikarin bi vî barî rabin. Ne îmkanên komîtê û ne jî îmkanên Federasyonê dest dide.

Nimuneyek din. Me ji hevalên ku adresên wan li ba me hebûn, pere dişand. Bi tevayî pere dereng dikeve destê hevalan. Hinek ji ber guhertina adresan, perê xwe ne digirtin. Hinek jî nizanî bûn wê perê çawa xerc bikin. Ji me dipirsîn "*Ev alîkarîya ji şexis re ye yan ji komunê re ye û ji kîjan komunê re ye. Lewra çend komun me hene; komunê koguşê, komunê tevayîya girtîxanê û hwd. Heta bersîva we re ez dest bi perê nadim.*" Komîte bersîv da ku alîkarî ne ji bo şexsa ye, ji komunê re ye. Lê kîjan komun en nizanin. Divê hûn bi xwe biryar bidin. Va ye, nemeya ku heval Cemil şandiye, biryara xwe tê nivîsîye.

Ez namê ji destê Bavê Rojbîn digrin û dixwînim. Çend rêz ji nameya heval Cemîl vê pirsê zelal dike:

"*Perê ku we şandibû heta bersîva we, me dest lê neda. Piştî bersîva we, min pere teslîmî fona tevayî ya girtîxanê kir. Ev fon di rewşên teng de ji bo pêwistîyên tevayî tê bikaranîn.*

Li ser navê hemû hevalên girtî, ji hemû hevalên wê derê re sipasî dikim.

.....

Min roportaja we ya bi Vatan Güneşî re, xwend. Niha komîta we ji nêzîktir û baştir nasdikim. Silav û sipas dikim bo hevalên ku kedê wan di komîtê de heye..."

Ez bi xwendina van naman ji alîkî ve kêfxweş dibûm û ji alîkî ve jî xeyalên girtîyan li ber çavên min diçûn û dihatin. Rêzên qert û nameyên girtîyan, yên ku li dîwêr dardabûn, li pey hev dihatin bîra min. Min xwest ez carekî din ez lê binêrim. Lê Bavê Rojbîn ku ji karê xwe pir razî û dilşa dixuya, destê xwe direêjî refên dosyan kir û dosya bi navê "Namên Girtîyan" ji refê girt, danî alîyekî. Hemû namên ku di dosyê de bûn, derdixistin, li ser masê direşandin û digot:

- Binere! Ev dosya ha, bi namên xuşk û birayên girtî ve tijî ye. Em hêvî dikin ku em ê rojekê van nameyan di pirtûkekê de berhev kin û biweşînin. Roj bi roj name zêde dibin. Roj bi roj adresên nû yên girtîyan zêde dibin. Lê perê komîtê kêm dibin. Ev karê alîkarîya girtîyan karekî bi rûmet û daîmî ye, ne karekî yek carî ye. Lewra divê alîkarîya hevalên me jî berdewam be. Heta niha hevalên ku bi tenê li Swêdê dijîn, alîkarîya me kirine. Em dixwazin hemû hevalên li welatên din jî, hevalên ku heta niha alîkarî nekirine jî, xwe bidin ber alîkarîyê. Hêvî û daxwaza me ji hemû hevalan ew e ku divê ji bîr nekin, ger ew alîkarîya pere nedomînin, komîte jî wê nikaribe alîkarîyê girtîyan bike. Bi bawerîya min, her heval dikare mehê carekê heqê pakêteke cigare (20 kron) alîkarî bike, bêyî ku pê biêşe.

N. Kirîv

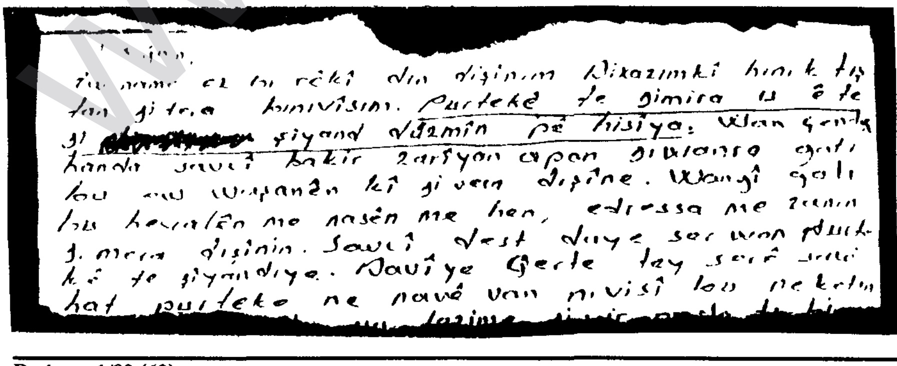
... jin.
Tu name ez bi rêkî din dişînim. Dixwazim kî hinek tiş-
tan ji te ra binivîsim. Pirtûkê te jimira û ê te
ji [illegible] şiyand düjmin pê hisiya. Wan çenda
handa sawcî bakir zarfyan apan ji wan ra gotî
bû ew weşanên kî ji vera dişîne. Wan jî gotî
bû hevalên me nasên me hen, edressa me zanin
ji mera dişînin. Sawcî dest daye ser wan pirtû-
kê te şiyandiye. Dawîye qerte tey serê salê
ket hat pirtûke ne navê van nivîsî bû neketin
[illegible]

Alîkarîya girtîyan bikin!

Postgiro: 64 38 80 - 8

Adres: Komîta Girtîya
Box: 45 205,
104 30 Stockholm
Sweden

www.arsivakurd.org

Ji bo zarok û ciwanên kurd ên li Swêdê

PÊŞBIRKA SPORÊ

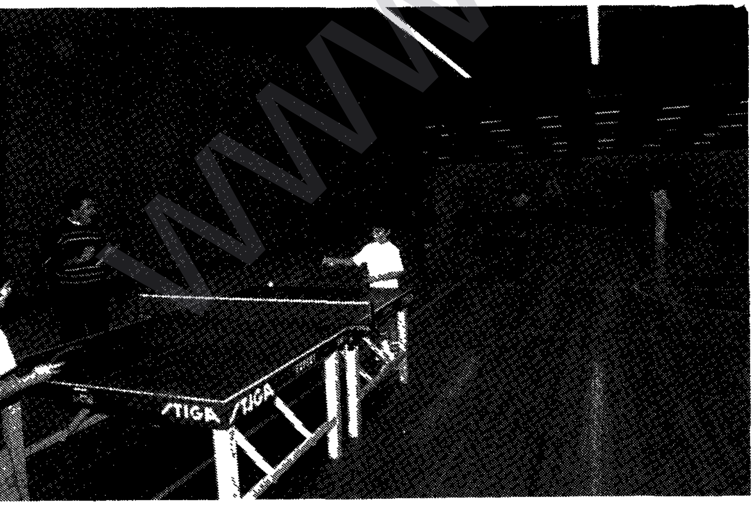

*** Di roja 03.12.1989'an de li Solna hallen, li Stokholmê, bi serpereştîya Yekîtîya Ciwanên Kurd ya ser bi Federasyona Komelên Kurdis- tanê li Swêdê, bo cara duyem di nav zarok û ciwanên kurd de û di beşên cihê yên sporê de Pêşbirka Sporê ya sala 1989 li dar ket.**

*** Ji bajarê Stokholm, Eskilstuna û ji bajarên din yên Swêdê 200 zarok û ciwanên kurd ji bo beşdarî, yan piştgirîyê li Solna hallen hatin ba hev. Pêşbirka sporê cara yekem sala 1987'an, dîsa bi amadekirina Federasyonê li dar ketibû.**

*** Di pêşbirka îsal de zarok û ciwanên kurd di van beşên sporê de ketin pêşbirkê; Voleybol, Pingpong, Fotbola Hundirî, Bazdan û Yekgavî**

Komela Eskilstuna

Di pêşbirka îsal de bi serpereştîya Komela Kurd li Eskilstuna bo cara yekem hejmareke mezin ya zarok û ciwanên kurd beşdarî pêşbirkê bûn. Rêveber û endamên Komela Eskilstuna, di gel dê û bavên zarok û ciwanan ji bajarê Eskilstuna hatibûn Stokholmê ji bo ku beşdarî pêşbirkê bibin. Yekîtîya Ciwanên Kurd ji bo vê beşdarîya xurt û xebata hêja sipasîya rêveberên Komela Eskilstuna û dê û bavên zarok û ciwanan dike.

PINGPONG

Di beşa pingpongê de zarok û ciwan di 3 grûpan de bûn raqîbên hev

Grûpa 14-17 salî:
Yekem: Serhad
Duyem: Xelîl
Siyem: Pişan

Grûpa keçan
Yekem: Nalîn
Duyem: Mizgîn
Siyem: Devrim

Grûpa 7-14 salî:
Yekem: Ulaş
Duyem: Heval
Siyem: Newroz

VOLEYBOL

Di beşa voleybolê de 3 taqim beşdar bûn û piştî pêşbirkê;
Yekem: Koma Komela Spånga
Duyem: Koma Komela Eskilstuna
Siyem: Koma Komela Stokholm

www.arsivakurdi.org

FOTBOL

Di beşa fotbolê de du grûp hebûn û di her du grûpan de jî komên Komela Eskilstuna bûn yekem:

Grûpa 14-17 salî
Yekem: Koma Komela Eskilstuna
Duyem: Koma Komela Spånga
Grûpa 18-20 salî
Yekem: Koma Komela Eskilstuna
Duyem: Koma Komela Spånga

BAZDAN

Di beşa bazdanê de jî sê grûp hebûn
Grûpa 7-10 salî
Yekem: Memocan
Duyem: Şîyar
Siyem: Şoreş
Grûpa 11-15 salî

A-	B-
Yekem: Tahir	Yekem: Ulaş
Duyem: Devrim	Duyem: Nalîn
Siyem: Özgür	Siyem: Şoreş

Grûpa 18 salî û meztir:
Yekem: Xelîl
Duyem: Dilşah
Siyem: Mihemed

YEKGAVÎ

Yekem: Neşat	5.25 cm
Duyem: Mihemed	5.24 cm
Siyem: Dilêr	5.14 cm

Di pêşbirkê de tev zarok, ciwan û komên beşdar, ji bo wergirtina xelata yekem bi hevdû re ketin milmilanêyeke mezin. Lê biratî û centilmenîya beşdaran ji alî temaşevanan ve hat teqdîrkirn. Her weha tev zarok û ciwanên beşdarî pêşbirkê bûne, ji alîyê Yekîtîya Ciwanên Kurd xelatek wergirtin. Dîsan Yekîtîya Ciwanan xwarin û fêkî da beşdar û temaşevanan.

Yekîtîya Ciwanên Kurd û zarok û ciwanên beşdar ji kêmbûna temaşevanên kurd û dê û bavên zarok û ciwanan gazinde kirin. Bi dîtina wan, di pêşbirkên weha de amadebûna dê û bav û temaşevanan pir baştir dibe. Dîsan tev beşdar û dê û bavên zarokan kêfxweşîya xwe dîyar kirin ku pêşbirka sporê ji bo zarok û ciwanên kurd li dar dikeve. Ew dixwazin ku her sal pêşbirka sporê hebe.

Bi navê Berbangê em pîrozbahîya tev zarok û ciwanên beşdar, Komên Komela Eskilstuna, yên Komela Spånga, Komela Stokholm û sipasîya Yekîtîya Ciwanên kurd dikin.

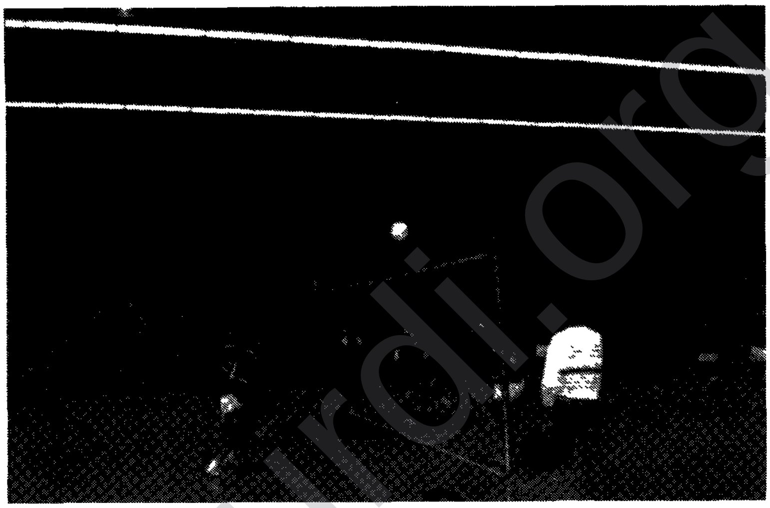

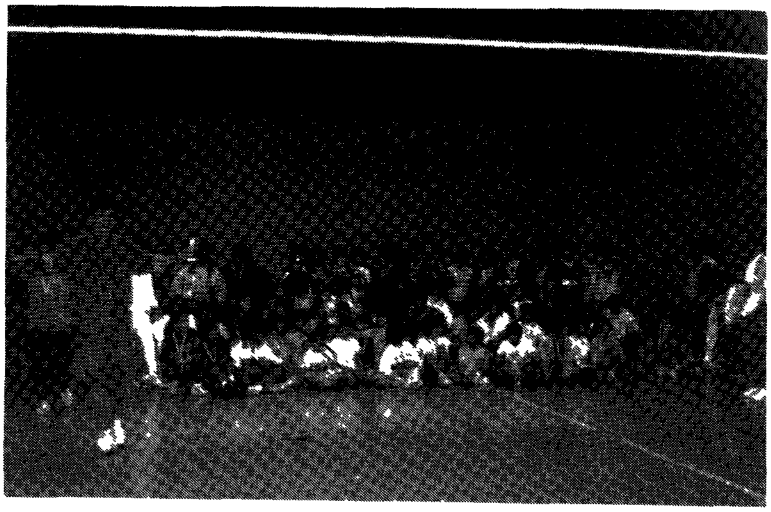

www.arsivakurdi.org

QUNCIKA TENDURISTÎ

Xusûsîyetên Nameya ji bo "Quncika Tenduristî"

Ya çêtir ew e ku tu nama xwe bi zimanê kurdî binivîsî. Lê belê ku tu ji heq nernekevî, tu dikarî bi zimanekî din jî binivîsî: wek nimûne bi tirkî, erebî, farisî, yan jî bi zimanê wî welatê ku tu vêga lê dijî. Divê ku di nama te de bersîvên van pirsan hebin:

1- Tu jin î, yan mêr î (kur î, yan keç î) û çend salî yî?
2- Ji kîjan navça Kurditanê yî?
3- Ji kengê ve nexweş î?
4- Nîşanên nerehetî an nexweşîya te çi ne û bi çi awayî dest pê kir?
5- Tu ji nişkava nexweş bûyî, yan jî nexweşîyate hêdî hêdî li te giran bû?
6- Nexweşîya te carna winda dibe û dîsa peyde dibe, yan jî her tim bi te re ye?
7- Tu, tu car ji ber vê nexweşîyê çûyî ba hekîman? Ger tu çûbî, hekîm ji te re çi got û kîjan derman dan te? Qet feydê wan dermanan gihîşt te?
8- Di mala we de ji xeynî te kesekî din jî wek te nexweş heye?
9- Berê tu sipîsax bûyî, yan jî te berê çi nexweşînên din jî buhartine?
10- Tu xewa xwe têr distînî? Dilê te diçe xwarinê? Tu qelew, yan jî zeyif dibî?

Di nama xwe de hewce nîne ku tu navê xwe yê rastî ji me re binivîsî. Bi çi navê ku tu dinivîsî, em pê qayîl in. Tu dikarî nama xwe li ser adresa redaksîyona Berbangê ji me re bişînî. Em ê di rûpelên Berbangê de bersîva te bidin.

Cigarekişandin

Dr. Celadet Seîd

Gava Kolombos 500 sal berê derket rexê Emerîkayê, ew gelek ecêbmayî ma. Ewî mirov didîtin ku darik di devên wan de bûn û ji serên darikan wek bizotên agir dûman hildikşîya. Zendegirtîmana Kolombos ne tenê ji wan darikên ser bi duman dihat, lê wî bi çavên serê xwe didît ku xelkê çawa dûman ji dev û pozên xwe jî derdixist. Bi saya Kolombos û hevalên wî tutûn ji Emerîkayê li hemû dinê belav bû.

Gelo bi çi rê û awayî û bi saya kîjan camêrî tutûn gihîşt Kurdistanê, îro nayê zanîn. Piştî xwendina vê nivîsarê, te divê xwendevan mala wî camêrî ava yan jî mîrat dike bira bike, lê belê îro tutûn di nav kurdan de û li Kurdistanê bûye perçeyek ji jîyanê. Bi dehhezaran kurd, bi jin û zarokên xwe ve, bi danîn û cenanîya tutûnê debara mala xwe dikin. Dîsan bi hezaran kurd li Kurdistana Turkiyê di "Tekel" an de li ser karê tutûnê dixebitin. Hinik heremên Kurdistanê bi tutûna xwe ya "xweş" û "baş" gelek navdar in. Wek Bedlîs, Mûş, Xurs... û w d. Herwekî "kes nabê dewê min tirş e", hevalên ji van herêman jî li dinê tutûn li ser tutûna xwe re "çêtir" nabînin.

Li gelek gund û çayxanên li Kurdistanê, meriv kurdan dibîne ku tutûna xwe ya hûrkirî li ser desmalek yan jî pêşa şalwarê xwe raxistine û darik û girêkên di nav tutûnê de dineqînin. Pîr û kalên me carna ji bo bêhna wan baştir di kepîyên wan ên xitmandî de derê, birnotîyê bi kar tînin. Li odên gundan, li ser doşek û kulavan, çawa qutîyên tutûnê ji vî serî û wî serî tên virvirandin, ji bo kurdan tiştek xerîb nîne.

Jîyan, wek li her derî, li Kurdistanê jî pir reng e. Di dawîya salên 70'an de, cigarekişandin di jîyana hinik kurdên sîyasî de "naverokeke nû" jî sitend. Hinik grubên me, ji bo xwe bêtir nêzîkî proleteryayê bibînin û bidin nîşandan, cixarên herî nebaş û pîsik dikişandin. Ji wan stirê ew kirinên wan di pratîkê de dibû bikaranîna îdolojîya proletaryayê. Hinik grûbên ku cixarên "baştir" dikişandin, ew jî dibûn "grûbên Marlborocîyan".

Kurd çima cixarê dikşînin?

Ji bo gelek xortên nehşît, nîşana ji mezinan hesibandinê, destpêka cigare kişandinê ye. Çawa be bavê wî, apê wî, xalên wî û piranîya mezinên ew dinase, hemû cigarekêş in. Biçûk zarî mezinan dikin û wek wan dest bi cigare kişandinê dikin. Carna yên bi dilikî bûyîn jî, ji bona ku bala dê û bavê xwe bikşînin, dest bi kufe-kufa cigarê dikin. Dîsan mirov carna dibihîse ku cigarekêşan ji kul û derdên dinê (neheqî, betalî, feqîrî...) dest bi cigarê kirine, yan jî hevalên li derûdora wî tev cigarekêş in û "ma qey ew ji wan kêmtir e." Dema yek bi hêrs dibe, yan jî aciz e, yên li kêleka wî pirî caran cigarekê dirêjî wî dikin, ji bona ku bêhna wî fireh bibe.Di cejna Remezanê û ya Hecîyan de mala ku cigarê îkramî mirov neke, ew jê re dibe kêmasîyek. Welhasil kurd bi pêşkêşkirina cigarê qedrê hev digrin.

Çi zerarên cigarekişandinê hene?

Li gor zanîna îro ji 4000'an pitir tiştên bi zerar di dûyê cigarê de hene. Ji van nêzîkî 50 maddên ku dibin sedemên kanserê (penceşêr) baş tên zanîn. Hekîman hê 200 sal berê dane nîşandan ku ji kişandina tutunê bi qelûnê, di devê nexweş de kanser peyda dibe. Şêst salên vê dawîyê baş nîşan dan ku sedemê herî mezin yê ku di ziman, gewrî, zengilok û pişikan de kanserê peyda dike, cigare ye. Di dûyê cigarê de ji Cyanidê (sîyanîd) bigre, heta DDT a ku mirov pê kulî û kêzikan di-

www.arsivakurd.org

kuje, gelek maddên bi jehrî hene. Sedemê ku mirov bi cigarê ve tê girêdan û dibe tiryakîyê wê, nîkotîn e. Nîkotîn bixwe yek ji wan jehrên 'esabê (nervgas) yên ku herî bi tesîr e. Tiryakîtîya nîkotînê ji gelek alîyan ve dişibe ya afyonê. Ger tu nîkotîna di cigareke bi tenê de bi derzîyekê di carekê de berdî nav xwîna mirovekî, ew ê pêre-pêre hişk bibe û bimire. Cigarekêş bi dûyê cigarê tenê %20 nîkotînê dikişîne hundirê xwe.

Nîkotîn rasterast tesîr li dil dike û bi cigarekişandinê dil zêde lê dixe û carna jî dipirpite. Bi tenê bi kişandina du (2) cigaran, dil nêzî 15-20 caran zêde lê dixe. Rehên xwînê yên mil û lingan bi nîkotînê tên guvaştinê, bi vî awayî xwîna cigarekêş li dest û lingan kêm ('edab, irin) digre û ew li ber sermayê dilerize. Nîkotîn bi vê tesîra xwe tansîyona (zixta xwînê) mirov jî bilind dike. Me'na tansîyonê ew e ku barê li ser dil girantir dibe. Nîkotîn di hundirê rehên xwînê de, nemaze di rehên dil de don dicivîne û wan hişk û teng dike. Ev tengbûn dibe sebebê sîngêşê û bêtaqetîyê. Ku tengbûn bigihe qonaxa xitimandinê, beşek ji dilê meriv bê xwîn dimîne û dimire (Enfaktus). Ev rewşeke pir xeter e û pirî caran dibe sebebê mirinê. Meriv dikare bibêje ku nexweşên berî 50 salî yên ji enfaktusê dimirin, bi tenê yên cigarekêş in.

Ev guhertinên di rehên dil de çêdibin, di rehên lingan de jî xwe nîşan didin. Cigarekêşê "tirtire" di meşê de ji ber êşa lingên xwe nikare îdare bike. Gera xwînê di lingan de yekcar disekine, ew ling wek rijika agirê dara, reş dibe û divê bi 'emelîyatê bête jêkirin.

Her wekî berê jî min got, sedemên ku kanser di dev, ziman, gewrî, zengilok û pişikan de çêdibe, madên di nav qîr û qetrana cixarê de ne. Li kêleka vê qîr û qetranê, hinik gazên din jî yên di dûyê cixarê de hene ku betanê gewrîya meriv tehrîş dikin. Mûyên li ser betanê riyên hilmdanûstendinê yên ku gilêzê ber bi dev tajon, bi tesîra van gazan (duyan) dimrin. Ji alîkî ve tehrîşkirina gazan, ji alî din ve kêmbûna van mûyan, dibe sebeb ku gilêz di pişik û riyên hilmdanûstandinê de bicive. Ji ber vê yekê ye ku cigarekêş serê siban dikuxe û wek belxem vê gilêza civyayî tavêje. Pişikên cigarekêşê ku rojê 30 cixaran dikşîne, divê bi belxemavêtinê salê xwe ji 200 gram qîr û qetranê paqij bike.

Piştî çend sal cigarekişandinê, di zengiloka cigarekêş de meriv dikare hinik hucrên ku ber bi kanserê ve hatine guhertinê nîşan bide. Ji xwe yên ku di dev, ziman, gewrî, zengilok û pişikên wan de kanser peyda dibin, sedî 85'ên wan cigarekêş in.

Pidîyên cigarekêş zû kul dibin û diranên wî zû dikevin. Kulbûna pidîyan hilma devê wî genî dike. Lêvên cigarekêş zû diterikin.

Reng û rûçikê cigarekêş hertim zer e, bê merûz e. Ser û çavên wî zû diqermiçe. Cigarekêş bê taqet e û zû diweste. Cigarekêş ku 20 sal cigare kişandibe ew ji hevalên xwe yên ne cigarekêş 10 sal kaltir bûye.

Jinên bi zaro yan jî zaro li ber pêsîran, cixarê bikşîne çi dibe?

Jehrîyên ku bi hilmek dûyê cixarê meriv dikşîne nava xwe, her wesa derbasî nav xwînê dibin. Li ba jinan, ev jehir derbasî mala zarokan (rehma jina) û derbasî nav şîrê wan jî dibe. Meriv dikare bêje ku jina bi zaro cixarê bikşîne her wesa zaroka wê jî pê re cixarê dikşîne. Ev yek dikare pêşveçûna mêjîyê zarokê bide sekinandinê, yan jî bibe sebebê seqet welidandina wî. Jixwe zarokên ji dayikên cigarekêş bûyî qasî 200 gr. ji zarokên din siviktir in. Du (du) qat zêdetir zarok ji ber jinên cigarekêş diçin.

Zarok dema di pêşa dîya xwe de li pêsîrên wê dimije, bi şîrê wê re nîkotînê jî dimije. Ev dibe sebebê dilpirpitandin, dillihevketin û verişandina zarokan.

Li gor hinik lêkolînên nû, di bizrên (sperm) mêrên cigarekêş da jî hinik guhertin çêdibin ku dikarin bibin sedemê seqetçêbûna zarokan.

Zerarên ku cigarekêş dide derûdora xwe, çi ne?

Çewa min berê jî got, cigarekêş tenê sedî 20'ê nîkotînê dikşîne nava xwe. Sedî 80'yî mayî li hundir dişewitîne û çavên wan sor dibin. Bi tehrîşa gewrîyê kuxik dest pê dike. Nîkotîn bixwe, mirovên malê de gêj dike, dilên wan li hev dixe. Di demek dûrûdirêj de, bi yekî ku tu car cixarê nekişandibe re jî, ji dûmana cixarê dibe ku kanser peyda bibe.

Di malekî da ku dê û bav cigarekêş bin, zarokek salê qasî 150 cigare kişandibe zerar dibîne. Duyê di hundir de mayî bi kêmasî qasî duyê cigarekêş dikşîne nava xwe bi jehir e û bi zerar e. Zarokên ji mala cigarekêş bêtir bi bapêê, guhêşê, aloqbûnê, kuxik û zatorê (kêmgirtina pişikê) dikevin. Taqeta zarokan ku karibin xwe li himber infeksiyonan (nexweşîyên ji mîqroban çêdibin) biparêzin dişkê. Bi zarok û mezinên hessas re, ji dûyê cixarê dibe ku hinik nexweşîyên wek astma (nexweşîyek pişikan) peyda dibe. Welhasil di malê de yek cixarê bikşîne, yên dî jî mecbûr dike ku jehrên li hundir belavbûyî bikşînin nava xwe. Pîrekên bi zaro û zarokên li ber şîr zerara herî mezin dibînin.

Ger tu bixwazî, tu dikarî dev ji cixarê berdî!

Tecrubên heta niha nîşandidin ku tiryakîbûna cigarekêşek çiqas dijwar dibe bira bibe, gava ew ji dilûcan biryara cigare terikandinê bide, dikare dev ji cixarê berde. Nuqta esasî di vir de xwestina ji dilûcan e. Meriv bi qestîka yan jî ji bo demekî kurt xwe ceribandinê nikare cixarê biterikîne. Hinik ji bo dev ji cixarê berdin hêdî hêdî kişandina cixaran kêm dikin. Lê dîsa jî tecrubên cigareterikandinê nîşan didin ku di carekî de ji binî dev ji cixarê berdan metoda herî baştir e. Lê divê cigarekêş ew rewşên ku dilê wî dibijîne cixarê baş zanibe û xasme karibe di wan deman de xwe ragire (wek paş xwarinê, di sohbet û munaqeşan de, di şahî û şînan de.. û wd.)

Di çend heftên paş cigareterikandinê de, bi tiryakîyê berê re serêş, gêjbûn, zû bihêrsbûn, westandin, zehmetîya bala xwe civandinê, bêxewî dibe ku peyda bibe. Sebebê vê yekê jî

www.arsivakurd.org

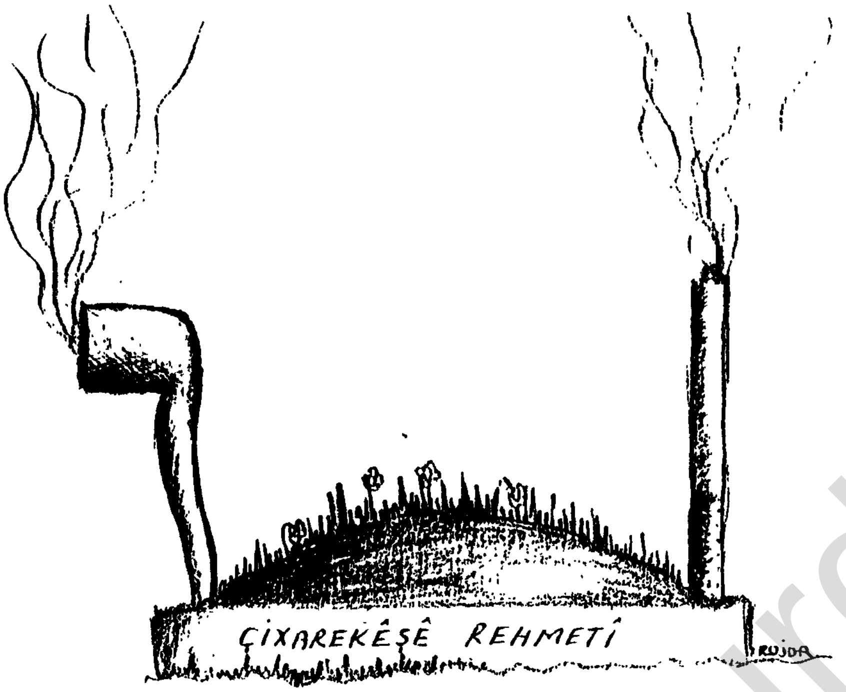

Bivê nevê wek hemû kes tê ji rojek dev ji çixarekişandinê berdi.
ÇIMA TU HÊ LI JIYANÊ DEV JÊ BERNEDÎ ?

ew e ku laşê wî nîkotînê dixwaze. Lê ev nerehetîyên han hêdî hêdî wenda dibin. Cigareterikandîyê min û te, hê di heftîya pêşî de bi xwe dihise ku bêhn û tama hemû tiştî (xwarin-vexwarin) ji berê xweştir û çêtir e. Dilê wî bêtir diçe xwarinê, ji berê siviktir e. Paş cigareterikandinê meriv dikare nêzîkê 4-5 kîlo qelew bibe. Ger tu naxwazî qelew bibî, xwarina bi don û tiştên zêde şîrîn nexwe. Zorê bide xwarina gizêr, qirnên kelema, firingî, xiyar û fêkîyên ku bi dilê te ne.

Ger kurmê cixarê pir zorê dide te, divê tu ji xwe re hinik mijûlîyan peyda bikî. Yên ku xelkên din dikin, çi feyde em kurd zêde hîn nebûne (wek spor, li ser xwe gerandin, melevanî, masî girtin.. ûwd). Lê ji dêlva van tiştan tu dikarî dendika biçerêzî, benîşt bicûyî, piştî xwarinê ji dêlva cigarekişandinê bi zarokên xwe mijûl bibî yan jî alî firaqşûştinê bikî...

Ku tu û çend hevalên xwe bi hev re dev ji cixarê berdin hûn dikarin hevdu teşwîq bikin, hemberîya hev bikin û carna jî pesnê hev bidin. Ev metodek baş e.

Hinik ku hewcedarîya wan bi alîkarîyê hebe dikarin herin ba hekîmek û jê reçeteyek ji bo benîştê bi nîkotîn bigrin.

Dema hevalekî te cixarê îkramî te kir, tu dikarî bi dengekî ji xwe bawer bêjî "Sipas, min dev ji cixarê berdaye!". Nebî nebî tu dudil bimînî.

Tucar li malê û li berdest cixarê nehêle.

Qezencên cigareterikandinê çi ne?

Ev qezenc bi jimartinê naqedin. Dîsa jî em çendan ji wan, bo xwendevanê delal bi rêz kin:

1-Tu pêsîra xwe ji talûka kanserê û hinik nexweîyên rehê xwînê difilitînî.

2-Tu ji alî ruhî û laşê xwe ve rehettir î,

3-Tu hêdî rebenê li ber destê cixarê nînî, lê tu li ser wî hukim dikî,

4-Jina te ya bi zaro, yan jî zarokên te û hizkirîyên te ji rûyê te de tu zerarek nabînin,

5-Tam û bêhna her tiştî tu ê ji nuh ve keşif bikî,

6-Tama devê te, hilma devê te xweştir dibe, diranên te qewîmtir û paqijtir dibin,

7-Tu ji kuxika serê siban, zekem û bêhnçikandinê xelas dibî,

8-Çi bêhna dûyê cixarê ji cil û destên te nayê,

9-Ger tu mirovekî sîyasî bî û bîra hinik tiştan jî bibî, tu xwe ji tora şîrketên cixarê yên navnetewî xelas dikî û tu sermîyanê wan zêdetir nakî. (Mijandin û zerardana van şîrketan li welatên paşdemayî gelek dijwar e. Wek nimûne şîrketek bi yek navî cixaran him ji bo welatên pêşketî-Ewrûpayî-, him jî bo welatên paşdemayî çêdike. Her çiqas nav yek nav e jî, lê belê di cixarên li Ewrûpê tên kişandin de sedî 18, di cixarên li welatên paşdemayî de sedî 30 nîkotîn heye.),

10-Mehê nêzîkê 500 kronê swêdî, tu ê ji mesrefê xelas bibî. Bi vî pereyî tu û malîyên xwe salê carek dikarin gerek(seyahetek) bikin yan jî bi her hawayî alîkarîya Kurdistanê bikin,

11-Tu dibî nimuneyek baş ji bo zarokên xwe û derdora xwe (li gor lêkolînek, sedî 70 zarokên dest bi cixarê dikin ji malên cigarekêş tên).

Piştî evqas tişt, qey "Xwedê ji te stendîye" ku tu hê jî dev ji cigarekişandinê bernadî!

www.arsivakurdi.org

Lawjek ji dîwanxana kalên me

Amadekar: M. Mayî

Yek ji evîna paqij û pîroz li Kurdistanê, evîna di navbera dotmam û pismamî de ye. Lê pir caran ew evînî negihiştiye armanca xwe. Yan pere û malê dinyayê çav li bavê keçê tarî kirine û merivekî zengîn û pêçêbûyî malek mezin ji bavê wê re daye û pismamê keçikê destkurt bûye û nikaribûye bavê keçê razî bike, lewma evîna keçê bo pismamê wê gorî malê dinyayê bûye. Yan jî xwîndarî di navbera binemala keçê û binemalek din de hebûye û keçik jî li şûna xwîndanê ji wê binemala din re daye. Yan jî dilnexweşî di navbera bavê keçê û mala pismamê wê de li ser tiştekî hebûye. Husa carna evîna dotmam û pismamî gorî van tiştan dibe û nagihîje armanca xwe.

Ev evîna ha di nav dilan de dimîne û agirê wê hîn dijwartir û xurttir dibe. Evîn xwe tavêje nav hinavên dengbêjan û li ser zarê wan û di qirika wa de dibe awaz û stiran ku dilê her kesî dihelîne.

Ev jî nimûnek ji wê evînê ye ku bûye stiran.

DOTMAM (1)

Lê yeman lê yeman, lê dotmamê
Lê lê dotmamê,
Şirînê, terê, temamê
Biçûkê, kofixwarê, xwînşirînê, hûrdidanê
Rewşa el û eşîrên giranê
Berxa li ber makanê
Sebra li ber dilanê

Ew bo çî bejnika bilind ji min xayîn î?
Mîna karekê ji karên xezala
Xwe dihavête quntara çîyakê Panê
De rabe Dotmamê
Wey şirînê poşmanê te me

Lê lê Dotmamê sube ye
Ewrekî reşî tarî li esmana çêbû
Çendî digurgurî
Bejn û bala dotmama min zirav e
Mîna kata rerihanê
Li gerîya govendê, li hafa dîlanê
Ew xizêma zêrî li ser rûkê te malmîratê diziviri
Gundîno hayê...
Par vî çaxî sîng û berê dotmama min
Koz û pawanê min xortekî çarde salî bûn
Lê çi bikim sala vê salê
Kete destê pîsekî çepelê gurrî
Ji danê nîvşevê pê de, dikeve ber xem û xeyalê dinyayê
Zêdebarî lewanda gurrî
De rabe şirînê dotmam
Wez poşmanê te me

Gundîno hayê...
Sube ye wezê bi hafa Mêrdîna rengîn serketim bi dukan e
Temaşe dikim
Berfekê lêkir, bi dûman e
Şivan û gavan derketin derî kuçan
Cotyar di berûka jêrî de mane
Par vî çaxî sîng û berê dotmama min
Koz û çerwanê min xortekî çarde salî bûn
Çi bikim sala ber vê salê
Di destê lawikê pîsê çepel de mane
De rabe şirînê dotmam
Wez poşmanê te me

Gundîno hayê...
Sube ye wezê bi hafa Mêrdîna rengîn serketin bi hir û bayê
Vê siharê berfeka hatî
Li ser sîng û berê dotmama min dayê
Temaşe bike qulpa ser memika lê qetyayê
Par vî çaxî sîng û berê dotmama min
Koz û çerwanê min xortê çarde salî bûn
Çi bikim sala vê salê di destê kurekî pîsî çepel de maye
De rabe şirînê dotmam
Wez poşmanê te me

(1) Min ev stiran ji devê stiranbêj XELÎL BAKOZÎ wergirtîye

"Ferhenga Kurdî-Erebî" yek ji berhemên mamostayê hêja Elî Seydo Gewranî ye. Em pêşgotina Elî Seydo Gewranî û nivîsara wî ya li ser jîyana wî li jêr ji bo xwendevana diweşînin.

Ji bo hînbûna zimanê kurdî

Elî Seydo Gewranî

Zimanê bav û kalên min, hişt ku ez vê ferhengê deynim. Bi xwe, min heya sala 1931'an zimanê xwe nedizanî. Bi taybetî ez di vê salê de çûme Bexdayê û ji wira min berê xwe da herêmên kurdî. Pêla gerîyana bi dostan re, li Kurdistana Başûr, hişt ez ji ber nezanîna xwe ya bi zimanê kurdî şerm bikim. Êdî min biryar stend ku ez bi awakî ilmî û dirust fêrî wî bibim. Lê astengên nebûna jêderên nivîsî ketin pêşîya min. Îca min alîkarî ji pîra xwe (diya bavê xwe) xwest. Ew ji kurdên Dîyarbekirê bû û temenê wê nêzî sed salî bû. Li gel wiha jî hin xurt û li ser hişê xwe bû. Da ez fêrî ziman bibim, min roj bi roj hemberî 20 peyvên erebî, me'na wan bi kurdî, bi tîpên erebî, dinivîsandin. Min bi vî hawayî berdewam kir, heya ez pêrgî peyvên şêr û şîr bûm. Ji wê wextê û pê ve min tîpên erebî berda û ji şûna wan min tîpên latînî bi kar anîn. Êdî her tîpekê cîyê xwe stend. Ev tîp li gora fonetîka zimanê kurdî ne, çimkî ew jî zimanekî arî ye. Sala 1932'an kovara kurmancî ya yekemîn "Hawar" weşîya û ji bextîyarîya min bi tîpên latînî bû. Berpirsîyar û xwedîyê kovarê Mîr Celadet Bedirxan bû. Êdî xezîna peyvên min ên bi kurdî dewlemendtir bû û tebabek ne hindik ji gotinan li nik min çêbû. Lê bi wefata pîra min (sala 1935'an) li Emmanê kes nema, da ez bi alîkarîya wan zimanê xwe bipêşxînim. Lêbelê bihatina hin kesan ji Kurdistana Bakur û rûniştina wan li Emmanê nik merovên wan, deriyê xêrê li ber min vebû û ew ji min re bûne alîkar.

Di salê şêstî de, xortekî kurd ji Cezîra Sûrîyê hate Emmanê. Navê wî Hesen Ebdullah Elîkê bû. Dûre li Urdinê rûnişt û bû hemwelatîyê wê. Zimanê wî yê kurdî pir xurt bû. Devoka resen ya botan bû. Ji bo ez fêrbûna zimanê kurdî bidomînim, min ev fersend ji destê xwe berneda. Divê merov ya xwedê bibêje, camêr jî kêmasî nekir û bi her awayî ji min re bû sened.

Meydana xebatê li ber min fireh bû, piştî ku weşana pirtûk û kovarên kurdî li Şamê, Beyrûtê, Ermenîya Sovyetî, Parîsê, Washingtonê, Bexdayê û bajarên Kurdistana başûr, pirtir bû.

Ji çavkanîyên xwendina zimanî "Ferhenga Mehabad" ya kurdî-erebî bû. Danyarê wê Kiyo Mukriyanî bû. Ev ferheng li salên 60-î li Hewlêrê hate belavkirin. Her wiha jî min istîfade ji "Ferhenga Xal" kiriye. Ev ferheng sala 1969'an li Silêmanîyê, bi zaravê soranî belav bûbû û xwedîyê wê Muhemed Xal e. Wilo jî, min istîfade ji "Kürtçe Grameri" ya endamê meclîsa Tirkiyê Kemal Badilli, ku bi tirkî nivisîbû kir (Ji ber ku ji derveyî vî zimanî, zimanên din li Komara Tirkiyê qedexe ne).

Ji çavkanîyên biyanîyan; min îstîfade ji "Kurdish Grammer" (bi zimanê îngilîzî) ya E. B. Soone, kiriye. Di vê pirtûkê de lîsteyek dirêj bi çend sed bêjeyên kurdî bi zaravên kurmancî û soranî heye. Bixwe ew sala 1913'an çap bûye. Her wiha jî min jêderê ferhenga xwe ji pirtûka din bi zimanê elmanî ya Ferdînan Just girtîye. Ev pirtûk li ser rêzimana kurdî ye û lîsteyek bêjeyan jî tê de heye û ew sala 1880 li Sant Petersburgê paytextê Rusîya qeyserî belav bûye. Dîsa jî min îstîfade ji "Behdînan Kurmancî" ya alîkarê musteşarê Birîtanî li Dihokê R.F. Jardîne ku sala 1922 li Bexdayê hatibû weşandin, kiriye. Min

Di "ferhenga Kurdî-Erebî" de nêzî 35.000 peyv û deyim hene.
Li Urdinê çap bûye, Kesên ku dixwazin, dikarin bi adresa jêrîn re têkilîyê deynin.
Adres:
Weşanxana Rojhilatanavîn
P.Box 15 286
Marka Shemalîye
Umman/Jordan

Telefon: 894940/894941

www.arsivakurd.org

xwest ez ferhenga kurdî-rusî ya Qanatê Kurdo bi dest xînim, lê mixabin min nusxak peyda nekir.

Ji çavkanîyên zimanê erebî, min îstîfade ji pirtûka "Elhediye Elhemîdîye kiriye. Ew ji efrandinên Dîyaedîn Paşa Elxalidî Elmeqdisî ye. Wî ev berhem nivisîye. Ew di dema osmanîyan de walîyê Dîyarbekirê bû.

Ji ber ku Umman dêrî welatê kurda ye û merovên ku bi kurdî baş dizanin kêm in, tenê mamoste Hesen Ebdullah Elikê û hin suryanîyên ku bi kurdî dizanin, ev ferheng di ber çavan re derbas kirine. Ez bawer nakim ku ev ferheng bê kêmasî ye. Tevî wiha jî min ew da çapê da ku piştî mirina min, ev kar winda nebe.

Min tesnîfa vê ferhengê li ser bingehê zimanê firensîyan çê kirîye. Piranîya bêjeyan ji kurmancîya jorî ye, lê min zaravên din jî ji bilî zaravên kurdên Îranê (ji ber ku jêder bi dest min neketin) bi kar anîne.

Ez spasî wezareta Ilama Urdinî dikim, çimkî li gora azadîya rojnamevanîyê, rê dan çapkirina vê fehengê. Her wiha jî ez spasîya xwe pêşkeşî mamoste Hesen Ebdulah Elîkî yê ku alîkarîya min di gelek termin û bêjeyên devokîya botan kir, dikim.

Di dilekî vekirî ez dixwazim ku zanyarên zimanê kurdî, şaşitîyên min di çapa duyem de dirust bikin. Ji bo çapkirina vê ferhengê, Komela Selaheddîn El Eyubî rolek mezin lîstîye. Loma jî ez qîmetê çapa yekem pêşkeşî wê dikim da ew bikaribe bi pilanên xwe yên xêrê rabibe.

Wergerandina ji erebî: **Bavê Nazê**

Jîyana min

Navê min yê kamil, Elî Seydo Elî Gewranî El-Kurdî ye. Sala 1908'an li Emmanê Paytextê Urdunê ji dayika xwe bûme. Ez ji eşîra Dodkana ya kurdî me, ku li deşta Gewranê ya di navbera Dîyarbekir û Erganî de, li Kurdistana Turkiyê rûdine. Navê gundê me Hêxerî ye.

Kalikê min di sala 1880'an de bi hêzên tirk re hate bajarê El-Selt ê Urdunê. Deshelata osmanî ew kir qaymaqam û li bajêr mexfera polîs û daîrên hukumî yên din vekirin. Peyayên emin hemû kurd bûn. Kalikê min li El-Seltê wefat kir û nêzî keleha wê hate veşartin. Ji wê rojê û pê ve malbata me li Urdunê dimîne.

Min sala 1916'an li Emmanê dest bi xwendina xwe ya pêşîn kir. Osmanîya sala 1915'an ev dibistan vekir û hînkirin bi zimanê tirkî bû. Mebest ji vî tiştî, tebrîka xelkê cî bû. Piştî şerê cîhanê yê yekem sala 1920'an ez derbasî dibistana îngilîzî "Bishop Gebat" ya navendî li Qudusê bûm. Ji ber ku ew li ser çîyayê bi navê Sehyan, hatibû avakirin, bi eynî navî jî deng da. Di vê dibistanê de, min du sinifên nawendî birin serî, ez derbasî lîseya zanyarî ya netewî li Qudusê bûm û min ew jî temam kir. Dawîya sala 1924'an, destpêka sala 1925'an ez derbasî zanîngeha emerîkî li Beyrûtê bûm û hezîrana sala 1928'an min dîploma xwe di warê sîyaset û aborîyê de, bi dest xist. Mamoste Elî Heyder Silêman jî kurdên ku bi min re xwendinê xilaskirin, bû. Ez merovê Urdinê yê yekemîn bûm ku zanîngeh bi dest xwe xistibû.

Ez sala 1929'an li lîseya Emmanê ya yekemîn, bûm mamostê zimanê îngilîzî. Piştî pênc salan ez bûm sekreterê "Meclîsa El-Teşrîî ya Urdunê". Sala 1938-an ez li El-Kerkê bûme mudirê lîseyê. Dure sala 1940'î ez li Emmanê bûm mudurê lîseyê û paşî sala 1948'an li El-Selt û Erbedê min mudurî kir.Min li vira, tenê du mehan kar kir, ji ber ku min di wezareta derve de wezîfa sekreterê yekem girt û seraser çûm Ceddayê li Seûdîyê. Jê pê ve, min 15 salan wekî dîplomat kar kir. Ez sala 1963'an wek wezîrê serpereştî ketim teqaûdê û xizmeta xwe li Seûdîyê, Yemenê, Enqerê û Şamê qedand.

Di vê pêlê de sala 1939'an min pirtûka xwe "Ji Emmanê heya Emadîyê" li Qahîreyê weşand. Jê pê ve min di warê efirandin û wergerê de xebata xwe domand. Piranîya wan heya niha destnivîs in û ew jî ev in:

1-"Kurd" a Hesen Arfa (Werger ji ingîlîzî)

2-"Geştek (Çûyinek) di nav Azayan de" ya rojnamevanê emerîkî Dana Simit (werger ji îngîlîzî)

3-"Komara Mahabad a Kurdî" ya W. Agleton dîplomatek emerîkî (werger ji îngîlîzî)

4-"Kurd" ya keşîş Tomas Biwa (Min ji îzgîlîzî wergerandîye û komentar jê re nivîsîye)

5-"Loristan" ji afirandinê min e û di hejmara duyem ya muceledê duyem a kovara Akademîya Kurdî Li Baxdayê sala 1974'an belav bûye.

6-"Problema Rojhilat li Tirkîyayê" ya M. Emin Bozarslan (Werger ji zimanê tirkî)

7-Ferhenga Kurdî-Erebî

8-Geryanek li Yemenê, di qonaxa Îmam Ehmed de.

Elî Seydo Gewranî

www.arsivakurdi.org

Çîrok

SINGO Û KUDIKO

Bavê Nazê

Şêxmûsko mîna bavê xwe li mala axê mezin bû. Çilo bavê di heyamê xwe de bi nanûzik şivantî dikir, wilo wî jî da ser wê şopê. Rojekê nekete bala wî ku xwe ji ber vî nîrî bide alî. Şêxmûsko bi tenê jîyanek wisa nas dikir û xêza ku lê bûbû xelek, li gel tengaya wê jî, her ew nedifikirî dergehê wê bi gavavêtinekê bişkîne û çarçeva sînorê jîyana xwe firehtir bike.

Şêxmûsko di zaroktîya xwe de li ber berxikan bû û ji naşitîya xwe û vir de bû şivanê pêz. Ev meqam jê re bû banê herî bilind, ev serê mêrdewanê bû, kopêkêş bû û jê pê de divîyabû ji evrazî bihata xwar, heya ew bigihîya gelîyê herî bêbinî. Helbet vê rewşê bala wî nedikişand. Lê wî karê li ber xwe dimeşand. Ewî dizanî ku zivistana pêwîst e here germîyana û havîna berê xwe bide zozanan. Li hawîrdora gund, guhera xwe nas dikir û di garsîna gund de mexelê kerîyê xwe dizanî. Bi gotineke din Şêxmûsko bi rizqê xwe qayîl bû. Ne xanîyê nîvkambax û bêserûber ê ku ji bavê mabû, jê re dibû xem, ne kurkê ku zivistanê dibû lihêf û ne 'eba ku havînan dibû kon, kovan dikir. Tu dibê ka ew çilo tazî hatibû dinê, wilo jî divyabû rût, bêyî ku tiştekî li dûv xwe bihêle, here gorê.

Dîyar e mirovê biçûk çavşkênandî dibe, li kû be xwe kêm dibîne. Loma jî Şêxmûsko bi rûniştina li oda axê, di nav şikalan de dima.Bixwe ew bi nav di nav civatê de rûdinişt, ji ber ku ew nedigihişt li cîyê xwe rûne, mirovekî gazî wî dikir û digot:

- Şêxmûsko, pîyanek av!

Bi vê yekê heya dawîya şevbêrkê, Şêxmûsko yan av, yan jî xwarin li ber destê civatê digerand. Dibe ji ber vê yekê Şêxmûsko nedixwest bikeve nav civatê û bi pezê xwe re bimîne. Jixwe havîna pirê caran li guherê dima û qelewîzîya kerî dikir û şevbêrka xwe bêdeng derbas dikir. Bi tenê kuxika wî û carna rewîna segî bêpêjnîya şevê diqelaşt...

Belê Şêxmûsko bi rizqê xwe qayîl bû û ji vî rizqî tenê anîna jinekê kêm bû. Û sal bi sal li benda soza axê dima. Axê jî her sozê xwe li paş dixist û sal dispart salan. Bixwe pirsa jinanînê ji şivanî re bûbû destpêka gera şevbêrkên axê. Berî hemûyan axê riya tinazan ji civatê re vedikir û digot: "Kuro segbav ha ji xwe hebe, kerê avis meke!" Bi vê gotinê qerf li ser serê Şêxmûsko dibarîyan û mîna kewên ribat, civatê dida ber hev: "Axe, jê re jinekê bîne, yan ewê rojek dest bavêje jinên me...", "Ma hûn nabînin, wek pîsika mala Bioş, qernewî bûye! Heger jinik bi dest bikeve yan wê xwe bikuje, yan jî wê jinikê bikuje...", "Xwedê miinçîyê wê be ya ku bikeve nav lepê Şêxko, ew ê bibe kêça di nav lepê koran de..." Tevî ku ne pêkenîn jî bûn, lê bi van gotinan pirqînî bi civatê diket û Şêxmûsko bixwe jî bi wan re dikenand. Lê belê kenê Şêxmûsko dom nedikir, pêre-pêre serê xwe bera ber xwe dida û bême'ne li noqteke erd dinêrî.

Lê rojek ji rojan dawîya van gotinan hat û axê şivanê xwe zewicand. Ji qirdê Şêxmûskê reben, jinikê xwe li ber negirt û di şeva bûkanîyê de bûk bi xwînê werbû û mir. Destpêkê Şêxmûsko guh neda xwînê, jê were xwîna keçkanîyê ye. Ji ber vê yekê wî guh neda carcara wê jî û ew ji nav destê xwe berneda. Li ber destê sibehê bûk di nav xwînê de gevizî, ji hişê xwe çû û nema şîyar bû.

Bi vê bûyerê di derheqa Şêxmûsko de gotinên civatê kirasine din li xwe kirin: "Derzîya Şêxmûsko jehrînî bû.", "Bi gora bavê min, ê Şêxmûsko ji ê kerî mezintir e...", "Wilah yabo ew dikare gûza pê bişkêne". Bi van gotinan civat dîsa dikenîya û mîna her car Şêxmûsko jî beşdarî dikir, lê pêre-pêre bi keser hilma xwe berdida.

Çend sal zivirîn, axê careke din şivanê xwe zewicand û di şeva bûkanîyê de ji Şêxmûsko re got: "Kuro bêbavo, jinik ji ber te nareve. Xilçê xwe kûr mavêje". Bi rastî jî Şêxmûsko ha ji xwe kir û şeva bûkanîyê bêdeng derbas bû. Lê tevî wiha jî xelkê gotin derxistin û gotin: Eyşokê -navê jina şivanî bû- ji bo ku neke qêrîn, dev li guhê lihêfê dikir", "Her dînsizek îmansizek jê re lazim e". Û piştî çend mehan hate gotin: "Binêrin Eyşokê çilo guh li Şêxmûsko sist kiriye!"

Çi qeşmerî di derheqa Şêxmûsko de dihat gotin, her ew di ber xwe de dibişirî û dilopên zikreşîyê riya xwe di dilê wî de nedidîtin. Êdî jîyana Şêxmûsko wê biketa ser xaçerêka rast, eger ne mi-

rina Eyşokê li ber wiladetê ba. Jinik mir û kurê nuhbûyî li pey xwe hişt. Vêga di odê de axaftina li ser Şêxmûsko tunek din stend: "Teyrok her li werzê wî dixe.", "Qey Xwedê qirdê Şêxmûsko xirab kiriye." Îca Şêxmûsko li ser gotinên xelkê bêdeng dima û di ber xwe de diponijî. Ew xemgîn dibû; ji alîyekî kebanî ji destê wî çû û ji alîyê din ve jî kurê biçûk bê dayîk ma. Li gel ku jinên gund ên xwedî zarokên şîr li Mihemedkê sêwî "banîyan" û bi dilovanî li hev gerandin, lê wek tê gotin sewî her sêwî dimîne. Bixwe vî tiştî dihişt ku Şêxmûsko xemgîn bibe. Lê belê tevî rewşa çetin û dijwar jî, Mihemedko roj bi roj qebilî û bi fîrê ket. Bi vî hawî careke din bayê xerbî li Şêxmûsko rabû û Mihemedko gihişt qonaxa ku here ber berxikan. Ji wê rojê konê wî bû sê stûnî - Şêxmûsko, kurik û kûçikê deqdeqokî bi navê Kudiko - ew wilo ketibûn kirasê hev, tu dibê qey ew ji yek celebî û ji yek zikî ne. Dibe ku ji ber vê çendê xelkê digot: "Du kurên Şêxmûsko hene; yek Mihemedko ye û yê din jî Kudiko ye."

Lê careke din babîsok li konê Şêxmûsko rabû û stûnek ji yên kon hate xwar. Mihemedko bi xurîya ket û mîna gelek zarokên gund, bo axa sar hat spartin. Bi ketina stûnekê, barê her du stûnên din giran bû û pişta wan di bin de xûz bû. Dîyar e mirina kurik bû ew qirşika ku pişta hiştirî şkênand. Şêxmûsko weha melûl û zelûl bû, heya di pêlek hindik de temenê xwe li pey xwe hişt û kete rengê kalan. Deng bi yek carê jê hat birîn; konê xemê reşmala xwe li ser dilê wî veda; carna welê li cîyê xwe radiwestîya û bi se'etan tarûmar dibû, heya pê nedihesîya ku kerîyê pez zîyana dike. Carna jî nedidît çawa pez jê dimîne, yan çilo gur jê vedize. Kuçikê şivên jî nema bi dilêma xwe radibû. Wî jî xwe li tenişta xwedîyê xwe radimidand û xemgînîya wî li xwe behir dikir. Bi rastî jî Kudiko ne kêmî Şêxmûsko li ber Mihemedko ket; çend rojên pêşî ji mirina wî, Kudiko cî ji xwe re nedidît; dikire zûr-zûr û çavên xwe lê digerand. Û mîna ku li ser xwedîyê xwe yê mezin bitirse, jê re bû sî daku ew jî winda nebe. Heger li çolê li ber mexel dihat, bi hatina oda axê, xwe li ber derî vediziland û li benda Şêxmûsko dima.

Axê dît ku Şêxmûsko nema kêrî şivantîyê tê. Ji ber vê çendê şivanekî din danî ber pêz û ew kire berdevkê oda xwe. Mêvanên axê pir dihatin, û dilêma Şêxmûsko ew bû ku serê hespê mêvanan bigire, wan bitewilîne û êm bike.

Şêxmûsko xwe çilo li ber pez winda dikir, weha jî li odê bêdeng rûdinişt, difikirî û bi tenê ew bixwe dihesîya, pêla gurînî bi civatê diket. Di vir de bi awakî alavî ew radibû, diçû pêşîya mêvanan, hevsarê hesp digirt û jê re dibû sing. Ji ber vî tiştî navê "Singo" pê ve bûbû. Jixwe ji wan rojan û pê de wî geh destê xwe yê çepê û geh ê rastê dizivirand û devê xwe ber bi enîşka xwe ve dibir. Heger vê adeta nuh destpêkê bala gundîyan kişand, jê pê ve nema guh danê.

Bi belavbûna şevbêrkan, Singo bê dilê xwe radibû ser xwe û berê xwe dida malê. Bi derketina xwedî, Kudiko jî dibawisî, xwe dadiviziland û dida tengala Singo û hêdî hêdî diçû.

Li malê pirê caran Şêxmûsko bi kûçikê xwe re dipeyivî: "Ne xem e Kudiko, çilo be ez dê devê xwe bigihînim enîşka xwe û Mihemedkê min wê li me vegere." Bi bîhîstina navê lêwik, Kudiko guhên xwe miç dikirin, li hawîrdora xwe dinêrî û dikir ewt-ewt. Şêxmûsko jî bi nîv xeyd bi ser de radibû û digot: "Ehmeqo ne niha ew ê bê, ez dibêjim gava ez devê xwe bigihînim enîşka û maçî bikim. Manê dibêjin ku mirov devê xwe bigihîne enîşka xwe, wêga mirîyê wî ji tirbê radibe. Heger ez hustuyê xwe jî bişkênim, ez ê vî tiştî bikim." Di vir de dilê Şêxmûsko dihate guvaştin, dilê wî bi halê wî dişewitî, bi guhê kûçikê xwe digirt, serê xwe bi yê wî difirikand û bi kelûgirî digot:"Ma li vê dinyayê kîyê min û te maye". Û bi gotina xwe, bi dilşewatî digirîya û hêsîr dibarandin.Kudiko jî mîna ku rewşa xwedîyê xwe fam bike, dikir nûz-nûz û li dora wî diçû û dihat.

Jixwe ji ber van axaftinên bi kûçik re, jinên gund di nav xwe digotin: "Bi şev nîvê şevê Şêxmûsko bi cinên xwe re diştexile, belengazko sewsî bûye..." Dibe ji ber vî tiştî sawa mala wî çêbûbû û nema şop diçûn ber derîyê wî.

Rojek ji rojan Şêxmûsko negiha cîyê xwe li odê xweş bike, ji nişkê ve naşîyek bi lez û bez derbasî odê bû, berê xwe da axê û got:

- Axe, derek (cendirme) bi çawîşên xwe ve tên...

Bi vê gotinê axê da xwe û gurînî bi civatê ket, ji bo pêşwazîya mêvanan hemû ber bi derî çûn. Şêxmûsko jî hazirîya xwe û singîtîya hespê çawîş kir. Her tişt li gora meqamê mêvanan hat kirin. Û mîna her car, piştî zikdagirtina ji goştê berxan, serokê derekan hazirîya xwe û çûnê kir. Şêxmûsko hespê serok anî ber dika odê û hevsar girt, heya ew bi ser piştê bikeve. Ew li hespê xwe siwar bû, lê hîn peyva xwe bi axê re didomand. Di vê bîstikê de mêşeke kirnî (mêşa dewaran) ku di bin terîya hespî re diçû, bala Şêxmûsko kişand. Dema wî destê xwe bilind kir ku mêşê bifirîne, pêre-pêre hespî jî zîtik li hev dan. Ji ber ku haya serokê derekan jê nebû, ew ji pişta hespî hate xwar. Bi ketina ji hespî, serok ne tenê li ber xwe ket, her wiha pir hêç jî bû û pêlên xezebê ew girt; katê ji erdê rabû, seraser tiving ji destê derekekî derxist û heya xwedê hêz dayê qûntaxa wê li Şêxmûsko hilweşand. Bi derba pêşî jî destê Şêxmûsko kir xilxal û xiste ber. Ji êşa navê qêrînî bi Şêxmûsko ket, lê di cîyê cî de xwe civand û bi destê din, destê şkestî anî ber devê xwe, li gel ku serokê derekan xezeba xwe bi ser de dibarand, Şêxmûsko gihişt enîşka xwe maçî bike û bi dengekî lerzokî ji bo kesên hawîrdora xwe bibêje: - Min enîşka xwe maçî kir, herin ser tirba Mihemedko, anha ew ji tirbê rabûye, wî bînin malê...

Şêxmûsko gihişt, negihişt peyva xwe bi dawî bîne, bi hamê xwe, bêhiş kete xwarê.

Gundîyên li dorê negihiştin tedbîrekê bistînin, heya ji nişkê ve dîtin Kudiko ji ber derîyê odê xwe zêrî serokê derekan kir, diranên xwe di zengeloka wî de çikandin û nema berda heya axê cercûra xwe di serî de vala nekir. Axê bixwe beretê Kudiko ji ser serokê derekan rakir û bi dengekî ricifî û bi tirs got:

- He, ihe. Ji bo segbavê Şêxmûsko, lawê hukûmetê li ber derîyê min bê rûmet bû, de îca em ê xwe di kû xin! ●

www.arsivakurd.org

Amadekirin:
Mamoste û
M. Lewendî

Du rûpelên serbixwe yên bi Berbangê ve girêdayî ne.

NAMEYEK JI SÛRÎYÊ

Rifaqên me yên êzîz di sahîfet-ul Tirşik el-Mucellel Berbang de.
Bi sereha ez gelekî besitîm ku min sehîfet-ul Tirşik xwend. Li ennehû wexta ku di nav mucelleyeke fukahî-î kurdî de du sahîfeyên mîzahî îzdar dibe yanî tetewirek melhûz di tarîx el-sefehet-el kurdî de tê încaz kirin. Ez bi xwe şexsen kitîr temennî dikim ku hun her daîm û kul yewm îstimrar bikin.
Her biye'îşe her du sahîfên Tirşikê.
Remezan el-Torevan el-Kurdî
Dimişq

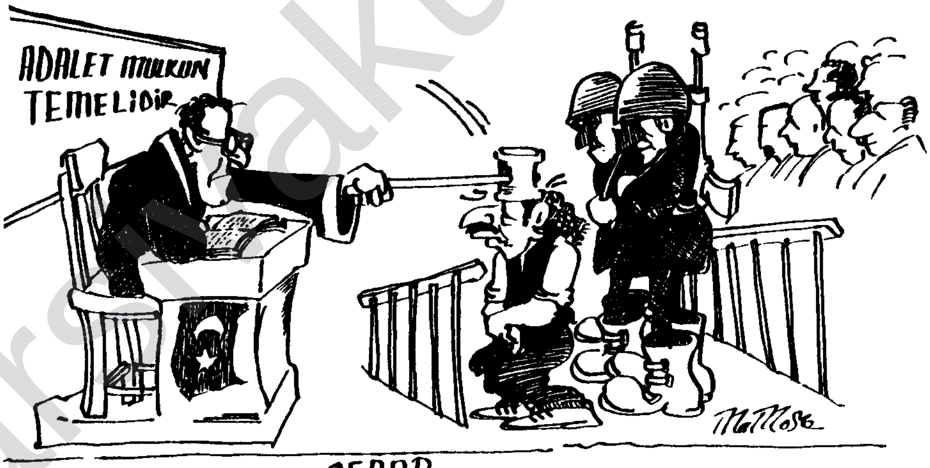

QERAR

EL BERSÎV EL-TIRŞIK MIN BAJAR EL-STOKHOLM

Heval el-xoşevîst
Yudil geşûna ennû bersîvûke, we 'ela gotinûkatûke el-bîheyat w' el-giranat el-ku nayên hilgirtin we nayên daqurtandin.
Çimkî nametûka ket fî destûna. Fe ennû daxwazû minke en tu were me'a nametûke fî caretên, yan jî hîn bibe zimanûke.
El-beşet ul-Vegerandin min Sahîfetûl Tirşik- Fî kovaret el Berbang

Ezê pê şorbê vexwim!

Carekê gundîyek diçe li malekê dibe mêvan. Kebanîya malê jê re şorbê tîne datîne ber, lê kevçî ji bîr ve dike. Mêvan dibêje:
- Xuşkê, xuşkê ca ji kerema xwe tu dikarî ji min re kêrê bînî.
Kebanî:
- Mêvanê delal ma tuyê çi bikî bi kêrê?
Mêvan:
-Ezê guhê xwe jêkim bikim kevçî û pê şorbê vexwim!!!

www.arsivakurdi.org

MY KURDISH FRIENDS I WANT TO SAY....
TERCUME
MINA KURDISKA VÄNNER. JAG VILL SÄGA
HEVALÊN HÊJA ÊM KURD EZ DIXWAZIM BÊJIM KU....
KAKACAN BÎRADEREKANÎ KURDEKAN ÊME MEJULEKANÎ, KU....
TERCUMEYÎ TERCUMAN
ANLAMIYORUM, BE KARDEŞİM ŞU TERCUMEYİ TÜRKÇE YAPSANIZA!
? ?!
GUHDAR
TEMSÎLCÎYÊN PARTÎ Û HIZBÊN ME KURDAN

BERBANGA ME — Amadekirin: Ahmet Cantekin

Hevalên delal!

Hinek şagirt dixwazin ku ez qala çêkirina van her du rûpelan bikim.

Ez dema ku peya diçim, li otobus û tirênê siwar im, li xwendinxanê me, pirtûkekê dixwînim, diranê xwe firçe dikim û hwd (her wekî din); wek merivekî ku tiştekî xwe wenda kiribe, li tiştan digerim. Dihizirim. Him jî pir û pir dihizirim. Di van demên jorîn de ew tiştên ku tên bîra min ez li ser kaxezên di bêrîka min de ne, dinivisînim. Li malê li ser wan dilîzim. Nîşanî zarokên xwe didim. Ew rexneyên xwe dibêjin. Bi dû re nîşanî 27 şagirtên xwe didim. Di dawîyê de ez wan temam dikim. Paşê jî didim kargêrên Berbangê. Ew dinivîsin. Lê ew ji min re naşînin ku ez careke din ji ber çavan re derbas bikim. Ji ber vê jî di Berbang hejmar 61'an de dûvmeqesk serberjêr bibû. Ji hejmar 62'an pê ve ez ê her du rûpelan berî ku biçin çapê ji ber çavan re derbas bikim.

Qasî ku ji dest min û hevalên kargêr hat, em ê "bê şaşî" çap bikin.

Xwestinek me jî heye, em dixwazin ku hejmarên rûpelên BERBANGA ME bibin çar rûpel.

Ma hûn çîrok, yan helbestan nanivîsin?

Ma hûn tevî mamosteyên xwe tiştekî çê nakin?

MÊRXASÊN ME

OSMAN SEBRÎ

Osman Sebrî li bajarokê Kolikê, li gundê Narîncê, di 1905'an de tê dinyayê. Ew diçe xwendinxanê. Piştî xwendinxanê beşdarî xebata welatê xwe dibe. Mezin û nasên wî jî ji bo Kurdistaneke serbixwe xebat dikin.

Dewleta tirkan wî gelek caran digirinû dikin gitîgehê. Lê ew ji girtîgehên wan direve û beşdarî şer dibe. Tirk wî diçewitînin girava Madagaskar. Bi dû re ew bi gelek kurdên din ve tên başûra rojavayê Kurdistanê û Şamê. Ew li ciyê xwe rûnane. Li Kurdistanê digere, gundî û cotkaran hişyar dike. Ew dizewice û çend zarokên wî çêdibin.

Ew bi Celadet Bedirxan, Qedrî Can û gelek kurdên baş ve kovara Hawarê derdixe. Osman Sebrî li ser zimanê kurdî, hînkirina zimanê kurdî, çîrokên kurdî, hişyarkirina keç û lawên kurd; gelek nivîsaran dinivîse. Ew gelek helbestên baş jî dinivîse û gel hişyar dike. Ew ji bo xebata xwe, ji hêla dewleta Sûrîyê ve jî tê girtinê û di girtîgehan de dimîne. Lê ew qet tu caran li hember dagirkeran serê xwe danayne. Ew di gelek helbestên xwe de, keç û lawan wek pêşeng, hîmê welêt, hêvî û rênîşandarê gel nîşan dide.

Osman Sebrî kalekî hêja ye û li bajarê Şamê dijî.

PIRS:

1- Osman Sebrî tevî kê kovara Hawarê derdixist?

2- Osman Sebrî di helbestan de, keç û lawan çawan nîşan dide?

3- Dewleta tirkan, Osman Sebrî diqewitînin kîjan giravê?

4- Osman Sebrî niha li kîjan bajarê Sûrîyê dijî?

5-Osman Sebrî niha çend salî ye?

TÎPÊN KURDÎ

G g H h I i Î î

Gêrik

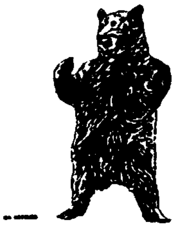

Hirç

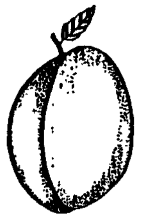

Incas

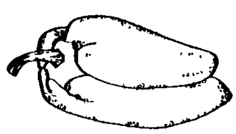

Îsot

www.arsivakurd.org

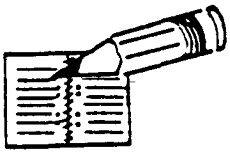

DARA BÎ'YÊ

Du curên dara bîyê hene. Yek, ji erdê ziwa û ronahîyê hezdike. Navê vê yê latînî Bêtula verrucósa ye. Ya din jî ji cîhên ku rewa (kam, nem) ne û ne pir ronahîyê hez dike. Navê vê darê yê latînî jî Betula pubêscens e.

Pelên dara bîyê biçûk in, rengê wan keskê tarî ye û dibriqin. Qalikê darê spî ye. Gemarokên reşik û xîzik li ser hene.

Kulîlkên bîyê gelek biçûk in. Ev kulîlk li serê pozên çitila mezin dibin. Kulîlkên mê bi çitilên biçûk ve; kulîlkên nêr jî bi çitilên mezin ve hêşîn dibin. Êzingên dara bîyê, hişk in û wek goştê nekelî zû bi zû nayên birînê. Ji ber vê jî mobîlya ji dara bîyê çêdikin.

Dara bîyê heta sê sed (300) salan jî dijî.

ROJA MEMO -5-

- Memo, tu dixwazî em biçin klûbê û bîlyard bilîzin.
- Baş e. Em biçin. Ter ne be hewniya me tê.

Memo û Şîrîn diçin li klûbê bîlyard dilîzin. Ava portaqala vedixin, guhdarîya Şivan û Gulîstanê dikin. Ew tev hevalên xwe dipeyivin û dikenin. Ji ber ku zeman dereng dibe, ew biryar dijin ku biçin malên xwe. Memo û Şîrîn di rê de hêdî hêdî tên. Ew dibînin ku du kes li ber derîyê dikanekê tiştekî dikin.

Memo dibêje:

- Şîrîn, ew ne diz bin?!
- Ez dibêjim ew diz in. Yê baş ku em piçekî temaşa wan bikin û bibînin ku ew çi dikin.
- Şîrîn binhêre, ew dikevin hundirê dikanê. Divê em tiştekî bikin...
- Memo, ez diçim gazî Yekta, Alan û Gulîzarê dikim.
- Baş e. Tu here, ez li vir temaşe dikim.

Ew tên. Yekta, Alan û Gulîzar bi Memo û Şîrînê ve, benkê li ser rûniştinê tînin û datînin ber derîyê dikanê. Bi dû re ew li ser benkê rûdinin.

Dema diz dixwazin bi tiştê li ser milên xwe ve derkevin derve, îca ew nikarin derî ve bikin. Diz ditirsin. Ew dibêjin "Ev derî çawan bê girtinê"!

Ji ber ku Şîrînê telefonê polîsan jî kiribû, ew jî di wê demê de tên.

dom dike

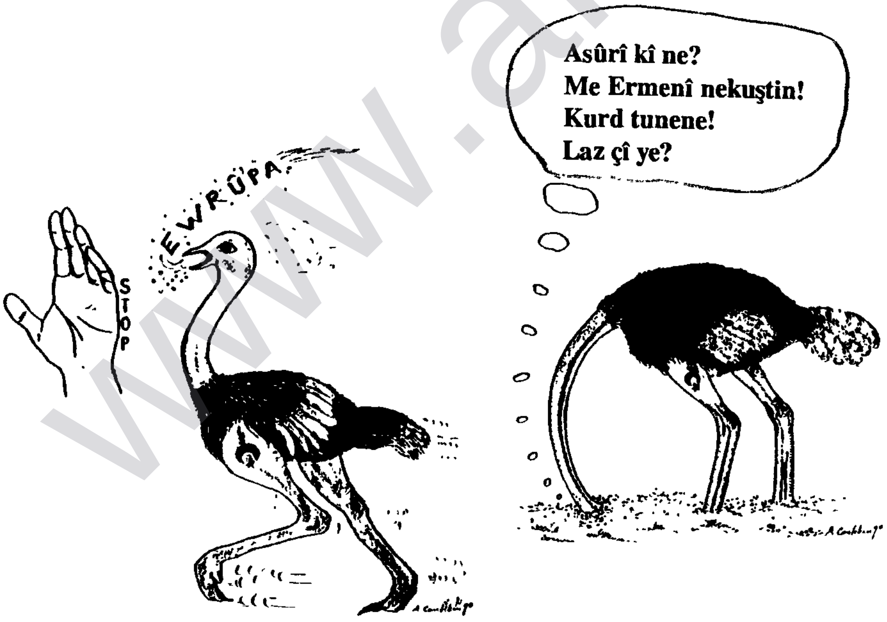

Bervajîya Peyvên Jêrîn Binivîse!

Biha	....
Biçûk	....
Nizm	....
Germ	....
Zirav	....
Kurt	....
Şîrîn	....
Berjor	....
Tijî	....
Xirab	....
Qirêj	....
Xweş	....
Rast	....

www.arsivakurdi.org

MERGÊ XALIT BEGÊ CIBRÎ(*)

DEMİR ÖZLÜ

Mergê Xalit Begê Cibrî, yew girwe wo ki binê xurîneya serran dir o. Ma şarê rojawanî, namedareya nî girwî qe pey nêhesiyayme. Labrê eke şima yew rojhelatijî ra qalê Xalit Begê Cibrî bikerî, no rojhelatij sewki yew kesdo dorûdormarê xo ra xeberdar o, ca di çimanê xo akeno ow perseno: «Qey ti mergê Xalit Begê Cibrî çi zanî?» La ne ki tena mêrdimê giregirî, şarê ay cayan bixwi zî mesela mergê Xalit Begê Cibrî zano. Muş di zimistanî wirro, hewt ra heyanî hewtay pîl û şenik qalpaxi xo ser nano. Ez zî Semedo ki eleqedarê nî qalpaxan bîyo, ez na mesela bander bîyo.

Zimistano xidar di, qalpaxê şarî sero bî, lerza Wartoy ra pey Pakîstan ra qaydê ardimî rî amey bî. Qalpaxê ki serê yînî dekupnaye, kiştê yînî heway şewqa tadaye bi, qalpaxê duzî, berzî pa'tî, qijî, reng-şallenî, sipî, siyay... Mi warto zî dî. Aminan bi. Yew cawo qotin bi. Lerzi yew serri ra ver bîy bî. Banî rijiyaye bî, xirbî yînî mendî bî. Çend hebî bîney newe viraziyay bî. Nîyan ra yew Qereqolê cendirman bi. Bîney bînî bereqey texte ra viraşte bî. Miyanê bereqan ra derey viyartînî. Şar, şaro zimbêl acêr daye, şaro zimbêl xişin daran ver di, qahwan di ronîştînî. Ma pîya ronîştîme. Aminan bi, yew teymano ki ma (ma, çend embazî Alayîya Mûşî di esker bî) yewbînan şinasnaynî û yewna bîligi ra yew albay ki amey bî derewo pîl di masan bitebîşî zî weyca di bî. Min û teymenî ma silam da pê. Ma, şarî miyan di, şarê siyatalî miyan di bî. Ê ka hil û gami qal û qirfan mêrdimanê hukmatî bikî, vîşê yînî 'elewî bî. Dima mi ra hewniyay. Mi fekê xo nêakerd. Ez ana ronişto vinderto. Ez esker biyo, mi casusan ra xo kerdinî, ez hima eskero newe biyo. Eke mi dest bi qalan bikerdnî, ganî mi derg û dila qalî bikerdnî. Labrê be'dînî mi qalî kerd.

Tirê 'Eşîra Xalit Begî dormarê Wartoy dir a? Ez vano qey yew şaxê 'Eşîra Cibran dormarê Wartoy dir o. Rutbey Xalit Begî, ordû di yarbay bi. Çarşuy Bedlîsî di dar di kerdo. Enawa, ez ki eleqedarê qalpaxanê weşanê ki smedê lerza Wartoy amey ow şarî xo ser nay bîyo, ez raştê Xalit Begî amewo. Xalito Yarbay nê; Xalit Begê Cibrî. Qalpaxa Xalit Begî dîna di tek bî. Xişni bî, xemilnaya bî, purtê yay çiringaynî. Dar di biyayîşê yê ra pey mezat di roşiyay. Mîrey Kurdan amey, ebi peranbê ay rojî qalpaxi heştay altun roşiyay. Anka, kam çi zano kam mîre yay nimneno? Bedlîs yew şaristano zav verên o. Şarê Bedlîsê, endî Muşî û Wartoy nêmaneno. Bedlîs şaristanê verênêranê dinya ra yew o. Mi çendî Bedlîsijî Dogu Trenî di dîy, asnaf bî. Mi Muş di, Warto di caran asnaf nêdî. Xalit Begê Cibrî çarşuy Bedlîsî di dar di bi. Kalmey Xalit Begî ebi pê zeydnayîş mezatê di roşiya. Kam çi zano anika kam mîrî dir o. Cilê Xalit Begî kam çi zano kamî dir ê? Yew mêrdeko ki halî heti yew dikanî ver di ronişte bi, ez nîyan yê ra bander bîyo. Wayirê dikanî zî, mêrdek goşdarit, tesdîq kerd. Mêrdekî Xalit Begî Cibrî rî vatinî «General bi». Yê heti, qayla general bi. Ma'na nî vatişî mi be'dî fahm kerdi. Ez nîy çîyan çarşuy Mûşî di bander bîyo. Çarşuy Muşî di ez hima zaf çîy bander bîyo

Çarşuy Muşî, yew çarşuy wextê miyanî mendinî. Şaristanê Muşî bixwi tena yew ca'dewo duz û seracêr o, ki Îstesuni ra yeno şaristan. Yew rayiro ebi kilometreyan derg o, îstesuni ra ver bi çarşu, qayme, labrê rep û rişt. Îstesunî, kişta deşti -Deşta Muşîya berzi- di û wirdêkek a. Na deşta herrûherey, çîy nêdana, miyan ra roy vêrenî ow serri di şeş mengî binê vewri di manena. Demew ki mi nuzdî îstesuna miyanê na deşti kerd, ez qe nêpejmiriyaynî ki na bînaya panka delalî û wirdêkeka ki kê trînî reydi bider resenî, pey xwi di asar dejanê mêrdimanî binimno ow kê owca dejanê en giranané mêrdimkî veynenî. Rayir ebi yew seracêro nimiz yeno heyanî şaristano ki paştiya xo daya koy. Dormarey yê veng o: Îstesuni heti dades bîney ki qandê mamuranê îstesuni rî viraziyay. Dima, di kiştî di berekey ki felaketzedanê Wartoy rî viraziyay. Kê ki nuzdî sariştanî kenî çend hebî atolyey. Rayir ebi eno hewa şaristan reseno, heyanî raştey verê sara hukmî, weyca di cêsur keweno di hatîya şono. Dima zî heze yew nêm daîra şono çarşûy wextê miyanî miyan. Inca dikani yan 'ardî yan zî di tebeq î. Mîyan di bîney verî raf mendeyê kemberinî, panca asinêninî, kerra ra viraştey zî estî. Çît rotoxî, bataniya û kilîm rotoxî nî malî 'Entab ra anî. Labrê eke şima rind sax kerî, yew tewir kilîm esta tira vajêno xalîya Kurdan ki dewijî anî ow gelek qalin a, keyen nêbena, ser bi serri weş bena, rengê yay ver çimê kê nêabenî, desenê yay cay çinî: lacîwerdî, morî, surî, heme surê kurdanê bereqiyayey pa yî. Dikanî pir çîy-mîye ki Estembul ra yan zî sîndorê Îranî û Surîya ra yenî: 'eltîrika destan, kardî padayey, se'etê Çînî yê ki ecêb sadey, se'etê Orisî, darxê Frensizî, tebexçey Îranî.

Şar tetunê piştî anceno, sew ki yew xerîbî ra hes biko, pêşeno dano yê zî. No tetun çîlzerd o, qaxidê cexra sero nîşanê Şahê Îranî esto. Çarşû Corên di, qirnî rayirê çarşî di -Ule Camîyo ki Selçûqîyan viraşto, yê ra pey dikananê destê raştî di dabançe zî peyda beno, vîtrîn di nênawêno, zerre ra wazêno; eke bişinasnî ow eke hima -partîya peyenî ra- heme nêrotî se danî şima.

Yew giregirê Kurdan welladi di zêyafet da bi, vengda ma zî da bi: nuzdî se tenî da'wet kerdey bîy. Wextê dest bi îçkî kerdişî di, ay bînan zî heti, mi ro birra, va:

www.arsivakurdi.org

- «To xo 'eşkara kerdo. Kê ganî inca ra (ma qerraj ra bî, dopolê dali di yewna qerraj bi) heyanî wica şêrî, labrê 'ardî ra, bê xo boyli kerdiş».

Belkî vat bi qey ez tikê xo keno nê zî ez mizmiz keno.

Mi va:«Ez xo boyli kerdiş ra xo nêkeno. Mi qandê fikrê xo, merg xo çima kerd.»

Mi nişka na vat bî. Xo vero amey bî. Aya ra pey, Mîrî mi rî hurmet kerd. Şaristan di zî, çiqas ki ma taqîb bîynî zî, hewna kes kişti ser di ma ra nêhewniya.

Werî dima, demew ki mi xo binê dari di derg kerd bi, Mîrê ame mi heti. Yew bi yew qalê fikiranê siyasîyanê hemdeman kerd. Her çiqas ki yewna luxatî reydi qalî kerdînî zî, heme 'ecêb weş û roşn zanaynî: hîre ceniy yê, di mawzerê yê, yew M-1 pîyade tufegî yê bîy. Be'dî wextê miyanê herkesî di qalî kerdişî di mi fam kerd ki cîyayeya fikrê min û yê şertanê tarîxîyan ra yena, ow na cîyayey cîyayeya metodê Kurd û Tirkî ya.

Çarşî di yew zên bi ki koseledo 'entike ra viraşte bi. Se poxnot roşiyaynî. Mizaf waşt bierîno la çifayde ki mi nişiya. Perey mi tay bî. Zên zaf sade bi, kosele w şermê yê zaf weş bî.

Çarşû Corên di gelek çîy çerm ra viraştey bî: Kemberî, rextî, êlegê seydbazan...

Yew qahwe zî Îstesuna Muşî di esto. Roj zî, wexto ki trînî nîna zî -hewte di çendi rojî yeno- sexlet hesebêno. Zerrey ay qahwî di, nuzdî berê yê yew ca di di rismê şarkî estî. Rismana yewî di Hezretê 'Elî, ebi estorba xo camî ser ra firreno. Ay bînî di fina Hezretê 'Êlî esto. Rengî zî, ca dayîşê şeklan zî 'ecêb weş o. Yew risim viraştoxo nêşinasnayewo ki tay zeman hefsxaney Muşî di mendo, ay rismî viraştî.

Bêligi di, ebi Kurdanê bînan Xelîl Korkut do Cizîrij bi; Tirkî nêzanaynî.

Kê ki vatînî «Kekî, bana bir resim yapsana» (Keko, mi rî yew risim viraze hela) fahm kerdnî.

Lîlikê xo vetînî, yew xêza guloveri kaş kerdnî, na xêza guloveri bînî serey keyneka marêni, qismê mendey rismê bê lîlikî viraştînî. Tena rengê risman ciya ciya bînî.

Xelîl Korkut Cizîrij bi. Qaçaxçî bi. Wexto ki kê şîynî atiş ow dersê mayincilik di peşmiriyaynî. Atiş di, hergû panayiş di orte di daynî piro. Vetişê mayinan xora karê yê bixo bi. Serrandê xo ra pîlêr nawitînî. Çîlsiya bi. Demew ki Cizîri di merdişê Şêx Seyday pey hesiya, tewrihiya. Resmû Şêx Seydayo ki Qezetey Akşam (Şewi) di vejiya bi mi dest di diy; waşt pancas poxnot dibo mi ra bierîno. Mi ki tira va no qezete vîst û panc yo bawer nêkerd Resmê Şêx Seyday ehendi erjan dest kewo? Mi resim dirra kerd da bider. Pistandê xo na. Kes nêşikitînî. Vera despotîzmê dor û dormarî hiwaynî. No sebeb ra, teymenî îddîa kerd ki o qeşmereya xo herkesî keno. Xelîl Korkut hezeki bira nî vatî fahm nêkero. Heyana peynîya eskereya xo, xo hin nawit ki, heze ki Tirkî fahm nêkeno ow heze ki îmkanê musayîşî zî çiniko. Yew aştîwaştoxo raştikên bi.

Bêliga Necoy di yewna eskero Kurd bi. Tirkî nêzanaynî. Zaf pîr hasaynî. Axay 'ardê yê zî dest ra nîşankerda yê zî dest ra girewt bî. Bêkes bi. Ame bi esker. Dima eskereya yê qediyay. Mi, o bi kincanê sivîley istesuni di dîy. Ez ki dîyo, ame mi het. Bi Tirkîya ki tikê musa bi, va:

«- Ez hinî şono.» Peybi destê xo heze ki îşaret bikero.

Şîynî başur Îraq. Mi zanaynî. Ez Necoy ra bander bîybîyo. Îstesuni di, baweriya xo bi min ardişê yê, weşbê mi şi. Kilm bi, pontorê yê heray bî. Unîforma xo veti bî, bibi zey herkesî. Rind nêbi. Halbiko vêşaney Kurdanê ki ameynî îstesuni zî, ayê ki ameynî çarşu zî rind bî.

Ma ki qandê manewra rî şîmê Koy Agrî, ma domanê 'cêb rind û pîrê rindî dîy. Waxtano ki ma ko di qampi day piro, dewijo Kurdo beşnderg Huseyîn Elîk'î va ki ma amey nuzdî dewa yê. Qumandarê bêligi yew roj îzin da bider, şi dewa xo, be'dî ageyra.

Alayî di borazan cenaynî. Derg û dila bi, siya bi. Ye hewte ra pey ma ki ageyray qişla, dest pey kerd heze adir veşa. Zaf saxlem bi. Revîri rî qebul nêbi bi. Adirê yê zaf vîşî bi, heze adir û şewat veşaynî. Mi fahm kerd ki semedê hesretî ra wo, hesretê yew gami dewa xo vîynayîşî ra. Ma newe ra berd revîri. Başçawuşî nêşîna ma bişikno.

Wexto ki yew Kurdî teskere girewtnî çiqas Kurdî bî a şewî pêser bîynî. Çi kemaney yê bi temam kerdnî: paç, pontorî, perey. Aminanan yew asmên bînî ki pak û delal bi ow çiringaynî. Hewa zaf weş bi. La zimistanan teber ra kê nêşiyaynî vinderî, zaf serd bi, ma aşxanewo kerpîçin di kom bîynî.

Ule Camî yew camîdo bişeklê Selcûqî bi. Weş bi, rengê kerranê yê heze qawerengîyo roşîn bi. Dormarey yê di, kelmelê mamuranê ki şaristan ra bar kerdînî roşiyaynî. Xortê Kurdanê ki dewan ra amey bî, wica di kesê ki 'emelan geyrenê pawitînî. Hima çi tewir 'emeleyey. Şaristan di yew atolya wirdêleki zî çinik bî. Ay cayana, bineyna cêr ra mi yew cenîya Kurda zaf rindi dîy, beşndergi, keji, por dergi, çindi vajî hendi rindi bî; zo nêpiştînî, di hebî camêrdanê Kurdan di qalî kerdinî.

Kuçaya ki ver bi Ule Camî şona, a kuça di, kerre ra di xanê tengî bîy, hina cêr ra çend hebî qunaxê serherrin labrê xişn û kerpîçinî estî. Qirkerdişê Arminiyan ra tikêkîna pey, bi destbê pêtanê cayîyan viraştiş diyayî.

Rayirê çarşî di zî banê kerre ra viraştey estî. Tikêna Ule Camî ra daşt, biney hetê miyanê kuça di, yewna camî esto ki di qirnîyanê serberê berê yêyê hewşî di heykelê şêrî viraştey: Camî 'Elaeddînî. Hima bineyna daşt di derey, heta derî, gemî û hezey kotilmanê herri keyey dest pey kenî. Kê ki şono ver bi qotanê ki şaristan sero viraziyawo hinî çîyna çinno. Cor ra axay wayirê mêşnan roşenê, yê bixo qaçaxçîyê mêşnan î, banê yînê herri ra viraştey hîna xişin î.

Şaristano verên destbê Arminiyan qandê warey aminanî rî viraziyawo. Çimka ki eyyamê ewtay çînê bi. Qotî zî dik bi diki rezî bî. Kerpan rezî tebîştînî. Şerabviraştoxey zî bî. Qirkerdişê Arminiyan dima hinî rezî çinikî. Semedo ki kerpey rijiyay, nî qotanê ki şaristan pira vila biyo di hil û gam herri qerteliyêna sermetiyêna, çend tenî mirenî.

Cor ra, dewanê koyan di zî, deşti di zî, kişta corêna şaristanî di zî xirbê kilîsanê wextê Arminiyan ra mendey estî. Bîney bi hewabê Arminiyan viraştey û wirdek î. Şar tira vano «Camîy Gawu-

www.arsivakurd.org

ran».

Şaristanî Muşî bixo yew Arminî viraşto: Muşel Mamîkonyan'î. Namey şaristanî yê ra yeno. Labrê sewbî efsaney zî estî, vanî: Diza Muşî di henda qama mêrdimî merrey bî, bi zanbê enî cayan merrî ra «muş» vajêno. Demewo i orduyê Darîyusî deşti ra viyartînî, dizi ra vejiyay zorê yînî berd. Namey şaristanî, nî «mûş»î ra yeno.

Çimka ki na deşti yew vêr o ki ver bi Anadolî abeno. Inca deşti hina rojawan di rind teng bena, Dola Muradî yew dola tengek û zaf derg a. Heyana ki trîni zî zor çiqiyam a doli ra vêrena.

Cêr ra pêro keyey serbari herrinî, vaş serê babnan ro amewo. Deşti wica ra zî acêr şona, deşti di yew royo çanqiliyaye. Zimistanî zî, şaristanê rojhelatî heme, binê vewri di manenî, bêxeyja sipî çîyna nêhaseno.

Şima nişnî şêxanê ke yenî qahwan û mêrdimanê bînan cê ra vejî. Eke şima zaf diqqet bikerî, şima ferq kenî ki ay bînî dormarey şêxî di tikêna hurmetkar ronişti.

Qotanê ki şaristanî paştîya xo daya bider, tîtikê yînî sero Diza Muşî esta.Na dizi saf rewên a. Çew nêzano key viraziyaya. Diza Xarpêt'î, dolî di, bovera yew diz a ki yew keşîşê Arminî daya viraştiş. Diza Sînbad'î, qotan sero, zaf durî ya. Sînbado dengizcî ebi gemiya xoo ame wica. Sew şima dormarey Diza Mercîmek ki nuzdî deşt a ra bihewnî, şima helqan vîyneni. Wextano ki deşti hima dengiz biya, germî pey bi resenan nî helqan ra bestiyay.

Eke şima nî koyan ra ver bi acêr timûtim şerî, şima Motkî resenî. Motkî asar yew ca wo yekta wo ki wica, bindi qanun nêvêreno.

Xalit Begê Cibrî nî cayan pêrunî ra geyra. Nî cayan ra bi. Kurd bi. Rutbey yê ordu di yarbay (mîralay) bi. (Şarî miyan di vajêno ki genelar bi). Semedo ki va têkilîya yê serewedardayîşanê ay wextî reydi bîya, Çarşuy Bedlîsî di darda bi.

Bedlîs yew şaristano verên o, nî cayan ra zî zaf durî nîyo. Ez mesela Xalit Begê Cibrî weş nêzana. Eke têkilîya yê serewedardayîşê Kurdan reydi bibîynî tirê tebîşîyaynî? Tirê asar yew mêrdim bi ki no dormare di xurt biyayîşê yê asan bo Tirê yew mêrdimo xurt bi? Xususiyetê yê çi bî? Tirê t'eda nêbedeliyayeya şarê nî dormarana ki seseran bider kerda xo di tey vetînî?

'Eşîra Xalit Begî, 'Eşîra Cibran tirê dormarê Warto'y dir a? Ez vano qey yew şaxê 'Eşîra Cibran dormarê Warto'y dir o?

Darda kerdişê Xalit Begî dima, qalpaxa yê erziyay mezate. Bi peranbê ay rojî heştay altun roşiyay (şar na zano, winî bawer keno. Çîydo muhîm raşti niya, bawerî ya). Kam çi zano nika key kam mîrî dir a? Tirê na qalpaxa ki seran ser ra geyrena? Qalpaxî qalpaxa Xalit Begî ya. Qalpaxa Xalit Begî, yew ca dir a ki çew nêzano, yew keyey Kurdîyo dês bes qalinî di, yew refî sero nîşanê, yay pa, bereqêna.

(*) Cıranli Halit Bey'in Ölümü (Öteki Günler Gibi Bir Gün. İstanbul, 1974, Soyut Yayınları, riper: 95-103)

Tirkî ra tadayox: **Malmîsanij**

Malmîsanij

ZERA MI

Zera mi
hinî qandê waştada çimzeng û porkej
û beşnbarî û lewteniki
nêerzena, nêperpiziyêna.
Belê, ancîna zî
zera mi nika zîz a.
Labelê a,
çiqas zîz
û zerşikta û perşikta ya,
pergenda ya,
qandê çîyna wo.
Anika zera mi çeharlejg a,
çeharşax:
Lejga yew, hîranê Pîran'î
û miyanê koyanê Dêrsim'î dir
çanqilyaya, biya çewt.
Lejga yew, Silêmaniya û Hewlêr dir
çungirriyaya.
Yew, çoşmey Mehabad û Senandej ya
zey vîya lay a.
Yew zî sîndorê corenê Sûrîya ver o
heway tîrmaran
surrikeya ya.
Zera mi,
cenîya çeharmêrde,
birîna çeharçime
û dara çeharşax a.
Nêtebitiyêna,
xo wena,
miyan dir ax û wax a.
Masaya,
nexefiyaya,
pendusaya.
Yew surbuna ki nêteqaya.

Silîvan, 1980

www.arsivakurd.org

چاپکراوی نویٚ :

ئاویٚنە بچکۆلەکان

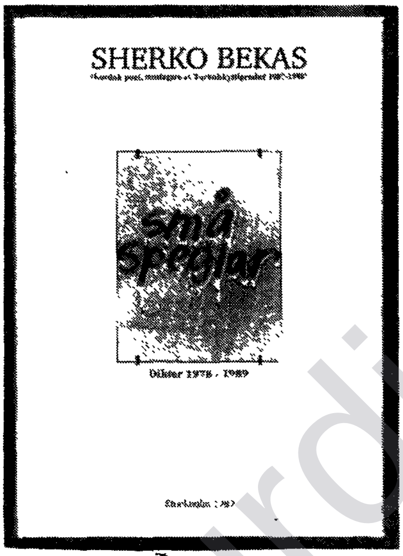

ئاوینە بچکۆلەکان ،(Sma Speglar) حەفتاو حەوت پارچە شیعری شێرکۆ بێکەس بە زمانی سویدی لە بەرگێکی جوان دا لەلایەن (Publishing House of kurdistan) لە ستۆکهۆلْم چاپکراوە.

لە دوو تویٚی ئەم دیوانەدا هەندێک لەو شیعرە چاپکراو و چاپنەکراوانەی ١٩٧٨ تا ١٩٨٩ ی شێرکۆ بێکەس خۆیان دەخەنە بەرچاوی خوێنەرانی سویدی. ەئم کۆمەڵە شیعرە لەلایەن عومەر شێخ موس، لینا هاگەرمان،ئێریک ئولسون و ئەگنیتا شێخ موس لە کوردییەوە کراوە بە سویدی .

گازیبەک ژ جەرگیٚ ئاسیا

ناوی دیوانێکی شیعری خەلیل دهۆکی یە بریتی یە لە ٥٦ لاپەڕەی قەوارە بچوک . ئەم دیوانە کە بە پیتی لاتینی چاپکراوە هەژدە پارچە شیعری سالآنی ١٩٧٣ تا ١٩٧٦ی گرتۆتە خۆی.

دەنگی پیٚی ئاو

کۆمەڵیٚ شیعری شاعیری هاوچەرخی ئێرانی سهراب سپهری بە ڕێبوار سیوەیلی لە فارسییەوە کردویەتی بە کوردی . ئەم دیوانە بریتییە لە ٤١ لاپەڕەی قەوارە بچوک.

وشەی کۆمەلآیەتی
سویٚدی - کوردی

فەرهەنگێکی تایبەتی سویٚدی - کوردییە لە نووسینی حەسەنی قازی. نزیکەی ..١٥ وشەو زاراوەی کۆمەلآیەتی، سیاس« ، قانوونی، کارگێڕی و پزیشکی بە شیکردنەوەو لێکدانەوەی هەندیٚ لە زاراوەکانەوە. ەئم کتێبە لەلایەن(Statens invandrarverk) چاپکراوە.

با سویٚسکەی شیعر
بە شەوارە نەکەویٚ

دوا کتێبی حەمە سەعید حەسەنە کە تەرخانکراوە بۆ ڕەخنەی ئەدەبی. ئەم کتێبە بریتییە لە ٧. لاپەڕەی قەوارە ناوەڕاست . ئەم لێکۆڵینەوەیە لە دوو کۆڕی ئەدەبی دا لە دانیمارک ، ستۆکهۆلْم پێشکەشکراوەو ئەدەب دۆستان و نووسەران دەمەتەقیٚ یان لەسەر کردووە.

ئەکین لە باوەشی نیشتمانێکی نامۆدا

بەسەرهاتی کچێکی تەمەن حەوت سالانەیە،کە لەگەڵ دایک و باوکی ناچار بوون نیشتمانی خۆیان بەجیٚ بهێڵن و لە سوید ببنە پەنابەر .

ئەم چیرۆکە لە نووسینی (بینی کریستال- ئەندەرسۆن)ە ، سروە لە سویدییەوە کردویەتی بە کوردی و لە بلأوکراوەکانی چاپخانەی فەرهەنگی کوردییە لە ستۆکهۆلْم.

www.arsivakurdi.org

له سایەی چەقۆدا

حەمەسەعید حەسەن

سەعات چواری بەیانییە :
پیاوانی پیری کوردستان،
ڕێی مزگەوتیان گرتۆتە پێش .
پیاوانی چنگ سووری سوڵتان
ڕێگەی تاوان .

سەعات شەشی بەیانییە:
کرێکاران ،
گوڵخەنی هێزی بازوویان ،
لە دۆزەخی
بازاڕی کارا دەنێژن .
ئێزگە دەم هەراشەکانی
کەناری ڕووباری دیجلە ،
زاری درۆ هەڵدەڕێژن .
سەعات هەشتی بەیانییە :
منداڵ و لاو ،
بەرەو فێرگە ، هەنگاو دەنێن .
ڕۆژنامەی ڕوو زەردی ڕژێم ،
بەرەو دەراو *
سەعات دوانزەی نیوەڕۆیە :
تەرمی مرۆڤێکی بزر ،
کسپە لەجەرگی خێزانی
هەڵدەستێنێ .
دەستی دیارییەکی دەگمەن
دەرگای کۆشکی ،
ژنی ژمارە دووی سوڵتان ،
دەترازێنێ .
سەعات هەشتی ئێوارەیە :
کاتی وڕێنەی سوڵتانە ،
خەڵکێکی زۆر
تی ڤی یەکانیان بێدەنگ دەکەن ،
بەدڵێکی خەمگینەوە ،
بە دوو چاوی پڕ قینی ئاگرینەوە ،
جار بە جارێ
سەرنجی دەم و کاوێژی
سوڵتان دەدەن .
سەعات دوانزەی نیوە شەوە :
هەڵۆی چاوی گەشی هەژار
شابالی پێڵووی لێک نانێ .
دەترسێ نەک بەرە بەیان ،
پەیژەی سیخوڕ ،
بەدیواری ماڵەکەیانا هەڵزنێ .
ئای گەڵەکەم :
بۆچی بلیمەتیی ئێوە ،
لە ئاستی گەوجێتی سوڵتانی عێراقا
دۆش داماوە * ؟
بۆچی چرای خوێنی ئێوە ،
لە شاباشی سەما شێتانەکەی ئەوا
داگیرساوە ؟

١٩٨٩ /٨/٢٧

----

* دەراو :
بەو پاشەڕۆک و ئاوە دەگوترێ کە لە داوێنی مزگەوت و کانی ژنانەوە دەردەچێ .
* سوود لە وتەیەکی مارکس وەرگیراوە

نامەی برینداریک

ئەبو بەکر خۆشناو

چاوم نییە ،
کە دەسوتێی
لە بەژن ویالآت بڕوانم !
دەنگم نییە کە برینداری
بەستەو گۆرانیت بۆ بلێم !
پێم نییە تا ،
بەسەر هەورازو هەڵدێرا ،
بەناو دۆڵ و نشێوت دا شۆڕ بمەوو
تفەنگی بەرگریت هەڵگرم !
نیشتمانم ،
تەنیا هەر ئەوەندەم پێ دەکرێ

لەناو تۆزی غەریبی دا ،
لەبەر خۆشەویستیت بمرم !

زێوە - نیسانی ١٩٨٩

www.arsivakurdi.org

سوارەی ئیلخانی (پ. ئەهورا)

دووی ڕێبەندان

بیرەوەری دووی ڕێبەندان
دەمخاتە سەر بەستەو بەندان
ڕێبەندانی ڕێنوێنە
لە دوژمنان سەر شێوێنە
دوژمنی کورد جیٚ ی پیٚ لێژە
با بگێڕین گەرە لاوێژە
. . .
هۆ هۆ شوانە بە نەغمەی تەڕو پاراوت
بە بلوێری لە خەم و دەردا سوتاوت
باروژێنە گیانی خەوتووی گەزیزەی هەرد
بە سوارۆیک، بە حەیرانێک، دامرکێنە بڵێسەی دەرد
. . .
هۆ هۆ جوتێر چەوساوەی خەمان
خاڵە ڕێبواری خەیاڵت نیشتەجیٚ بوو، خەمان نەمان
بە ئارەقی نێوچاوانی بەرزو تەرزی کرێکاریت
چناوی هیوا با شین بیٚ لە کوزی ڕووی دەردەداریت
ئەی کچی جوان! ئەی یەزدانی داوێن پاکی
دیلانی بگێڕە، بەسەر چوو دیلی و زەلیلی و خەمناکی
ئەو هەورییەی لە دەوری دارت پێچاوە
لە دەوری دەستت هاڵێنە بەدەم سووڕانی سەماوە
شایی دەگەڕیٚ لە دێیان
گیان هاتۆتە ئاسۆی گوێیان
دیلانە لە هەموو مالان
پیرۆزبایی لە هاوالاٚن
. . .
بەو زستانەم دڵ بەهارە
لە هەموو سنووران هاوارە
لە دوژمنان ڕێبەندانە
بۆ کورد وادی گۆ وەندانە
. . .
شایی نەدارو هەژارە
ئەوجار هەژار خۆی سەردارە
مەڵبەند بەهاری تێزاوە
«قازی» مەزن هەر وەک کاوە
هێزی کۆمەڵی لە پشتە
هەودای خاوی هیوا گشتە
. . .
قورینگ چلەی زستان دەبڕن
چاویان لە کوردستان دەبڕن
بەپۆل گوڵن لە شەتاوان
دەخەملێنن دەم چوماوان
بیستومە لە کۆنە پیاوان
سەرگورشتەی خاوەن ناوان
لە سەخڵەتا خۆشی دیارن
هەر زۆرە کوژەی زۆردارن
نەزیلەی باپیران وایە
شەو بۆ مێردان وەک قەلاٚیە
شەوەی شەو لەشی کوشیبووین
ڕێبەندان ڕێگای تەنیبووین
گیانمان خارا بە دەردو ئێش
ڕێگای ئازادین گرتە پێش
پاش چەند ساڵ لە نوور دووریمان
هەڵبوو چرای جەمهوریمان
با بگێڕین زەماوەندیٚ
با بۆتان بڵێم سەربەندیٚ
ئەوجا چینی فەلا و کرێکار
قەت نالێن خوزگەمان بە پار
دەری هاویت تۆ وی دژی
ڕەنجبەر بژی، بژی، بژی .
. . . . .

www.arsivakurdi.org

ئاوێنە بچکۆلەکان

شێرکۆ بێکەس

دەنکە زیخێ

تاڵە قژی کچێکی جوان
لەسەر شانم بەجێ مابوو
لە دواییدا تاڵە قژم،
کرد بە پەتی دیلانێ بۆ
هەڵبەستێکی پێنج شەش ساڵم.
دەنکە زیخێکی کوردستان
لەکەیەوە؟ چۆن؟ نازانم
پەڕیبووە لۆچی گیرفانی چاکەتێکم
ئەمڕۆ ڕێکەوت دۆزیمەوە
دەرم هێناو ماچم کردوو
کردم بەبەردی کەعبەی گشت
شیعرەکانم!

١٩٨٩

بەخیل

... درەختێکی تریان وتی
– ئەم دار بیبە چەند بەخیلە
ڕێی لێ گرتووین ڕێگە نادا
ئەیەوێ هەر خۆی بە تەنها
دەم بخاتە دەمی کانی
تاقە کانی ئەم دۆڵەوە
چەند بێ هەستە!
ئاخر خۆ ئێمەیش درەختین
تینوومانەو
لەکەیەوە ڕاوەستاوین!

١٩٨٩

پایز

ئەمڕۆ پایز باری کردوو ئێرەی جێ هێشت
کە چوومە شوێن هەواری چۆڵ
"ئاخ" ێکی لێ بەجێ مابوو
ئاخم هێنایەماڵەوە!...
ئەم "ئاخ"ە وەک بە تایبەتی
پایز بۆمنی دروویێ
پڕ بە بەری شیعرێکم بوو

١٩٨٧

پرسە

بارانێ مرد
هەتا سێ ڕۆژ
زەوی پرسەیەکی گەورەی
لە کێڵگەیەکدا بۆ دانا
ئەوەی کە لەم پرسەیەدا
لە هەمووان زۆرتر گریا و
هەڵقرچانی لەبەر چاوبوو:
باڵندەی باخی گوندێکی راگوێزراوبوو!.

١٩٨٨

پەردە

ئەو دارسێوو دار هەنارە
لەو گوێ چەمە، ئەمڕۆ ڕووت بوون
ڕووت و قووت بوون،
کە باوەشیان کرد بە یەکدا.
کیژۆڵە سێو زوو هەستی کرد
لەو بەرەوە، دارە بەنێکی دەس توکن
بە دوور بینی ئەو ڕەوەزە
لە پەناوە
زوو زوو تەماشایان ئەکا.
بۆیە هەستا و بە ڕقەوە
پەردەی تەمی گوێ چەمەکەی دادایەوە!

١٩٨٩

www.arsivakurdi.org

نامەیەکی دۆستانە بۆ نووسەرانی جیهان

سلاو و ڕێز

ئەوی بەراوردێک لە نێوان چۆنێتی سەرهەڵدان و ئایدۆلۆژیاو ڕەفتاری نازییەکانی ئەڵمانیاو بەعسییەکانی عێراقدا بکا، دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە ڕژێمەکەی هیتلەرو ئەوی سەددام لەیەک زەلکاوەوە چۆگەلەیان بەستووە.

بیست و یەک ساڵە ڕژێمێک، کە ئەوەی ڕەچاوی نەکردبێ، مافە سەرەتاییەکانی مرۆڤ بووە، چۆکی لەسەر سنگی عێراق داداوە، ئەو ڕژێمە هەوێنی جەنگێک بوو، قوربانییەکانی لە ملیۆنێک ئینسان کەمتر نەبوون. ئەو ڕژێمە دروشمی قڕکردنی گەلی کوردو خاپوورکردنی کوردستانی بلندکردۆتەوەو جێبەجێی دەکا.

هەمووتان کیمیایی بارانەکەی مانگی ئازاری ساڵی هەشتاو هەشتی شاری هەڵەبجەتان بیست و بینی. هەڵەبجە بە شاری شاعیرانی کورد بەناوبانگ بوو، گۆرانی مەزنترین شاعیری کورد پەروەردەی داوێنی ئەو شارە بوو.

مایەی داخە بەر گوێتان نە کەوتووە، کەتا ئێستا چەندین نووسەری ناسراوی کورد، بەدەستی خوێناوی ئەو ڕژێمە کوژراون. محرم محمد ئەمین و عەبدولخالق مەعروف و شاکر فەتاح سێ نووسەری کورد بوون. یەکەمیان گرتنی و کوشتنی تاقە ڕۆژێکی خایاند، دووەمیان بە بەرچاوی هەولێرەوە گوللەباران کرا، سێیەمیشیان دوای چەندین مانگ زیندانی، تەرمەکەی گەیشتەوە شاری سلێمانی.

دوا قوربانی دڵشاد مەریوانی شاعیرو چیرۆکنووس و ڕەخنەگر بوو. ئێستاش محەممەد موکری و حەمە کەریم عارف، کە دوو چیرۆکنووسی تری کوردن، لە یەکێک لە زیندانە بچووکەکانی ئەو زیندانە گەورەیەدان کە عێراقی ناوەو مەرگ چاوەڕێیان دەکا.

ئەی نووسەرانی جیهان

ئێوە وەک ڕژێمەکان بەرژەوەندی ئابووری بە عێراقەوە گرێی نەداون، تاکوو چاو لە ئاستی تاوانەکانی بەعس بنوقێنن. پەیامی وشەی پیرۆز داواتان لێدەکا دەنگی ناڕەزایی و بێزاری بلند بکەنەوەو هەڵوێستی ئەدیبانە بنوێنن و ڕۆڵی خۆتان لە ڕیسواکردنی فاشییەکانی عێراقدا بگێڕن و داوای ئازادی بۆ هەردوو چیرۆکنووس محەممەد موکری و حەمەکەریم عارف بکەن.

هەر بە برشت بێ قەڵەمەکانتان

یەکێتی نووسەرانی کورد ـ سوێد

سەرەتای دیسەمبەری ١٩٨٩

دەڵێن، هەروەکو چۆن (گۆگان)ی هونەرمەندو نیگارکێش لە سێ وشەدا کۆیان دەکاتەوە: لە سەرەتادا مرۆڤ لەدایک دەبێت، ئەمجا ئازار دەچێژێ، لە دوا جاردا دەمرێت...

هەموو هەستێکی ڕاستی دەبێ بە هەستپێکردنی ساتە تراژیدییەکانی ژیان.. شاعیر وەک سۆفییەکی تەریقەت کە بێ ئاگایە لە ژیانی دەوروبەی لەبەر حاڵ و سەرخۆشبوون بە مەی حەقیقەتی یەزدانی... لە کاتی حاڵ و زیکریدا تەنها وشەی (خوا)ی لەسەردەمە کە لە زاراوەی سۆفیگەری ئیسلامیدا پێ ی دەگووترێت زیکری ئیسپات یانی (الله) یان زیکری ئیسپات و نەفی« لا اله الا الله) . بەڵام حەقیقەتی شاعیر حەقیقەتێکی ترە ،حەقیقەتێکی جوانکارییە، زیکری شاعیر زیکرو توانەوەیە لە نێو ئازارەکانی دا ، زیکرە لەگەڵ وشەی جوانی پایزو گەڵاکانیدا.. لەگەڵ خەزانی ژیانیدا.. هۆنراوە دەڵێت بۆ ئەوەی هەست بکات مرۆڤ تەنها بیر لە مردن ناکاتەوە، بەڵکو بیر لە نەمریش دەکاتەوە، هەروەکو چۆن یەزدانیش داهێنەرو دروستکەری بوونە. هونەرمەند بەم کاری داهێنانەی دەیەوێ لە خواوەندەکەی نزیک بێتەوەو لە ڕۆحیدا بتوێتەوە.. هەروەک هەڵۆیەک لە بەرزاییەوە دەڕوانێتە ڕووداوەکانی سروشت و بوون و گوێ لە ڕەمز و دەنگە نەبیستراوەکانی دەگرێ:

تەمێکی سوور کاتی زەردەپەڕ
ئەو دەشتە چۆڵەی گرتۆتە باوەش
گوێم کەیل بووە لە گڤەی بارەش
ڕۆژانێکی زوو لە دەوری دەوار
کوانوو ئەگڕا.. ئاگر بەرزو گەش
ئەو دەشتە خۆشەی جاران هەوار بوو
پڕە لە قیژەو قاژەی قەلە ڕەش
. . .
ڕۆژانی دێرین بیرناچێتەوە
دڵم هەر ئەگری، چۆڵ نییە لە غەم
(با) گەڵای درەخت دروێنە ئەکاو
گوڵ سیس و ژاکاو، لوتکە سەر بەتەم
. . .
جگە لە خشەی گەڵای دەم (با)ی کۆچ
نە ئاوازێک دێ نە دەنگی سەگوەڕ
گەواڵەیەک دێ لە دەم ئاسۆوە
بۆ گۆزکردنی تەمی زەردە پەڕ
. . .

لە دوا جاردا دەبینین حەمەعومەر بە هارمۆنیای شیعرو مۆسیقای چەند وشەیەک وەک پایزو عیشق و ئێوارە.. باسی غوربەتی و نامۆیی خۆیمان بۆ دەکات. لە هەموو ئەم هەوڵدانە شیعرییانەیدا دەیەوێت یەک مەبەستمان بۆ دەربخات ئەویش ئەگەر ئازارو ناخۆشی و مەترسی مردن و هەموو لایەنە خراپ و ناشیرینەکانی ژیان بە هەستێکی ڕاستگۆوە مامەڵەی لە گەڵدا بکرێت دەبێتە دارستان و گوڵ و گوڵزار، دەبێتە هیوایەکی ئەبەدی.

دەمەو ئێواران مەلی سەرنجم
لە داوی تیشکی زەردە دەئاڵێ
خۆرم لێ ئەبێ بە تۆپێکی سوور یان پرتەقاڵی
بەدایکم ئەڵێم ئەچمە سەر لوتکەو ئەیگرمە باوەش
خۆر ئەهێنمە ژوورەکەمەوە
چرامان ناوێ شەوی تارو ڕەش .

هانا

ئاسی ڕەباتی
٩٨٩/٣/٢٦

هۆ... هۆ خانی
لە کوێت بێنم،
چیرۆکی ئەم نوشستی و ئاوارەییەمان
بۆ داڕێژی؟
لە کوێت بێنم؟

* * *

خامەی کێ بێ،
هێند نەوێر بێ؟
بە ڕووی گەردوونا هەڵشاخێ؟

شێخی خانی!!
شینی «مەم و زین» لە بیر کە و
ئەمجارە شین لای ئێمەیە.
بەڵام کام شین؟
چەند «مەم و زین»؟
چەند هەوارگە و
جێ مەزارگە و
چەند فەرهاد و
بۆ چەند شیرین؟
هاوار خانی بە کێ بێژم،
ئەم چیرۆکەی پێ داڕێژم؟

* * *

جاران «مەرگەوەڕ» یەکێ بوو،
ئێستا هێندەی سوپاکەی میر.
لە چیرۆکی مەم و زین» تا،
هەر «تاژەدین» ماڵی سووتا.
بەڵام ئێستا،
پاش سێ سەد ساڵ،
نەک تەنها ماڵ و گوند و شار،
نەک دارەبڕو و خاک و هەوار
ئاسمانیشیان کردە قوربانی ...وان
لە کوێی خانی؟
لە کوێت بێنم؟

www.arsivakurdi.org

دەبێتە ڕۆمان..

لێک جیا بووینەوە بێ ماڵ ئاوایی
خەوەکانم بوون بە تەم و دووکەڵ
دڵ ویرانەیەو جێ ی کونەبەبو
شینێ بگێرم بۆ جریوەی مەل

بیمە سۆفی و لە مزگەوتێکا
خەو بە ڕوخساری خواوە ببینم
ئاخۆ لە نووریا ئەمشارێتەوە
گوێ ڕائەدێرێ بۆ سەدای شینم

بیمە راهیب و لە دەیرێکا
لەگەڵ زرنگەو لێدانی زەنگا
شیوەن کەم بەسەر ڕەشپۆشی خۆم و
پەیکەری عیسای مات و بێ دەنگا

ئەی لە کەنیسەی سۆزو ئەسرینما
راهیبەیەکی چاوکاڵی ڕەشپۆش
یەک یەک مۆمەکان دائەگیرسێنێ و
دڵی تەزیوی من ئەگرێتە کۆش

ساتێ ئەچمە ژێر چەتری باران
سیمای (دیرینی)م دێتەوە بەرچاو
ساتێ هەورەکان ئەڕەوێنەوە
ئەویش وون ئەبێ وەک تنۆکێ ئاو.

ریلکە شاعیری ئەڵمانی ناودار دەڵێت وتە (اللفظ) وەک کاسەیەک وایە،شاعیر سەربەستە لەوەی ئاو یان مەی یان هەر شتێکی تری تێ بکات.. بۆ نموونە لای (حەمەعومەر عوسمان) زۆر ووشە هەن کە بەردەوام دووبارەو سێ بارە دەبنەوە وەک پایز.. با.. مردن.. ئێوارە.. عەشق..
دەبینین پایز چەندین جار دووبارە بوونەتەوە، بەلآم لە هەر دێڕێکدا پایز بۆ مەبەستێک یان مانایەکی دی بەکارهێنراوە. هەندێ جار پایز رەمزە بۆ نا ئومێدی و ناسۆری، هەندێ جار بۆ جوانی و نەخشاندنی سروشت، هەندێ جاری تر پایز دەبێتە چاوی خۆشەویستەکەی، دەبێتە شێوەیەک لە شێوەکانی بەردەوامی ژیان و مردن. بالێرەدا بزانیین پایز چۆن باسی خۆیمان بۆ دەکات:

پایز لە شیعری وێڵ بووما
ئاسمانێکی پڕ گەردەلوولە
پایز لە خوێنما مۆمە و ئەسووتێ
پایز لە دڵما زامێکی قووڵە
. . .
پایز بوو کاتێک بڵێسەی نیگای
گڕی بەردایە هەووری ساردی دڵ
پایز نیگای هەڵوەری و ڕۆیی
خۆشەویستیمی نایە کۆشی گڵ
. . .
بۆ چوار وەرزی ساڵ نابێتە پاییز
تا نیگای ئەووم هەردەم نیشاندا
ئەو نیگایەی لە سنگما ئەسووتێ و
چەخماخە ئەدا لەناخی گیاندا
. . .
ڕۆژێکی پایز مەست بووم ئەلەرزیم
لەناو باخێکا نوقمی خەزان بوو
هاوڕێ یەک کۆشێ گەڵای داگیرسان
گڕی گەڵای زەرد بۆ تینی گیان بوو
* * *
لەبلاکەم چاوی دوو گەڵای زەردە
ووتم تۆ چیت کرد ئەی هاوڕێ ی ئازیز
ئەو کوچی کردو تۆش چاویت سوتان
بۆ گڕ بەر ئەدەی لە گەڵای پایز
. . .
توخوا گەر مردم.. گەڵا کفنم بێ
دەمیشم پڕکەن لە گەڵای وەریو
تابووت و گۆڕم چڵی پایز بێ و
تەرمم مەنێنە ناو خاکی تەزیو
. . .
دەمەو پایزان ڕوو لە شێت بوونم
پایز کەنیسەو خەڵوەتگای منە
ترپەو لێدانی دڵ خەزانێتی
لە ڕوانینی چاوانتا ونە
. . .

دەبینین ئەو باری نەخۆشییە دەروونییە، دەبێتە بارێکی ئیجابی، ورێنە دەبێتە وەحی و هارمۆنییەکی ڕەنگ و مۆسیقا بەرەو هەرە قوڵایی ناخمان دەبەن..
نووسەرو رەخنە گرێکی ئەورووپی دەربارەی دوستویفسکی دەڵێت : دەبێت سوپاسی ئەو سەردەمەی دوستویفسکی بکەین کە تیایداژیاوە چوون لەو کاتەدا چارەسەرکردنی نەخۆشی دەروونی هێندە پێشکەوتوو نەبووە ، ئەگەر دوستویفسکی لەم سەردەمەی ئێمەدا بژیایە چارەسەر دەکراو هەرگیز خاوەنی ئەو داهێنانە گەورانەی وەک (برایانی کارامازۆف)و ڕۆمانی (شەیتانەکان) و ڕۆمانی (تاوان و سزا) نە دەبووین. مەبەستی رەخنەگر لێرەدا ئەوە دەگەیەنێت باری دەروونی نالەباری نووسەرێکی بە توانای وەک دوستویفسکی زیاتر پاڵپێوەنەرو هاندەر بووە بۆ گەورەکردن و پەرەپێدانی ڕۆحی داهێنان و چڕ کردنەوەی روح و مانای وشەکان .
میشیل فوکۆ فەیلەسووفی فەرەنسایی دەڵێت : شێتییەتی و پێغەمبەرێتی تەنیا چەند پلەیەکی کەمیان لە نێواندایە.. دەروونێکی پڕ لە موعانات و هەست و ئازار گەر گروتینی بداتە ناوەوە ئەوا دەبێتە شێتی بۆ خاوەنەکەی، بەلآم گەر گرو بڵێسەی ئەو ناخە بداتە دیوی دەرەوەی ئەوا شڵەقاندن و ڕوودانێکی زۆر لە دەروو پشت و لە نێو خەڵکی دا دروست دەکەن.

خەڵکی بەشێتیان ئەدامە قەڵەم
ئاخ ئەو ڕۆژانەی لەبەر بارانا
دڵی پڕ ئەشکم.. ئەتوایەوە
لە چاوەڕوانی دەم ئێوارانا
. . .
خەڵکی بە شێتیان ئەدامە قەڵەم
نازانن کە من (با) ئەخوێنمەوە
تنۆکی باران حەرفی شیعرمەو
ئاگری عەشق چوەتە خوێنمەوە
. . .
داد بۆ خوا ئەبەم نەهێڵێ بمرم
تا خامەم ژانم ئەهژنێتەوە
وەکو چۆن ساڵان بە تاڵی سپی
یادی لە قژما ئەنوسێتەوە

وشەی پایز .. با.. ئێوارە.. عیشق.. غوربەت.. کاتێک شاعیر لە شیعرەکانیدا بەکاریان دێنێ ڕۆحێکی جوانکاری هونەریان دەکاتە بەر. ئەم وشانە بە گشتی ئازارو خەمەکانی دەردەخەن، هەر خەم و ئازارێکی ڕەنگێک دەپۆشن ،وشەو دێڕە شیعرییەکان هەروەک کەرنەڤاڵێکی گەورە گەڵای خەزان دەپۆشن و سروودی وەرزەکانی مێژوو، سەرگوزەشتەی هەوڵدانی مرۆڤ

www.arsivakurd.org

ناسک زیاتر ئومێدمان بەژیان پتەو دەکات و وامان لیٚ دەکات زیاتر هەست بە جوانی ساتەکانی ژیان بکەین. شتێک دەمێنێتەوە کە مرۆڤ دەخاتە دلهرە "القلق" لە چوارچێوەی سنووری بووندا بە مانا واقیعیەکەی و دەبێتە مەبەستێکی دوانەهاتوو کە بریتییە لە پرسیار کردنی بەردەوامی دەربارەی مانای بوونی وەک مرۆڤێک کە سنوورێکی دیاری کراوی هەبیٚ لە تواناو زانیندا.. پرسیارکردنی دەربارەی مانای بەختەوەری ، دەربارەی ناخۆشی و نائومێدی بەردەوامی ژیان، مرۆڤ لە نامۆییدا دەژی بە زۆری یان بە کەمی بەڵکو بە شێوەیەکی تر نامۆیی لە ناخی مرۆڤدا دەژی و هەموو دیاردەکانی دەورو پشت لە مرۆڤ و سروشت دەبنە شتێکی نامۆ..

مرۆڤ لە ئاست ئەم نامۆییەدا بەربەرەکانی لە بوونی ڕاستەقینەی خۆی دەکات و تەمەنی نامۆیی مانای تەمەنی هەوڵدانی مرۆڤ دەگەیەنێت، لەبەر ئەوەی نامۆیی چارەنووسە بەڵام چارەنووسێکی رووخێنەر نییە کە ویستی (ئیرادە)ی مرۆڤ تووشی ئیفلیجی بکات . ئێمە لە جیهانێکدا لەدایک بووین کە لە یەکەم ساتەوە نامۆیی چاوەڕێمان دەکات.

بێگومان نامۆیی لای هیگلٚ بریتییە لە نامۆبوون لە کۆمەڵگاو واقیع کە دەبێتە نامۆ بوون لە خود (ذات) هەروەها کۆمەڵگاش لە (ذات) نامۆ دەبێت، ئەمەش مرۆڤ بەرەو نامۆ بوون دەبات بەرامبەر عەقڵی خۆی.. چارەسەر یان رزگاربوون لە حاڵەتی نامۆ بوون بەوە دەبیٚ کە مرۆڤ واز لە زاتی خۆی بهێنێت و خود پەرستی بخاتەلاوەو تێکەڵ بە کۆمەڵەکەی ببیٚ، کە لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی گەرانەوەی چالاکییەکانی عەقڵ، هەروەها خۆشەویستی و عیشق (ذات) لە قولایی نامۆبوون دەردەهێنێت و جارێکی تر مرۆڤ جیهانێکی نویٚ و رۆحێکی نویٚ دەبینێت..

بە گشتی نامۆ بوون هەموو ئەو هێزو دەستەلاتانەن کە مرۆڤ لە هەست و سۆزی راستەقینەی سروشتی خۆی دوور دەخەنەوە و نایەڵن بە تەواوی هەست بە خودی راستەقینەی خۆی بکات،ئەمەش بە هۆی هەندیٚ هۆی نەبوونی و دژواری باری ئابووری و کۆمەڵایەتی ناڵەباری چینایەتی و چەوساندنەوەی نەتەوایەتی. ئەم هۆیانە هەموو بە گشتی بوونەتە هۆی قووڵ کردنەوەی غوربەت لای شاعیر .هەست دەکات بەردەوام زۆر لە هەست و ویستی راستەقینەی خۆیەوە دوورە، ژیان لای شاعیر بەم جۆرە دەبێتە زنجیرەیەک لە نامۆبوون کە هیچ لایەنێکی ترووسکایی تیا بەدی ناکریٚ، رەشبینی دەبێتە روانگەیەک بۆ وورد بوونەوە لە واقیع و دەوروبەر ئەم حاڵەتە رەشبینییە بەردەوامە وای لیٚدیٚ کە ببێتە بارێکی ئاسایی لای حەمە عومەر عوسمان، بەڵکو ببێتە هەوێنی شیعرێکی رەنگار رەنگ، دەبێتە سیمفۆنیایەکی ئەبەدی گەشبێن:

*** لە غـوربەتـــا ***

سینەی پڕ ئاهم.. هەوریٚ تیا دەگری و
لە چاوانمەوە.. باران داناکا
عومریشم بەفری بەر هەتاوێکە
هەر ئەبیٚ بەشوێن مردنا ڕاکا

کیٚ بیٚ پایزی دڵی ئاوارەم
بنێتە کۆشی قرمزی بەهار
کەشتییەکی وێڵ لە دەریای تووشا
تۆبڵیٚ ی ڕۆژیٚ بگاتە کەنار

کەسێک لە گڕا گەر هەڵنەقرچیٚ
لەسەریا بەفری عەشق داناکا
نازانیٚ پشکۆو هەڵقرچان چییە
شنە لە سارای دڵیا هەڵناکا

ئای لە شەوانی ئێشک و کزەو سۆز
لەسەر تەرمی دڵ ئەشکی زۆرم ڕشت
مۆمم فرێدا.. کاتیٚ کەبینیم
دەیان پەپوولەی شۆخ و شەنگی کوشت

بەفری بەر هەتاو چییە جوانییەکەی
گەر خوێن نەهێنیٚ لە دەستی گزنگ
ئەگەر نەبێتە جەنگەڵیٚ هاوار
کە توانەوە عومری نایە چنگ

دارشتنی هەستێکی وا جوان لە چەند چوارینەیەکی شیعریدا.. دەرخستنی ئەو هەموو حاڵەتە دژوارانەی دەروون و ئەو خەمە قووڵانەی شاعیر لە چوارچێوەی دێرە شیعرەکانیدا دەبێتە ئومێدێک و جوانییەکی بەردەوام . لە هەمان کاتدا ئەو ئیحائە شیعرییە بەرزانە وامان لیٚ دەکەن داوای شیعری زیاترو مۆسیقای زیاتر لە شاعیر بکەین.

حەمەعومەر عوسمانی شاعیر لە خێزانێکی هەژارو کەم دەرامەت هاتۆتە دنیاوە کە ژمارەی ئەندامانی شەش کەسن .. بوونی باوکێکی ئیفلیج و برایەکی ئیفلیج و دایکێکی نەخۆش بوونەتە قووڵ بوونەوەی نامۆیی و دوور کەوتنەوەی شاعیر لە کۆمەڵگاوخەڵکی.. ئەم باری تەنیاییەو نەبوونی دەستێکی خۆشەویستی کە کەمێک لە خەمەکانی کەم بکاتەوە بوونەتە هۆی بارێکی دەروونی ئاڵۆز.

زۆربەی جار لە چەند بەیەک گەیشتن و دانیشتنێکدا کە پرسیاریان لە (حەمە) دەکرد سەبارەت بە مەبەستێکی دیاریکراو ئەو وەڵامێکی تری ئەدایەوە یان زۆر جاران بەبیٚ هۆ توورە دەبوو، هەڵدەچوو، تەنانەت گەر یەکێک شاعیری لە نزیکەوە نە ناسیایە هەرگیز باوەری نەدەکرد ئەم خاوەنی ئەو شیعرە جوانانە بێت . زۆر لە برادەرانی پێیان دەگووت : پێویستە تۆ تەنها شیعر بڵێیت و هیچی تر، چوون یەزدان تۆی تەنها بۆ شیعر وتن خوڵقاندووە.

لێرەدا حاڵەتی رۆمان نووسی گەورەی رووس« ڤیودور دوستویفسکی » مان دێتەوە یاد کە بەردەوام لە ژێر باری نەخۆشییە دەروونییەکانیدا ناڵاندوییەتی ، زیاتر لە حاڵەتی فیٚ لیٚهاتندا تلاوەتەوە.

لێرەدا جیاوازی بەینی نەخۆشێکی دەروونی ئاسایی و نەخۆشێکی دەروونی نائاسایی و داهێنەر دەبیٚ چی بێت ؟هەردووکیان زیاتر پڕن لە هەستی نائاگایی و نائاگایی (اللاشعور) بەشێکی زۆری کیان و ناخی گرتونەتەوە، بەڵام ئەم هەستە نائاگاییە لای نەخۆشە ئاساییەکە دەبێتە وڕێنەیەک و هیچی تر، بەڵام لای هونەرمەندو داهێنەر نا ئاگایی دەبێتە شێوەیەکی دارێژراو بە شێوەی نۆتای مۆسیقا.. دەبێتە شیعر.. دەبێتە تابلۆ..

www.arsivakurdi.org

حەمە عومەر عوسمان

شاعیری عیشق و پایز و غوربەت

کامەران شەوقی

مەحوی دەڵێت:

چ خاکێ کەم بەسەر خۆما مامەوە تاک
بەلێو ئاە و بەچاو ئەشک و بەسەر خاک
دەزانی دنیا جیفەیە دەحەیفە وەک سەگ،
ئەم شەڕو شۆرە لەسەر لاک

با لەگەڵ مەحوی نەمردا سەیرێکی ئەم جیهانە ئاڵۆزو پڕ مەترسییە بکەین؛ سەیرێکی ئەو ڕووداوە گەورەو خێرایانە بکەین کە نزمترین نرخ و پایە بۆ مرۆڤ دائەنێن.. نرخی بێ کەڵک ترین شت لەگەڵ نرخی مرۆڤێکدا بەیەک چاو سەیر دەکرێن.. هەزارەها ڕۆح و گیانی خەڵکانی بێ تاوان بەهۆی تازەترین و سامناکترین چەک لەناو دەبرێن ئەمە لە چاو تروکاندنێکدا بێ ئەوەی کەسێک لەسەری بێتە وەلاّم..

ئەوەی لێرەدا دەمانەوێت بەرامبەر ئەم جیهانە پڕ شۆڕو ئاڵۆزو بێ مانایە بیلێین، ئەمەیە: ئایا هونەرمەند یان شاعیر دەتوانێ چی بڵێ لەئاست ئەم زوڵم و لەناوبردنە؟ ئایا ئەتوانێ دەستی غەدرو وێرانکاری رابگرێ و لە رادەی تاوان کەم بکاتەوە؟ وەک هینری میللەر دەڵێت" ئێمە لەم سەردەمەدا دەنگێکی شیعریمان دەوێت بتوانێت لە ئاستی یان بەرامبەری دەنگی بۆمبی ئەتۆم بوەستێتەوە، دەنا شیعر هیچ کارێکی یان رۆڵێکی کاریگەری وای نابێت لە ژیانی ئەمڕۆماندا".

ئەوەی گرنگە ئەو زمانە نوێ یەیە کە بتوانێت بە شێوەیەکی نوێ لە موعانات و کارەساتەکانی مرۆڤی ئەمڕۆمان بدوێ، شیعری نوێ لێرەدا ئەوەناگەیەنێت کە شاعیر شیعرێکی بێ وەزن و قافیە بنوسێت و ناوی شیعری هاوچەرخی لێبنێت .. شیعر پێش هەموو شتێک خەون و "رونیا" یە. من لەو بڕوایەدام شاعیرێکی وەک مەحوی پێش سەدەیەک زیاتر توانیویەتی لەو لێرەدا راستگۆیی شاعیر لەگەڵ هەست و ڕووداوەکانی سەردەمەکەیداو هەتا چەند تەجروبەی ژیانی و ڕۆحی و ڕادەی ڕۆشنبیری کاریان لە بەرزی ئەو داهێنانە هونەرییە کردووە.

ئەوەی باوە لای شاعیرە نوێ یەکانمان،ئەوەیە کە وا دەزانن شیعری بەرز ناوەڕۆکی گەورەو.. بەکارهێنانی وشەو زاراوەی زۆر دروستی دەکەن.. لەبەر ئەوە زۆر بەکەمی دەنگی شیعری تایبەتی دەبیستین کە خاوەنەکەی شێوەیەکی جیاوازو دەنگێکی شیعری تایبەتی هەبێت و توانیبێتی لەو سنوورە ئاساییە بچێتە دەرەوەو بگاتە ئاستی شیعری هاوچەرخ.. گرنگ لێرەدا بەکار هێنانی هونەری و شێوەی بەرزی ئەو دارشتنە ڕۆحی یەیە بۆ ئەوەی بگاتە رادەی داهێنان. ئێمە لەم سەردەمەدا پێویستمان بە زمانێکی نوێ هەیە. یان وەک ڕامبۆ، شاعیری فەرەنسایی دەڵێت" پێویستە ئەو زمانە کۆنە شیعرییە بتەقێنینەوەو لە پارچەکانی ئەو تەقینەوەیە زمانێکی نوێ دروست بکەین کە هاوشانی موعانات و گۆڕانکاری ئەمڕۆمان بێت ..". لە ئیسپانیا بۆمبابارانکردنی گوندی (گۆرنیکا) لەلایەن فاشییەکانەوەو کوژرانی ژمارەیەکی زۆر بێتاوان بووە هۆی بزواندنی هەستی زۆر لە هونەرمەندان، لەشاعیرو مۆسیقار و رۆماننوس و نیگارکێش و .. هەموو دەیانویست لە ڕاستی و ناخی ئەم کارەساتە گەورەیە بدوێن و باسی گەورەیی ئەم تاوانە بکەن و بیخەنە بەر ویژدانی جیهانی .. بەلاّم پاش تێپەڕبوونی چەند ساڵێکی زۆر بەسەر "گۆرنیکا" و کارەساتەکەیدا تەنها چەند بەرهەمێک، کە بەسەری پەنجە دەژمێردرێن توانیویانە بمێننەوەو نرخ و پایەی هونەرییان رۆژبەرۆژ لەزیاد بوندا بێت. .

مەبەستم لێرەدا ئەوەیە زەمەن یان کات تەنها دادگا و حەکەمێکە بۆ بڕیاردان لەسەر چاکی و خراپی بەرهەمێکی هونەری.. لە چەند ساتێکی کەمەوە ڕوویداوە..

لێرەدا هونەر دەبێتە پێویستییەکی رۆحی گەورەی مرۆڤ، وەک هەموو پێویستییە مەترپالییەکانی لەنان و ئاو و...

لە ئێران شتێکی زۆر سەرنج ڕاکێشەر هەیە، لەماڵەکاندا دەبێت دوو کتێب هەبێت، یەکەمیان قورئانی پیرۆز دووەمیان دیوانی حافزی شیرازی ،شیعری شاعیرێکی وەک حافز لای خەڵک پیرۆزە هەروەک چۆن وشەی قورئان لایان پیرۆزە، لێرەدا وشەی شیعری نزیک دەبێتەوە لەوەحی و وشەی خواوەند.. لەڕێگای ئەو رۆحە تەسەوفییە بەرزەی حافز. رامبۆی فەرەنسی ، پێغەمبەری شیعری هاوچەرخ، زیاتر ئیمان و باوەڕی بە(کیمیای وشەکان) هەبوو. وشە لای رامبۆ وەک هەموو دیاردەیەکی مەتریالی هەست پێکراو رەنگ و بۆنی هەبووە هەروەک لە ئەفسانەی یۆنانیدا ئەم مەبەستە دەبێتە(گوێ دەبینێ و چاو دەبیستێ) بە مانایەکی تر هەموو دیاردە دیارو نادیارەکانی گەردوون دەبنە یەک دیاردە لە چوارچێوەی یەکبوونی بووندا "وحدە الوجود" گەردوون دەبێتە بەشێک لە وشەی مرۆڤ هەروەها وشەش دەبێتە بەشێک لە گەردوون ..

حەمە عومەر شاعیری باوپایز شاعیری غوربەت و نائومێدی ، شاعیری عیشق و جوانی شاعیری (لە غوربەتا) کە ناوی کۆمەڵە شیعرەکەیەتی .. ئەم دیوانەی بۆ ماوەیەکی زۆر ببووە ئینجیلی رۆشنبیرە لاوەکان.

جوانی تەمەن کورت .. عەشقێک ئەبەدی
بۆ زەردە پەڕێ لە ئاوابوونا
وانەی مەشقێکی بێ کۆتاییە
لەجوان پەرستی دڵەی زەبوونا

* * *

چی سامناکترە..چی غەمنا کترە
لە منێکی تەنیای ناو دۆزگەی چۆڵ
گیانێکی ماندوو.. هەستێکی (نالی)

www.arsivakurdi.org

لەسەر پایەی ئەخلاق پتەوی بکاتەوە.لە هەمان دەقدا سوورەی بەرەهمەن بەڵگەی ئەم قسەیەیە. بە دەربڕینێکی دی ، لە بودایی دا هەڵبژاردەیی و بەرەهمەنی بەندە بە پاکی و زانیاری مرۆڤەوە.

ئەگەرچی لە نێوانی یاسای بەرەهمەنی و ئایینی بودایا جیاوازی بیرکردنەوە کەوتە نێوانەوەو مشت و مڕ گەرم بوو ، بەڵام زەمینەی فیکری لە نێوان ئەم دوو لایەنەدا و سەراپای قوتابخانە باوەکانی دیکەدا بە ئەندازەیەک بوو، کە دەتوانرێت بودایی بە گەوهەری دارمای هیندی ناو ببرێت.

بنەمایی ترین جیاوازی لە نێوان یاسای ئۆپانیشاد و بودایی دا لە جۆری بەدەستهێنانی ئازادیدایە. سوونەتی ئۆپانیشاد زانست و تێگەیشتنی یەکێتی خۆیی و خودایی بەرێگەو مانای ئازادی دەزانێت، بوداییش دوا کەوتوویی بە هۆی پیس بوون و نەخۆشی مرۆڤ دەزانێت. بەڵام زیاتر پێ لەسەر لایەنێکی دیکە دادەگرێ و هەر ئەوەش بوو کە بودا توانی رێگەی خۆی لەسەر یاساو پەیڕەوی پزیشکی ئەو رۆژگارە پتەو بکات و دایرێژێ .

زانستی پزیشکی لەو سەردەمەدا پشتی بە چوارقۆناغ دەبەست بۆ تیمار کردن: یەکەم ناسینی نەخۆشی؛ دووەم ناسینی سەرچاوەی نەخۆشییەکە؛ سێیەم ناسینی شێوەی دەرمانکردنی و نەکردنی؛ چوارەم ئەگەر نەخۆشییەکە بەدەرمان چارەدەکرێ، ناسینی ڕێگەی بەکارهێنانی دەرمانەکە.

بە بڵاوکردنەوەی ئەم بیرو رایە، بودا دەرسێکی بەهێزی ئەو زانایانەی دادا کە لەو رۆژگارەدا بەبێ گوێدان بە مەبەستیان ، دەستیان بە لێکدانەوەی جیهان کردبوو. لە مەڕ سەرەتاو کۆتایی و چۆنێتی"بوون" قسەیان دەکرد. بودایی لاری نەبوو لەخوا، بەڵام باسکردنی ئەم مەسەلەیەی لە لایەن ڕێبوارانی ئازادییەوە بە شتێکی زیادە دەزانی و لەو باوەڕەدابوو ئەم دوو جەمسەرە پەیوەندییان پێکەوە نەبێت، ئەوەش کە لەمەڕ باوەڕ نەبوونی بودا بەخوا، قسەی لەسەر دەکرێ، ئالەم ئەنجامە ناوەکیەوە سەرچاوە هەڵدەگرێ. چونکە بودا بروای بە پایەداری خاوەند نەبوو لە جیهانداو هەرگیز خۆی بە مەسەلە میتافیزیکییەکانەوەخەریک نەکرد. لە ئایینی بودایی دا هەر بیروڕایەک، هەر فەلسەفەیەک، لە خزمەتی مرۆڤدابێت و یارمەتی دەری بێت بۆ بەدەست هێنانی ئازادی شتێکی رێز لێگیراوە. بە پێچەوانەیشەوە هەر شتێک مرۆڤ لەو مەبەستەی دوابخات (گەیشتن بەئازادی ـ وەرگێڕ) ئەوە ڕەتدەکرێتەوە.

ئەگەر مرۆڤێک عەودالی ئەوەیە بە ئەزموونی بێداریدا تێپەڕێت، پێویستە جیهان لە مەیدانی ئەزموونی گشت مرۆڤایەتیدا هەڵسەنگێنێت و لەو بوارەدا ڕێگای ئازادی خۆی بەدی بکات و بکەوێتە سەری.

ئەم شێوە بیرکردنەوەیە مەودایەکی فراوانی خستە بەردەمی بوداو ئەویش توانی لە مەدارو چوارچێوەی بیری گشت بەرامبەرێکیدا قسان بکات و گشت بیروڕایەکیش لە ئاستی بیرکردنەوەو زمانی خۆیدا هەڵسەنگێنێت و ڕەخنەی لێبگرێت.

ئا بەم جۆرە لە نێو مەزهەب و بیروڕا فەلسەفییەکاندا بودایی وەک " فەلسەفەی بەرز" دەرکەوت و هەموو ئەو بیرو بڕوایانەی گرتنە خۆی، بەبێ ئەوەی جەوهەری خۆیشی بدۆڕێنێت.

ماویەتی

* * *

پەراوێزی ئەم بەشە:

20- Moksa

21- Maha parinibbana.

22- Sancetana

23- Budh

٢٤ـ شوێنی بێدار بوونەوەی بودا. واتە بوگایای نزیک شاری نبارس . ئەم شوێنە زیارەتگای بوداییەکانی گشت جیهانە.

25-Tathag

26-BHAGAVA.

27-PACCABUDDHA.

28-Majjhima Patipada

٢٩ـ ناوچەیەکە لە سەرووی هیندستان، دراوسێ ی شوێنی لە دایک بوونی بودایە.

تێبینی:

لە بەشی یەکەمی ئەم بابەتەدا چەند هەڵەیەکی چاپەمەنی تێدابوو لێرەدا راستیان دەکەینەوەو داوای لێبوردن لە خوێنەران و لە وەرگێڕی بابەتەکە دەکەین .

١)لاپەڕە ٤٢ دێڕی ٣٧ *بهێڵێت* هەڵەیە *جێبهێڵێت* راستە.

٢)هەمان لاپەڕە دێڕی ٤٠ *موشکا* هەڵەیە *موکشا* راستە.

٣) لاپەڕە ٤١ دێڕی ٣٤ ستونی ناوەڕاست *دەیانهێنێتەوە* هەڵەیە *دەیانهێڵێتەوە* ڕاستە.

٤) هەمان لاپەڕە دێڕی ٢ ستونی سێیەم *بێ ئازادی* هەڵەیە *بێ ئازاری* ڕاستە.

٥) هەمان ستوون دێڕی ٢٧ *ئەم یەم بوونەیان* هەڵەیە *ئەم یەکبونەیان* راستە.

www.arsivakurdi.org

و گەیشتن بە نیروانا. لەو نازناوانەی، یەکەمیان" تیتهەگاتا"٢٥ یەو بەمانای سەرهەڵگرتوو یاخود " بەو حاڵەتە گەیشتووە" دێت. دووەمیان " ئاراهات ـ Arahat" ـە کە دەقاودەق مانای بەرێزو خاوەن شکۆ دەدات بە دەستەوەو سێیەم وشەی " بهاگاڤا"٢٦ یە کە بەمانای دەستەلاْتدارو خوداوەند دێت.

* * *

کاتێک بودا بە کەناری عافییەت گەیشت و ئازادی بەدەست هێنا، لەبەردەمی دەروازەی پان و بێ سنووری نیروانادا بەرەو ڕووی مەسەلەیەکی تازەبۆوە. ئەم مەسەلەیەش راپێچی کرد بەرەو تێڕامانێکیووردو بەدیقەت کە لێرەدا تۆوی گەورەترین دووبەرەکی دەروونی بودایی خۆی حەشارداوە.. مرۆڤ کاتێک ئازادی و رزگاری بەدەست دەهێنێت، کام ڕێگایە دەگرێتە بەر؟.

ڕێگایەک هەیە ڕێگای تەنیایی و گۆشەگیرییە، هەرکەس وازی لە دنیا هێناو ئەو ڕێگەیەی گرتەبەر دەبێت تاکو ئەو رۆژەی لاشەکەی دەمرێت و دەبێتە رێبواری کاروانە گەورەکە، هەر بەو جۆرە بمێنێتەوە. ڕێگەیەکی دیکەش ئەو ڕێگەیەیە کە بەرەو ژیانی ئاسایی جیهان دەگەڕێتەوەو ڕێبواری ئەم ڕێ یە بەرەو کەسانی جیهان دێتەوەو ئەزموونی خۆیان بۆ باس دەکات، بۆ ئەوەی ئەوانیش بەرەو کەناری عافێت سەر هەڵبگرن.

ڕێگەی یەکەم لە قوتابخانەی(تراڤادا) دا جێگەی خۆی گرت و ناوی ڕێگەی تاقە بودایی ٢٧ بەسەردا برا. بەلاْم ڕێگەی دووەم ئەو ڕێگەیە بوو بودا گرتی و لە قوتابخانەی (ماهایانا)شدا چەند دوورییەکی بە خۆیەوە گرت ، هەر کەسەیش لە سەر بنەمای ئەم ڕێگەیەوە جیهانبینی و زانستی ڕەوشتی "علم الاخلاق" دارشت.

بودا کەوتە سەر ئەو باوەڕەی ڕێگەی خۆی پیشانی مرۆڤایەتی بدات ، ئەوەبوو چاکی کرد بەلاداو لە (سارنات) کەوتنەقسەکردن و چەرخی حەقیقەتی بودایی خستە گەڕ:" بیستوومە ئەو پایە بەرزە ڕۆژێکیان لە (باخی ئاسک) ی "تیسیپاتانا" ی نزیک شاری بنارس مەنزلی گرتووەو بەم جۆرە لەگەڵ پێنج ڕێبواری " عەودالی حەقیقەت " دا دەکەوێتە گۆ:" ئەی ڕێبوارینە، ئەوکەسەی مەنزلی خۆی جێ هێشتبێ لە دوولاوە خۆی لە زیادە رۆیی بپارێزێت. ئەم دوولایەنە کامەن؟ دڵبەستن بە خۆشی و لەززەتەکانی دنیا، کە ئەمە کارێکی هەڵەیەو چ بەهاو سوودێکی نیە و ڕێگەی عەوامە. ئەوی دیکەش خوودانە ریازەتی زۆرە، کە ئەمەشیان کارێکی بە ئازاروو بێ سوودە".

" بودا، خۆی لەم دوو ڕێگەیە بەدوور گرت و ڕێگەی ناوەندی ناسی و٢٨ زانستی بەدەست هێنا، چونکە ڕێگەی ناوەند ڕێگەی ئارامی و زانیاری و ڕووناکییە.. ئەمەیە ڕێگەی نیروانا".

ئەم وتارە بنەمای بودایییەو لێکدانەوەو شیکردنەوەی ئەو ئاینەیە. پێویستە بڵێین بودا بەزمانی خەڵکی هاتە قسە، بەو جۆرەش خۆی لەو یاسا باوەی هیندۆکان رزگارکرد. هەروەکو پێشتریش گوتمان خۆ بەدوور گرتن لە زمانی ڕەسمی زانا کلاسیکییەکانی هیندۆیی، واتە زمانی سانسکریت خۆی لە خۆیدا یەکەم نیشانەی شۆڕشی نوێ بوو.

بە شێوەیەکی دروست نازانین زمانی بودا کام زمان بووە، بەلاْم ئەو کۆمەڵە ئەدەبیاتە پیرۆزەی بودایی کە بە میراتی (بودا) ناوبانگی دەرکردووە، بە زمانی (پاڵی) نووسراوەتەوەو لێکۆڵەرەوەکانیش لە بارەی ڕەچەڵەک و ڕەواجی ئەم زمانەوە بیروڕایان یەک ناگرێتەوە. زۆربەی پاڵی ناسە گەورەکان بۆ ئەوە دەچن ئەم زمانە زمانی ڕەسمی و ئەدەبی ناوچەی ماگادا ٢٩ بووە. دیارە بوداش لەم ناوچەیەدا گەلێک چالاکی نواندووە. هەروەها لە دەقە(ماگادی)یەکانیشدا هێما بۆ زمانی (پاڵی) کراوە. ئەمە جگە لەوەی کاریگەری زمانی (پراکریت ماگادی) بەسەر زمانی "پاڵی" یەوە دیارە. وشەی پاڵی خۆیشی بە مانای " تێکست " دێت.

هۆیەکی دی کە ئایینی بودایی لە یاسای هیندۆیی جوداکردەوە، ڕەتکردنەوەی سەرچاوە (ودایی) یەکان بوو . واتە ئەدەبیاتی سوننەتی هیندۆ. بودا، لە پێناوی تێگەیشتن و بەدەست هێنانی ئازادیدا هیچ سەرچاوەیەکی بێجگە لەبیرکردنەوە، قووڵ بوونەوە، خۆماندووکردن و کردەوەی چاک پەسەند نەدەکرد. بودا، ڕێبوارانی لە پەیڕەوی کوێرانە، تەنانەت لە کەسانی وەک خۆیشی بەدوور دەگرت. جارێکیان لە بەردەمی داواکاراندا ئاینەکەی خۆیشی بەبێ مانایی دایە قەڵەم و گوتی هەرکات گەیشتنە کەناری عافێت دەبێت وازی لێ بهێنرێت . هەروەکو چۆن کاتێک دەگەینە شوێنی مەبەستمان ئیدی کەشتییەکەمان جێدەهێڵین .

هۆی سێیەم کە دارمای بودایی لە یاسای دێرینە دوور خستەوە، بێ موبالاتی بودا بوو بە یاسای چینایەتی و کۆمەلاْیەتی . ئابووری هیندۆ کە بە مەزهەبی کلاسیکی بەرەهمەنەوە گرێدرابوو. لە تێکستە بوداییەکاندا چەند پارچەیەک بەدی دەکرێ کە تیایاندا توێژی بەرەهمەن و پەیڕەوکاران جێگەی تایبەتییان هەیە. هەروەها لە هەمان تێکستدا (دەمماپادا) . ڕێگای هەق . هێمایان بۆ کراوەو زانیارییان لەسەر خراوەتەڕوو و گفتوگۆیان لەسەرکراوە.

هەروەها خودی بودا بە هۆی پەسەندکردنی توێژی هەڵبژێردراو(شاکان . Ksatriya) لەلای میرەکان خۆشەویست و لەبەر دڵان بوو. بەلاْم لە هەمان کاتدا لێکۆڵەرەوانی بودایی جەغد لەسەر ئەوە دەکەن ، کە بودا ویستوویەتی ئەم توێژە لە چوار چێوە میراتییەکەی رزگاربکات و جارێکی دی

www.arsivakurd.org

سیدارتا. ش هەروەکو ئەم دەستەیە لە تەمەنی ٢٩ ساڵیدا وازی لەماڵ و خێزان هێناو جلی راهیبی کردە بەرو رێگەی ریازەتکێشانی گرتەبەر. شەش ساڵ لەم دێرەوە دەچوو بۆ دێرێکی دی و رەفتارو شێوازی پێشەوا مەزنەکانی وەردەگرت و کەوتە پەروەردەکردنی نەفسی خۆی. بەلاّم هیچ یەکێک لەمانە ئەویان رازی نەکردو هەنوکە دەردی جیهانی لەتەواوی ژیانی خۆیدا هەست پێدەکرد. هێشتا وەکو بەلای ئەوەوە رەمزی ژیان شاراوەو نادیار بوو. دەگێڕنەوە لە هەموو شتێک دڵ سارد ببوو، نیازی هەبوو بەرەو دنیا بگەڕێتەوە. لەم بارەیەوە ئەو ئەفسانەیەی کە باس لە جەنگی نێوان بودا و مارا . شەیتانی دڵەراوکێ ی مەرگ . یەکێک لە داستانە گەورەکانی فەرهەنگی بودایی پێکدەهێنێ. ئەوەبوو مارا بە گشت سوپاکەیەوە . سوپای تەماع ، سوپای شەهوەت (شەوەت)

سوپای ترس هێرشێکی گەورەی هێنایە سەر سیدارتا، ئەم هێرشە ئەوەندە

بەرین بوو، زەوی کەوتە لەرزە. بەلاّم سیدارتا لە قوڵایی دەروونییەوە توسی ئەم هێرشەی بنجبڕ کردبوو، سوپای مارا ی تارو مار کردبوو. ناچار ئەوانیش خۆیان پێ رانەگیراو سپیدەی بەیانی بوو چریکاندی :

" ئەی وەستا باشی بینیمیت ،

ماڵێکی دی دروست مەکە ..."

ئیتر دەروازەکانی گومڕایی شکان و شەم کوژانەوەو دەریا ئارامیان گرت و گوڵ پشکوتن، لەبەر ئەوەی ئیدی بودا (سیدارتا) بێدار ببۆوەو ئایینی بودایی هاتبووە جیهانەوە

بودا نازناوێکەو لە رەگی (بوده . ٢٣ Budh) وە هاتووە کە مانای بێدار بوونەوە دەگەیەنێت و لە هەمان کاتیشدا بکەری نادیاری هەمان رەگە. واتاکەشی کەسێکی بێدارەوەبووی خاوەن ڕۆشناییە. بەپێی نەریتی بودایی ، جیهان هەزاران بودای بە خۆیەوە دیوە کە سیدارتا یەکێکە

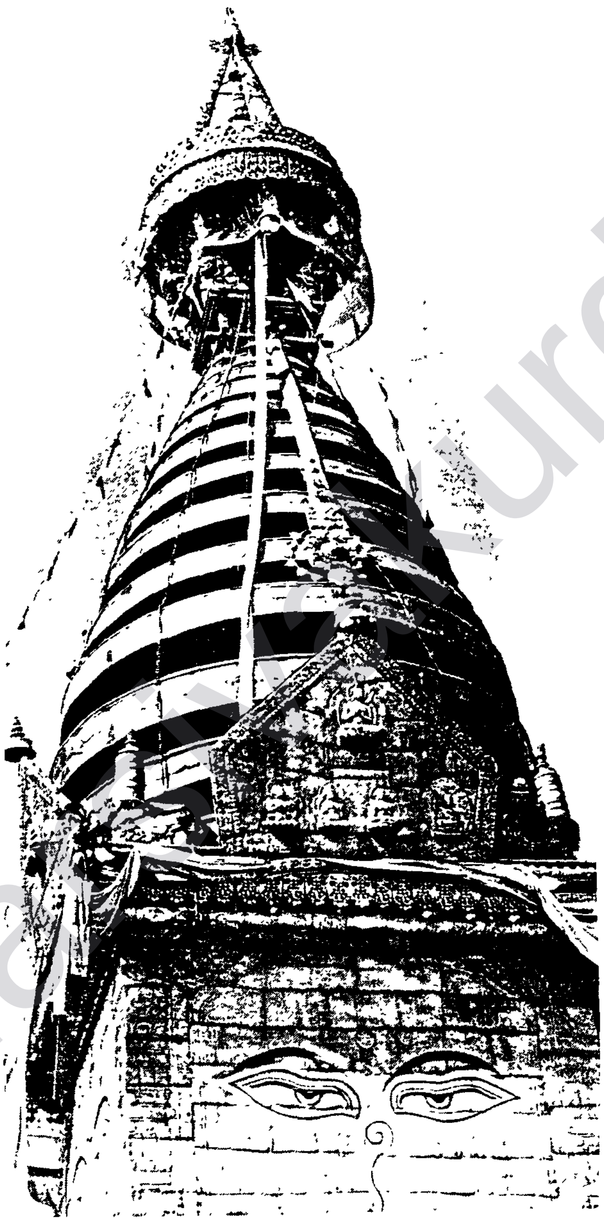

لەوان و دواکەسیشیان نییە. لە هەر دەورانێکدا بودایەک پەیدا دەبێت بۆ ئەوەی چەرخی دارما بخاتە گەڕو رێگەی رزگاربوون لە دەردوو گشت جۆرە ماڵ وێرانییەکی دی پیشانی خەڵک بدات.

کاتێکیش سیدارتا بە پلەی بودایی گەیشت، بە کۆتایی (بوون) گەیشتبوو، لەوێدا ڕۆشنایی بە دوا پلەی مێژووی خۆیی و کەسێتی خۆی گەیبوو٢٤. لەو کاتەیشەوە سیدارتا ناوی هەڵگیراو بوداش ئیدی شەجەرەی ژیانی لێ سەندرایەوە. جا بەم پێ یە بودایی لێکدانەوەی ئەزمونێکە کە بودا پێ ی دەگووت نیروانا. نیروانا چەمکێکی بودایی یەو هاوشانی وشەی مۆکشا. Moksa. بۆ حاڵەتی ئازادی موتڵەق بەکار هاتووە. رەگ و ریشەی ئەم وشەیە تاریک و لێڵە. بودایییەکان لەو باوەڕەدان ئەم وشەی نیروانایە پێناسە ناکرێت و بە هۆی پێچواندنەوە " تشبیه" ڕوونی دەکەنەوە. نیروانا بە مۆمێک دەچێت لە کاتی کوژانەوەدا. یاخود وەک شەپۆلی دەریا لە حاڵەتی ئارام بوونەوەدا. ناتوانرێت بە " عەدەم " و توانەوە لێکبدرێتەوە، وەک خۆر ئاواییەکان بۆی دەچن. حاڵەتێکە لە دەروونی تاکدا، بەلاّم لەو حاڵەتەدا هیچ جۆرە کەسێتییەک لە ئارادانیەو ئارامی باڵی کێشاوە.

لە(ئودانا)دا لەزمان بوداوە گوتراوە: " لەدایک نەبووە، گەردوونی تەی نەکردووە، دروست نەکراوە، پێکنەهاتووە، چونکە ئەگەر لەدایک دەبوو، گەردوونی تەی دەکرد، دروست دەکراو پێکدەهات، ئەوا نەماندەتوانی خۆمان لە لەدایک بوون و دروست بوون و پێکهاتنی هەڵەبکەین."

بە واتایەکی دی دەتوانرێت بە نموونەی ئەو کەسە بهێنرێتەوە کە بە کەناری عافێت گەیشتووە. لە قوتابخانەی "تراڤادا" ی خوارووداا، کەناری "نیروانا" لە بەرامبەر ڕووباری "سامسارا" دادەنێن، ئەمەش بەمانای "قەراخی بوون" دێت. بەلاّم ئەم بیرە لە قوتابخانەی "ماهایانا" ی سەرودا پەسەند ناکرێت؛ لەبەر ئەوە باشترە ئێمەش خۆمان لەزۆر گوتن بەدوور بگرین و بیبڕینەوە کە پێناسەی ئەم وشەیە بریتی یە لە شێوەیەک ئەزموونی بێداری .

ئەوەی نکوڵی لێ ناکرێت ئەوەیە،لەو رۆژەوە "سیدارتا گوتاما" لە مەداری مێژوو چووەدەرێ و بە نیروانای بودایی شادبوو. لە ئەدەبیاتی پیرۆزی بوداییدا گەلێک نازناوی دیکەیان بۆ هەمان کەسایەتی ناوبردووە، کە هەموویان کینایەن بۆ ئازاد بوون و رزگاری

www.avakurdi.org

ڕێگای هەق

نووسینی ڕەزا عەلەوی

وەرگێڕانی: ڕێبوار سیوەیلی

بەشی دووەم :

.. بیری ئازادیی هیندی.[٢٠] بە مجۆرە ڕەوتی خۆی گرت. کەسایەتی مرۆڤەکان بە ـ کارما ـ وە گرێدراوە، ئەو گرێ یەی لەگەڵ هەر کردارێکدا توند تر دەبێت و چارەنووسی مرۆڤ بەرەو لایەکی دی دەبات. هەر مرۆڤێک هیممەتی کردو زنجیری دەست بەسەری ـ کارمای ـ پساند، ئەوا ناسنامەی مەبەستی دەکەوێتە ڕوو، ئەو ناسنامەیەش هەر هەمان بوون بە خودایە. چونکە کاتێک مرۆڤ بگاتە جەوهەری مرۆڤایەتی خۆی دەبێتە خوداو بەپێی ویژدانی خۆی جیهان دروست دەکات و فەرمانڕەوایی دەکات.

وە ڕووخستنی ئەم ناسنامەیە لەم ئاینەدا بووە جەوهەری چەمکی ئازادی و بە تاکە مەبەستێکی مرۆڤ دەژمێردرا. لە سەردەمی بودا دا خەڵکی دەستە دەستە عەودالی ئازادی ببون و لە قوژبنێکی تەریو، یاخود لە دەوری پێشەوایەکی گۆشەنشیندا، دەستیان کردبووە ریازەتکێشان. زۆربەی ئەمانە هێشتا پابەندی یاسا ئایینی و کۆمەلایەتییەکانی ـ ودا ـ کان بوون و بیرو باوەڕی خۆیان بە سانسکریتی بلاوەکردەوە. هەروەها ئەمانە زیاتر سەرچاوە ـ ودا ـ ییەکانیان پەسەند دەکردن و دەیانویست بیروڕای خۆیان بکەنە بیروڕای ڕەسمی و بەشێک لە ـ ودا ـ کان. لە هەمان کاتیشدا چەند دەستەیەکی دی بە ئاشکرا سەرچاوە ودایییەکانیان ڕەتکردنەوەو بەزمانی خەڵکی هاتنە قسەکردن. دیارە ئەم دەستەو تاقمانە ژمارەیان زۆربو، هەریەکەیان قوتابخانەیەکی لە قوژبنێکدا پێکەوە نابوو، خەڵکیان داوەت دەکرد ، هیندستان لەم سەردەمەدا دەیان قوتابخانەی فیکری بە دەیان ڕەنگ و شێوەی بەخۆیەوە دەبینی و لە نێوان کێشمەو هەرای فیکریی ڕاهیبەکاندا، بیری "دارما" ی هیندی، ـ هەروەک لەمەوبەر هێمای بۆکرا هاتە کایەوە ..

دارمای هیندی لە گەڵ دیاردەی ـ مەزهەب ـ ی خۆرئاواییەکان ، کە ئیسلامیش یەکێکە لەوان،جیاوازی زۆری هەبوو. لە شارستانییەکانی خۆرئاوای زەویدا مەزهەب بریتی بوو لە بنەماو ئەو بیروڕایانەی کە پەیوەندی نێوان خوداو مرۆڤیان ڕێکدەخست و پێناسەیان دەکرد. ئەم مەسەلەیەش لە دووخاڵ پێکدێ: یەکەم بریتییە لە بڕواهێنان بە خوداو دووەمیشیان بریتییە لە پەیڕەوکردنی ئیرادەو دەسەلاتی ئەوخودایە کە دەستورەکانی بە هۆی پەیامبەرەوە هاتونەتە خوارێ. لەم ئاینانەدا تاک خاوەنی ڕۆح و کەسایەتی سەربەخۆیەو هەریەکەشی ڕاستەوخۆ یان لەڕێی کەنیسەیەکەوە کە بەخوداوە پەیوەندداره، لەپاش مەرگیش دادگایی دەکرێن و بەپێی ڕێژەی پەیڕەوی کردنیان پاداشت وەردەگرن. لە جیهانی غەیبیشدا بەرەو بەهەشت یان دۆزەخ ڕەوانە دەکرێن.

ئەگەر بمانەوێت کرۆکی دارمای هیندی بەکورتی پێناسەبکەین، ڕەنگە لە ڕاستییەوە دوور نەبێت گەر بڵێین : دارمای هیندی یاسایەکە "پەروەردە "ی بە پلەی ئایین گەیاندووە. بەدەستهێنانی زانستی بۆ مرۆڤ وەک ڕێگەیەکی سەرکەوتن دەست نیشانکردوو، چونکە هەر کات مرۆڤ گەیشتە پلەی کامڵ بوون، ئەوا بە پلەی خودایی گەیشتووە، لەبەر ئەوەی خودا ناسنامەی غایەتی مرۆڤە.

بەم جۆرە تەماشا دەکەین مەبەستی ئایینی خۆرئاوا ڕێکخستنی پەیوەندی نێوان خوداو مرۆڤە، بەلام مەسەلەی درامای هیندی گۆڕینی مرۆڤە. یەکێکیان قوتابخانەی عیبادەتەو ئەوی دیکەیان قوتابخانەی پەروەردەکردن. یەکیان قوتابخانەی بڕواهێنان و باوەڕدارییە و ئەوی دیکەیان قوتابخانەی ئەزموون و تاقیکردنەوە. یەک قوتابخانەی مل کەچی و ئەوی دی قوتابخانەی ئازادی.

نزیکەی هەزار ساڵی خایاند تا خۆرهەلات و خۆرئاوا توانییان لە دوو پنتی جیاوازەوە بکەونە ڕێ و لە لایەکەوە بە هۆی یاساکانی ـ باکتی ـ و لەلایەکی دیکەشەوە بە هۆی عیرفانی ئێرانییەوە، زانستی عەشقیان بەدەست هێنا.

لە تێکستە بوداییەکاندا باسی مەرگ زۆر کراوە. بەو مانایەی کە مەرگ حەقیقەت و ئامانجی هەر بوداییەکە. ئەمەش تا ئەو سنوورەی ئیدی هەرگیز لە دایک نەبێتەوەو لە چوارچێوەی بوون بچێتە دەرێ. لەم تێڕوانینەیشەوە، مەرگ ئەزمونێکی مەزنە لە دڵی ژیاندا. بەلام هەر وەک بودا بە خەڵکە ڕەشۆکەکەی دەگوت، مەرگ مانایەکی دیکەیشی هەیە: ئەو هێزانەی دروستکەری مرۆڤ و گیانلەبەرانی دیکەن، جا ئەوانە هێزە مادییەکان بن، یاخود هێزە مەعنەوییەکان، بەردەوام خۆیان لە حاڵەتی گۆڕانکاری و جوڵەدان. بەم مانایەش مەرگ ئەزموونی هەر دەقیقەی ژیانی مرۆڤەکانە.

بەلام ئەم هێزانە تا مەرگە گەورەکە[٢١] وەک پریشکی ئاگر بەردەوامی وەردەگرن و بە شێوەی نوێ خۆیان دەنوێنن. تەنانەت جەستەی بووەکانیش بەم پێ یە دەمێنێتەوە تا ئەوکاتەی ـ کارما ـ واتە بزوێنەری کارەکان[٢٢] ، بمێنێت. کەواتە هەروەک چۆن بەلای ڕستگارانەوە ژیان ئەزمونێکی داخوازیکراوە، مەرگیش ئەزمونێکی گەورەیەو مەبەست و ئامانجی ڕزگارییە. بۆ ئەوانەش بە دواکەوتوویی دەژین دیارە کە مەرگ ئەزموونێکی تاڵە، چونکە مەرگ و ژیان ئاوێنەی یەکترن.

* * *

www.arsivakurdi.org

بیرخستنەوەیەک لە زیانەکانی دوکەڵی جگەرە

د.کەمال رەشید

لەم کورتە باسەدا بە سوود بەخشی دەبینم کە هەندێک لە زیانەکانی دوکەڵی جگەرە بیری خوێنەرانی بەرێز بخەمەوە، بە هیوای ئەوەی کە کەڵک بگەیەنێت.

لە دوکەڵی جگەرەدا کۆمەڵێک زیانبەخش هەن، لەمانە نیکۆتینی قەترانی توتن و غازی کاربۆنی مۆنۆکسیدco کە ئەبنە هۆی کۆمەڵێک نەخۆشی یان دەورێکی سەرەکی دەبینن لە هەندێ نەخۆشی تردا.

ئەمانەش یان لە ڕێگەی جگەرە کێشانەوە، یان لە ڕێگەی تێکەڵ بوونیان بە هەوا وەرئەگیرێ. هەروەها ئەمانە یان ڕاستەوخۆ دەبنە هۆی نەخۆشی ، وەک نەخۆشییەکانی بۆری هەناسەو سییەکان، یان تێکەڵ بوونیان لەگەڵ خوێن ئەبێتە هۆی نەخۆشی لە ئۆرگانەکانی تری مرۆڤدا.

لەم نەخۆشییانە:

١) تووش بوونی بۆری هەناسە بە ئیلتهابی دورودرێژخایان،کە سەرئەنجام مرۆڤ تووشی کۆکەو بەڵغەم دەبێ، زوو هەست بە هیلاکی و هەناسە توندی دەکا، زۆر جار خۆی لەخۆی بێزار ئەبێ و خۆی لە کۆمەڵ دوور دەخاتەوە.

٢)بە هۆی گۆڕانی بەردەوام لە سییەکاندا، سییەکان وورده وورده لە ئیش دەکەون و ناتوانن کاری خۆیان ئەنجام بدەن و بۆ ژیانییان هەمیشە پێویستییان بە غازی ئۆکسجین دەبێ.

ئەم جۆرە نەخۆشانەش چاک بوونەوەیان زۆر گرانەو بۆ هەموو جۆرە کاروبارێکیان پێویستیان بە کەسانی تر دەبێت .

٣) بەهۆی کەمبوونەوەی بەرگری لەنەخۆشی ، مرۆڤ زوو زوو دوچاری ئیلتهابی سییەکان و بۆری هەناسە دەبێ و بە گشتی Infektion لەم کەسانەدا زیاتر دەبینرێ.

٤) شێرپەنجەی سییەکان : ئەوەی کە زانراوە ئەو کەسانەی کە جگەرە ئەکێشن زیاتر تووشی ئەم نەخۆشییە دەبن ، بە تایبەتی ئەگەر لە تەمەنێکی زوودا دەستیان بە جگەرە کێشان کردبێ.

٥) نەخۆشی دڵ وەک« الذبحه الصدریه.Anginapectoris »
«الجلطه‌القلبیه.Hjartinfarkt» لە کەسانێکدا کە جگەرە ئەکێشن زۆر زیاترە بەبەراورد لەگەڵ ئەوانەی کە جگەرە ناکێشن.

٦) نەخۆش کەوتنی زۆربەی دەمارەکانی لەش لەگەڵ تەسک بوونەوەیان. لەمانەش بۆ نموونە تەسک بوونەوەی دەماری قاچ کە لە ئەنجامیا خوێن کەم بۆ قاچ دەچێ و مرۆڤ لەبەر ئازارو ئێش لە ڕۆیشتن دەکەوێ.

٧)هەروەها دوکەڵی جگەرە بە هۆیەکی سەرەکی دەژمێردرێ لەگەڵ ئەم نەخۆشییانەشدا وەکو برینداری گەدە«مەعیدە»، دوانزەگرێ، سەرەتانی قوڕگ، پەنکریاس و میزەڵان.

٨) کەم بوونەوەی نەشونمای منداڵ لەسکی دایکیا، جابۆیە زۆر گرنگە کە دایکان لە کاتی سک پڕیپاندایان لە کاتی شیرداندا جگەرە نەکێشن، چونکە لە شیریشەوە ئەم زیانبەخشانەی دوکەڵی جگەرە ئەگاتە منداڵ و تووشی زیانیان دەکا.

جا ئەی خوێنەری بەرێز گرنگە تا زووە واز لە جگەرەکێشان بێنە، بەوە خۆتو کەسانی خۆشەویستی دەوروپشتت لە کۆمەڵێک نەخۆشی و ناخۆشی رزگاردەکەی و دەپارێزی.

زۆر ڕێگا هەیە بۆ یارمەتیت، کاتێک بڕیاری وازهێنانت دا هەوڵبدە بیان دۆزەرەوە، پەیوەندییان پێوە بکەو کەڵکیان لێ وەربگرەو ئامۆژگاری بەسوودیش بەکەسانی تر ڕابگەیەنە.

ئێمەش داوای سەرکەوتنت بۆ دەکەین.

www.arsivakurdi.org

توندی بەرسنگیان لەپەنابەران گرت و ڕێگایان نەدا کەس لە سنوور تێپەڕبێ . بەپێی « تەعلیماتی» پێشتری کاربەدەستانی تورکیا بۆ «ژەندرمە» و هێزەکانی پاراستنی سنوور دەبوایە ئەوکەسانەی لە سنوور تێپەڕدەبن، بە هەر شێوەیەک بێ بدرێنەوە دەست حکومەتی عێراقی، گەرچی بە مسۆگەری بزانرێت ٩٠٪ یان بە دەستی کاربەدەستانی ڕژێمی عێراقی دەکوژرێن.

سەرەڕای ئەوەش و لەبەر درندەیی هێرشی لەشکری عێراقی و بەردەوامبوونی لەسەر بۆمبابارانکردنی پەنابەران، تەنانەت لەسەر سنووریش، لەگەڵ بێزاربوونی خەڵکی بێدەسەلات لە بەر برسیەتی و سەرما و ماندووبوون، لە زۆر جێگا ، پەنابەرەکان بە زۆر خۆیان لەسنووردا و گەیشتنە ناو برا کوردەکانیان لەناو گوندە کانی سەرسنوور لە ناو کوردستانی تورکیادا. خەڵکی گوندەکان مەردانە باوەشیان بۆ کردنەوەو جێگایانکردنەوە.

ڕۆژی ١٩٨٨/٨/٢٥، لەو کاتەدا کە نوێنەرانی عێراق و ئێران لە «جنێف»گفتوگۆی وەستاندنی شەڕیان دەکرد ...٢٥ کوردی عێراقی لەبەر هێرشی چەکی کیمیایی هەڵاتن و لەسنوور بەرەو تورکیا پەڕینەوە.

جورنالیست و هەواڵدەرانی جیهانی توانییان بینەری ئەو تراژیدییەبن و فیلم و وێنەی کارەساتەکە لە تەلەفزیۆن و ڕۆژنامەکانی جیهاندا بلاو بکەنەوە.

لە کۆتاییدا حکومەتی تورکیا نەیتوانی بەردەوامبێ لەسەر نکوڵی کردن لە- ڕاستی هاتنی پەنابەران، لەبەر ڕای جیهانی کاربەدەستانی تورک نەیانتوانی ئەو هەموو جەماوەرە لەسەر سنوور تەسلیم بە حکومەتی عێراقی بکەنەوە.

لە ڕۆژی ١٩٨٨/٨/٢٨ حکومەتی تورکیا فەرمانە مێژووییەکەی دا بۆ کردنەوەی سنووری توکیا بۆ پەنابەرانی کوردی عێراقی ...

ماوەتی

خۆ پاراستن لە پشت ئێشە
(ژانــە پشــت)

وەرگێڕانی لە سویدییەوە : بەرزان بێکەس

هەندێ چاودێری بۆ ئەو کەسانەی ژانە پشتیان هەیە

* هەوڵ بدە لەشت لە شێوەیەکدا بێت کە ئازارت نەدا؛

بۆ نموونە لەسەر پشت پاڵ بکەوەو قاچەکانت بخەرە سەر کورسییەک، هەوڵ بدە کەم دانیشی.

* لە کاتێکدا کە ئازارت زۆرە هەوڵبدە قورسایی لەسەر پشتت کەم بکەیتەوە بە بەکارهێنانی پشتێن، کۆرسێت و تەنانەت گۆچانیش.

* بۆ بەهێزکردنی ماسولکەکانی پشت و قاچ ئەم ڕاهێنانەی خوارەوە سوود بەخشە:

لەسەرسک «لەسەردەم» پاڵ بکەوەو سەرێنێک بخەرە ژێر سکتەوەو بەشی سەرەوەی لەشت بەرزبکەرەوە، نزیکەی ١٠سم لەسەر زەمینەوە، لەم بارەدا بۆ ماوەی ٢٠-٣٠ چرکە خۆت ڕابگرە، پاشان بەشی سەرەوەی لەشت دابگرەو ماسولکەکانی سمتت توند بگوشە و قاچەکانت بەرزبکەرەوە، ٥سم لەسەر ڕووی زەوییەوە ، بۆ ماوەی ٢٠-٣٠ چرکە.

ئەم ڕاهێنانە ڕۆژی دەجار بەیانی و ئێوارە دووبارە بکەرەوە.

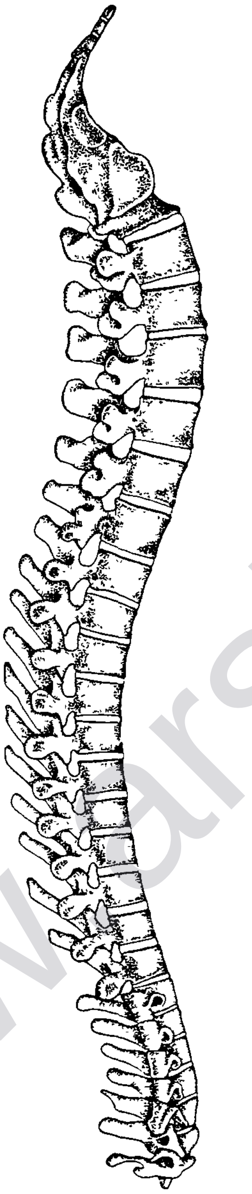

دەبێ ئەم خالانەی خوارەوە بخرێتە پێش چاو:

* قورسایی هەڵگرتن لەنزیک لەشەوە؛ واتە لە کاتێکدا کە شتێک بە دەست هەڵدەگری، هەوڵبدە بەپێی توانا نزیک لەلەشی خۆتەوە ئەو کارە بکەی.

* هەوڵبدە لە کاتی قورسایی هەڵگرتندا لەشت با مەدە بەملاولادا؛ واتە بەلای ڕاست و چەپدا.

* گۆڕینی شێوەی دانیشتن؛ هەوڵ مەدە ماوەیەکی زۆر بەیەک شێوە دابنیشی.

* لەکاتی دانیشتندا پاڵبدەرەوە.

* جگەرە مەکێشە. جگەرە کێشان دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی گواستنەوەی خواردەمەنی بۆ ناوچەی نێوان بڕبڕەکانی پشت.

* وەرزش کردن، بۆ نموونە سواربوونی پاسکیل، مەلەکردن، یۆگاکردن، ڕۆیشتن، نیوسەعات وەرزش کردن هەفتەی سێ جار، یارمەتی پشت دەدا کە لە شێوەیەکی باش دابێ.

***

www.arsivakurd.org

پەنابەرانی کوردی عێراقی لە تورکیا لە مردنێکی لە سەرخۆدا دەژین

د. عەبدولباقی ئەحمەد

کورتەی بەسەرهاتی مشەخت بوون:

لە ۱۹۸۸/۸/۲۰ دا بڕیاری وەستاندنی شەڕی عێراق و ئێران دەرچوو. هەر لە دوای ئەوە ڕژێمی عێراقی ۳۰۰۰۰ سەربازی خۆی بەکار هێناو بە چەکی کلاسیکی و بە غازی ژەهراوی هێرشێکی گەورەی بردە سەر کوردستان.

نزیکەی ۲۰۰۰ کم² لە هەرێمی بادینان بەر هێرشەکە کەوت. نزیکەی ٤٥٠ گوندی سەر بە ناوچەکانی ئامێدی، زاخۆ، بامەرنێ و ئاگرە و شێخان لە پارێزگای دهۆک و نەینەوا و هەندێک لە هەرێمەکانی سەر بە پارێزگای هەولێر بە تۆپ و فرۆکەی دوژمن وێران کران.

مەبەست لەم هێرشە دڕندانەیەش هەر ئەوەبوو کە هیچ زیارێک لە ناو هەرێمەکە نەمێنێت، ئەو هەرێمەی کە زۆربەی لە ژێر دەستی پێشمەرگەی شۆڕشی ئازادیخوازی کورد بوو.

خەڵکی بێ دەسەڵاتی هەرێمەکە ناچار بوون ماڵ و شوێنی خۆیان بەجێبهێڵن و بە پیرو ژن و منداڵەوە، لەگەڵ نەخۆش و زامدارەکان خۆیان لە شاخ و داخە سەختەکانی کوردستان بدەن و هەوڵیان دا خۆیان بە نزیکترین سنووری ناو نەتەوەییدا دەرباز بکەن کە ئەویش سنووری نێوان عێراق و تورکیایە. بەمەبەستی خۆ ڕزگارکردن لە چەکی کیمیایی.

خەڵکێکی زۆر ـ بە تایبەتی ژن و منداڵ و پیرو نەخۆش و زامدارەکان کە پێیان نەکرا ڕێگای بەرەو سنووری تورکیا تەواو بکەن؛ یان بە چەکی دوژمن شەهید کران یانیش بە دیلی کەوتنە ژێر دەستی لەشکری عێراقی.

نزیکەی پێنج هەزار کەس لە (حەسیرکە) شەهید بوون، زۆربەی بە شێوەی کۆمەڵ کۆمەڵ کاتێ کە فرۆکەی دوژمن بۆ مبا بارانیان دەکرد بە چەکی کیمیاوی و غازی ژەهراوی. بۆ نموونە؛ لە کارەساتەکەی «گەلی بازێ» ۲۰۰ خێزانی کورد لە ڕۆژی

۱۹۸۸/ ۸/۲۸ بۆمبابارانکران و تەنیا چەند پیاوێک لە مردن ڕزگار بوون. ئەوانی تر هەر هەموویان شەهید بوون.

هەروەها لە نێوان ۸/۲٥ تا ۸/۲۷ «۱٥۰۰» کەس کە زۆربەیان ژن و منداڵ بوون بە چەکی دوژمن شەهید کران، لە کاتێکدا کە دەیانویست لە ڕووباری «ڕوشین» بپەڕنەوەو بچن بەرەو سنووری تورکیا.

هەموو ئەو کە سانەی کە کەوتنە ژێر دەستی لەشکری عێراقی بە بەندی ڕەوانەکران بۆ زیندان و ئۆردوگا زۆرەملێیەکانی ناوەڕاست و خوارووی عێراق. نزیکەی ۳۰۰۰۰ ژن و منداڵ و پیر لە کەمپەکانی دەوروبەری هەولێر کۆکرانەوە و ڕەفتارێکی یەکجار ناڕێکیان لەگەڵ کرا. لەگەڵ ئەوەش کە ڕژێمی عێراقی «ئەمنستییەکەی» لە ڕۆژی ۱۹۸۸/۹/٦ دا بڵاوکردەوە و نزیکەی ۱٦۰۰ کەس لەو خەڵکە لێ قەوماوە گەڕانەوە بۆ عێراق، بەڵام ئەوانیش هەر ئەو ڕەفتارە نا مرۆڤایەتیانەیان لەگەڵ کرا.

لە نێوان ۸/۲٥ تا ۱۹۸۸/۸/۲۸ نزیکەی ۱۰۰۰۰ کەس لە ٦٥ جێگا لە درێژەی سنووری تورکیا/ عێراق لە نێوان شەمزینان لە ڕۆژهەڵاتەوەو سلوپی لە ڕۆژئاواوە کۆ بوونەوەو پەنایان بردە بەر حکومەتی تورکیا کە سنوورەکەی بۆیان بکاتەوەو لە چەکی کیمیایی بیانپارێزێ. بەڵام ژەندرمەی تورکی لە سەر سنوور بە

www.arsivakurdi.org

١. شۆڕشی کوردەکان لە پارچەکانی کوردستان پەیوەندییان لەگەڵ یەک هەیە.

٢. جاران سەرۆک بارزانی دەستی بەسەر هەموو جوڵانەوەی کورددا گرتبوو، بەڵام ئیمڕۆ لەڕێی پارتی جۆراو جۆر ڕێبەری دەکرێن بۆ ئامانجی هاوبەش.

٣. خەباتی کورد ئیمڕۆ بەدەست زاناو خوێندەوارانی کوردەوەیە. هەرچەند ئەوانیش کەموکوڕی زۆریان هەیەو بە تەواوی پاک نیین.

لازارێف لە لایەکی ترەوە دەڵێ کە جۆراوجۆربوون و زۆربوونی پارتی و ڕێکخراوە کوردییەکان دووبەرەکی و ئاژاوە بۆ کورد زۆر دەکەن بە تایبەتی لەم کاتەدا کە میللەتی کورد ژێر دەستەیە. لازارێف دەڵێ بۆیە کە لە فەرەنسا لێمیان پرسی پێویستە کورد چەند پارتی هەبێت وتوومە یەک پارتی.

لازارێف دەڵێ دامەزراندنی بەرە لە نێوان هێزە جۆر بە جۆرەکانی کوردستان گرنگە، ئەگەر ئەمانە لە یەکتر نزیک ببنەوە هەروەک قامکەکانی دەست کە لەیەک کۆ دەبنەوە بە هێز دەبن. هەروەها دەڵێ ئەگەر هێندێ جار تیرۆریزم بەبەرچاو دەکەوێ ئەوە نیشانەی پەلەکردنە لە شۆڕش. هەموو جۆرە پەلەییەکیش " تطرف" خزمەتکردنە بۆ دوژمنی کورد. زانای سۆڤییەتی ڕێنماییمان دەکاو پێشنیار دەکا کە مێژووی ڕووسیا بخوێنینەوە کە پڕە لەم چەشنە ڕووداوانەو پێویستە کەڵکی لێوەرگرین.

وا دیارە زانای سۆڤییەتی خەباتی کورد بە پەلە دەزانێ و وا لێکدەداتەوە کە وەختی شۆڕشی کورد جارێ نەهاتووە.

لە بارەی خەباتی کورد لە دەرەوە: لازارێف دەڵێ مەسەلەی کورد خۆی مەسەلەیەکی نێونەتەوەییە، چونکە لەنێوان چەند وڵاتدا دابەشکراوە. هەر ئەوەندەی پێویستە داوای بکەیی و بەس. چونکە ئەم مەسەلەیە پێش جەنگی یەکەمی جیهانی تەنیا لە نێوان عوسمانی و ئێران بوو. لەدواییدا فەرانسە، ئینگلیز، ئەڵمان و ڕووسیا تێکەڵاوی بوون و لە نێوان دوو جەنگی جیهانیدا عێراق و سوریا دامەزران کە ئەوانیش تێکەڵاوی ئەم مەسەلەیە بوون.

لە دەرەوە، بۆ یەکەمجار لە مێژوودا، لە پەیماننامەی سیڤەر باسی کێشەی کورد کراو بەسەر زاری ئەوروپای ڕۆژئاوادا هات کە کورد مافی وڵاتی خۆی هەیە. بەڵام لە پەیماننامەی سیڤەر بەریتانیا دەیخواست کوردستانی تورکیا(عوسمانی) بکرێ بە ئۆتۆنۆمی لە ژێر دەستەڵاتی بەریتانیادا. فەرانسە و ئەمریکا دژی ئەم کارە بوون بۆیە تەمەنی ئەم پەیماننامەیە کورت بوو و پەیمانی لۆزانی بەسەردا هات. شتێکی تر ئەوەیە لە نێوان جەنگی دووەمی جیهانی و ساڵی ١٩٥٨" سەردەمی شەڕی سارد لە نێوان وڵاتە دەستەڵاتدارەکان" پەیمانی بەغداو سەعدئاباد هاتنە پێش کە خواستیان بە یەکجاری مافی کورد ون بکەن و لە بەینی بەرن. بەڵام پاش شۆڕشی ١٩٥٨ شێوەیەکی تازەی خەبات هاتە کایەوە کە هەم وڵاتانی ڕۆژئاواو هەم وڵاتانی ڕۆژهەڵات ناچار بوون بە چاوێکی تر سەیری کێشەی کورد بکەن. ئەم خەباتە بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفای بارزانی بەڕێوەدەبرا. لەم ماوەیەدا، بەقسەی لازارێف، یارمەتی لە باری ئابووری، چەک و سیاسییەوە لەلایەن سۆڤییەتەوە پێشکەشکراوە بۆ شۆڕشی کورد.لەوکاتەدا نییەتی پێوەندی وڵاتان "العلاقات الدولیە" کەوتە کار هەر لەبەر ئەوە مەسەلەی کورد بوو بە فیدای پێوەندی نێو وڵاتان و خرایە پاش گوێ. بەڵام کۆنفرانسی پاریس لەم دواییەدا ئەوە دەسەلمێنێ کە کورد هەیەو خەبات دەکاو ئەمە نیشانەیە بۆ ئەوەی کە خەباتی کورد لە پێشکەوتندایە.

لازارێف لە سیمینارەکەیدا، دامەزراندنی کۆماری کوردستان ١٩٤٦ لە مێژووی نوێ ی کوردستان دەشارێتەوە،یان بە بێ بایەخی دەزانێ. بەهیچ جۆر باسی پەیمانی تاران لە نێوان ستالین و چەرچل و ڕۆزفلت ناکا، کە چۆن لەوێ مافی کورد کرا بە فیدای بەرژەوەندی نێوان وڵاتان. باسی ئەوە ناکا کە چۆن پێشنیاری کۆماری مەنگۆلستان لە ساڵی ١٩٦٣ بۆ بردنی مەسەلەی کورد و باسکردنی لە کۆمەڵی نەتەوە یەکگرتووەکان و پیشاندانی ناڕەزامەندی سۆڤییەت لەم کارە بووە هۆی کێشانەوەی پێشنیارەکە. بە هیچ جۆرێکیش باسی ئەوە ناکا بۆ تا ئێستا لە سۆڤییەت یان لە وڵاتێکی تری ئەوروپای ڕۆژهەڵات هەڵوێست نەگیراوە، یاخود بۆ کۆبوونەوەیەک بە ئاشکرا نەکراوە وەک ئەو کۆنفرانسەی پاریس لەسەر مافی گەلی کورد.

بە بیروباوەڕی پرۆفیسۆری سۆڤییەتی هاتنی گۆرباچۆڤ و پروسترویکا و نزیک بوونەوەی ولاتانی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا لە یەکتر، کار ئەکاتە سەر پێشخستنی مەسەلەی کورد. هەرچەند پروسترویکا لە ناو سۆڤییەت زۆر لەسەر باری ئابووری و پرسی میللەتان دەڕوات، لەوانەیە لە دەرەوەی سۆڤییەتیش کار بکاتە سەر مەسەلەی میللەت و نەتەوایەتی.

کورد ناسی سۆڤییەتی هیوادارە کە ئەمجارە کورد نەبێتە قوربانی پێوەندی نێو وڵاتان و نەکەوێتە بەر گەرداو و لافاوی سیاسەتی بەرژەوەندییان.

کاتێک پرسیار لە پروفیسۆر کوردناسی سۆڤێتی دەکرێ و هەڵوێستی سۆڤییەت لەبەرامبەر گەلی کوردو چەکی کیمیایی لەم ساڵانەی دواییدا، پرۆفیسۆر خۆی لێدەپارێزێت و دەڵێ من مرۆڤێکی سیاسی نیم، بەڵکو زانایەکی سۆڤییەتیم وا بیر مەکەنەوە کە لەڕێی حکومەتی سۆڤییەتییەوە ڕەوانەکرابم بۆ ئەنجامدانی ئەم سیمینارە، بەڵکو خۆم هاتووم.

هەروەها لە وەڵامی پرسیارێکدا دەڵێ کە گرنگە ئیمڕۆ کورد هەوڵی وەدەست هێنانی ئۆتۆنۆمی بدا نەک سەربەخۆیی. چونکە داخوازێک وەک سەربەخۆیی تووشی کێشەی چەندین وڵاتی ناوچەکە دەبێ و دەشێ شەڕێکی گەورە لە ناوچەکەدا دروست ببێ. ئەمەش بە پێچەوانەی ئەوەی کە خۆی چەند مانگ لەمەوبەر دەیووت دەبوایە ڕاگەیاندنی وڵاتی سەربەخۆ بکرایە لە کاتی جەنگی نێوان عێراق و ئێراندا. هەروەها بە پێچەوانەی ئەوەی کە لەم کۆبوونەوەیەدا دەڵێ کورد مافی سەربەخۆیی خۆی هەیەو ئومێدەوارە کە خودای گەورە ئەم تەمەنە بە ئەو بدا کە کوردستانی سەربەخۆ بەچاو ببینێ.

ستۆکهۆڵم
١٩٨٩/١١/١١

www.arshivakurdi.org

لەلایەن حکومەتی سۆڤییەتی پایەی بەرزی زانیاری هەیە لەمەڕ مەسەلەی کورد.

زانای سۆڤییەتی ئیمڕۆ لەسیاسەتی رژێمەکانی پێش گۆرباچۆف رەخنە دەگرێ.هەرچەند نە بە ئاشکرا. بۆنموونە دەڵێ لە گۆڕ لێکدانەوەو تەعریفی ستالین کورد بە میللەت دانانرێ. لەهەمان کاتدا دەڵێ کورد کراوە بە قوربانی پەیوەندی نێو دەوڵەتان، کە مەبەستی حکومەتی سۆڤییەتیش دەگرێتەوە. لە هەمان کاتدا دەڵێ حکومەتی سۆڤییەت یارمەتی چەک، سیاسی، ئابووری بەشۆڕشی ئەیلول کردووە.

هەڵبەت سیاسەتی ئیمڕۆی گورباچوڤ بەباش دەزانێ، ئەگەر رژێمی ئێستای سۆڤییەت لە رادیۆ و ڕۆژنامەکانیدا بە خراپە لە سەر کورد دەدوێن، لازارێف ئەمە دەخاتە ئەستۆی رۆژنامە نووسەکانی سۆڤییەتی کە دەیانەوێ لە پەنای ئازادی گلاسنۆست شت بلاْوکەنەوە، کە حکوومەتی سۆڤییەتی بۆچوونی وای نییە لە بناغەدا.

لازارێف خۆی بە دوودڵ دەزانێ و، گومانی هەیە کە ئایا کورد میللەتە یا ئیتنوگرافییە، دوای ئەوەندە ساڵە لێکۆڵینەوەی لەسەر کورد. ئەڵێ بۆ ئەوەی کورد وەک میللەت پێناس بکرێ پێویستە ئەم دوومەرجە، واتە زمانێکی یەکگرتوو لەگەڵ خاکێکی یەکگرتوو نیشان بکرێ.

لازارێف ڕەخنەی لە زمانی کوردی هەیە کە یەکگرتوونییە. هەروەها ناوبردنی خاکێک وەک کوردستان بێ دیاریکردنی سنوورێکی جوگرافیایی بە کارێکی ناڕاست دادەنێ. دەڵێ کوردستان یەعنی چی؟ ئایا کورد لە هەر شوێنێک بێ ئەو شوێنە کوردستانە؟ئەڵێ کوردستان ئەو شوێنەیە کە زۆربەی کورد لەسەری دەژین. ئەڵێ چوارچێوەی کوردستانی ئیمڕۆ زۆر گەورەترە لەکوردستانی مێژووی کۆن و ئەوەش ئەو پارچە خاکەیە کە ئیمڕۆ سنوورەکانی عێراق، سوریا، ئێران و تورکیا دەگەیەنێتە یەکتر.

لازارێف دەڵێ کوردەکانی دەرەوەی کوردستان کە ژمارەیان بە چەند ملیون دەگا، ئەوانەش لە خۆراسان، لوبنان، قەفقاز، ئەوروپا، ئوسترالیا و لە ولاْتانی تر دەژین مافی هەبوونیان هەیەو هەروەها مافی باسکردنیان هەیە. بەڵام لازارێف لەم کۆبونەوەیەدا بە هیچ شێوەیەک باسی کوردەکانی سۆڤییەتی نەکرد کە ئایا ژیانی سیاسی، کۆمەلاْیەتی و ئابووریان چۆنە، یاخود سۆڤییەت تا ئێستا چ مافی میللی یا مرۆڤایەتی بۆ ئەمانە بەجێ هێناوە و دابین کردبێ.

لازارێف لەم دواییەدا، واتە پێش نزیکەی مانگێک ئامادەی کۆنفرانسی پاریس بوو. لەو کۆنفرانسەدا زۆر لە نوێنەرانی حکومەتانی رۆژئاوا و سەرۆکی ڕێکخراوە سیاسییەکانی کورد و رێکخراوە مرۆڤایەتییەکانی ئەوروپای رۆژئاوا تیایدا بەشدار ببون.

لازارێف لەسەر مافی چارەنووس دەڵێ: کورد مافی دروستکردنی ولاْتی سەربەخۆی خۆی هەیە. لەو باوەڕەدایە کە ژمارەی کورد لەوانەیە بگا بە ٢٠ ـ ٢٥ میلیون. هەرچەندە ئاماری سەرژمێری رەسمی لە دەستتدا نییە. چونکە حکومەتان سیاسەتی نەژاد پەرەستی خۆیان دەسەپێنن و ژمارەی کورد بە کەم لە قەڵەم دەدەن. کورد و ئەو خەڵکەی نزیکی کوردن، بەلاْم کوردنین، وەک لوڕ و بەختیاری مافی سەربەخۆیی خۆیان هەیە.

لازارێف لوڕو بەختیاری جیادەکاتەوە لە کوردو دەڵێ چونکە ئەوانە خەباتی جیایان هەبووەو مەزهەبی ئەمانە شیعەیە. بەلاْم دەڵێ ئەمانە زۆر نزیکن لە کوردو لەم سالاْنەی دواییدا هەندێکیان خۆیان بەکورد داناوە.

لە ڕووی ئابووری و کۆمەلاْیەتییەوە لازارێف دەڵێ: رەنگی ژیان لە هەموو پارچەکانی کوردستان وەک یەک نین و لەیەک ناچن. بۆیە لە بەشی تورکیا باش پێشکەوتووە لەبەر ڕەوشی ئابووری تورکیاو پاشکەوتووترین پارچە کوردستانی ئێرانە، بەتایبەی لوڕستان.

لە باری سیاسییەوە لازارێف دەڵێ ناوەڕۆکی کێشەی کورد خەباتکردنە بۆ ئازادی، بۆیە بە ڕێکەوت نییە کە بە کوردستان دەوترێ ولاْتی شۆڕش و شاخەکان. لازارێف ئەمە بەسەر سێ قۆناخی مێژوویدا دابەش دەکا.

قۆناخی یەکەم: لەو کاتەی کە سەرۆک عەشیرەتەکان بە تایبەت بە دوای دەستەلاْتداری دا دەگەڕان لە ناوچەکانی خۆیان. بەلاْم شۆڕشەکانیان زوو بەزوو تێکدەشکاو دەتوایەوە لە بەر ئەوەی ڕووبەڕووی هێزی گەورەی حکومەت دەبوونەوە.

قۆناخی دووەم: هوشیار بوونەوەی بۆرجوازی میللی. لێرەدا بیروباوەڕی هەوڵدان بۆ دامەزراندنی ولاْتێکی سەربەخۆ بە ناوی کوردستان هاتە کایەوە. ئەم بیرو باوەڕە لە قۆناخێکدا دەستی پێکرد کە کوردستان دووپارچەی گەورەبوو و کرا بە چوار پارچە لە دواییدا. مەبەستی سەرەتای سەدەی نۆزدەهەمە. لەم قۆناخەدا سەرۆکە ناودارەکانی کورد وەک سمکۆ و شێخ مەحموودی بەرزنجی ئەم جولاْنەوەیەیان بەڕێوە دەبرد. ئەوان لە لایەک لە ڕێگای چەکداری و لە لایەکی تر لە ڕێگای " عصبە الامم" دەیانخواست مافی کورد دابین بکرێ. لازارێف ئەمە بە ڕێگای چەوت دادەنێ. هەروەها دەڵێ گوناحی تریان ئەوەبوو کە رۆژ بەڕۆژ لە میللەت دوور دەکەوتنەوە و لە ولاْتانی بێگانە نزیک دەبوونەوە. لەلایەک خۆیان بە چاوساخی کورد دەزانی و لەلایەکی تر پشتیان بە سەرەک عەشیرەتەکان دەبەست.، ئەم قۆناخە لە کۆتایی جەنگی دووەمی جیهانی دوایی هات.

قۆناخی سێیەم: لە جەنگی دووەمی جیهانییەوە تا ئێستا بەردەوامە. لازارێف ئەم قۆناخە بە قۆناخێکی پێشکەوتوو شۆڕشگێڕی دیموکراتی: دادەنێ. چونکە لەم قۆناخە میتۆدی (اسلوب) ی نوێ بە کارهێنراوە بۆ خەبات و هەروەها سوود لە رابووردووی میللەتان وەرگیراوە لە خەباتدا. زۆربەی سەرکردەکانی ئەم شۆڕشە لەناو جەرگەی میللەتەوە هەلقوڵیون، هەرچەندە هێندێکیان لە بنەماڵەی عەشیرەت هاتوون بەلاْم بیروباوەڕیان بە شێوەیەکی پێشکەوتووانەیەو خاوەنی بیری پێشکەوتوون. هەر وەک مەلا مستەفای بارزانی کە یەکێکە لە ڕێبەرە هەرە گەورەکانی مێژووی کوردستان. هەروەک لازارێف دەڵێ.

لەم قۆناخەدا، بە تایبەت لە ساڵی ١٩٨٠ تا ئێستا پێویستە سێ شتی گرنگ لە پێش چاومان بێ، ئەوانەش:

www.arsivakurd.org

مەسەلەکە بکەن و هەوڵبدەن بە هەر شێوەیەک بووە خۆیان لەم بزووتنەوەیە نزیک بکەنەوەو پەیوەندی لەگەڵدا ببەستن.

یەکێتی سۆڤییەت هاوکارییەکی سیاسی و عەسکەری و ماددی ئەم بزووتنەوەیەی کرد. یەکەم جار بوو کە لە هۆیەکانی ڕاگەیاندنی هەموو لایەکی جیهاندا باسی بزووتنەوەی کورد و میللەتی کورد دەکرا. بەڵام لەو ماوەیەشدا کەس بە پێی پێویست بایەخی بە کێشەی کورد نەدا، چونکە سیاسەتی جیهانی لە هەڵچوون و داچووندا بوو ڕۆژێک لێک نزیک بوونەوەی دەوڵەتان زیادی دەکردو ڕۆژێک دوورکەوتنەوەیان بەرەوزیاد بوون دەچوو.

قۆناخی سێیەمی خەباتی کورد کە من دەڵێم لە ساڵی ۱۹۸۰دا دەستی پێکردووە. بە دەستپێکردنی شۆڕشی چەکداری لە کوردستانی ئێران و دەست پێکردنی چالاکی چەکداری لە کوردستانی تورکیا و بەردەوامی خەباتی چەکداری لە کوردستانی عێراق، ئەوە دادەنرێ بە قۆناخێکی نوێ لە خەباتی کورددا.

لەم دە ساڵەی دواییدا کێشەی کورد لە گشت جیهاندا بە تەواوی دەنگی داوەتەوەو ئیعتیرافی پێکراوە. ئیتر کەس ناتوانێ گوێی خۆی لە کێشەی کورد کەڕ بکا و بایەخی پێ نەدا. کۆنگرەی پاریس کە لە مانگی پێشوودا دەربارەی کێشەی کورد ئەنجامدرا نموونەیەکە بۆئەوەی کە ئەم کێشەیە بۆتە کێشەیەکی جیهانی.

نامەوێ زۆر بە درێژی باسی ئەم قۆناخەی ئێستا بکەم. من لەو بڕوایەدام کە چارەنووسی کێشەی کورد تا ڕادەیەکی زۆر بەستراوە بە چۆنیەتی ئەنجامدانی پیرۆیسترۆیکا لە سۆڤییەت و لە وڵاتانی هاوکار لەگەڵ سۆڤییەت. ئەوە کاریگەری ڕاستەوخۆی دەبێ بۆ سەر کێشەی کورد. ئەمە چ لە سیاسەتی ناوخۆ و چ لە سیاسەتی دەرەوەی دوای سەرکەوتنی پیرۆیسترۆیکا. لە ناوخۆدا سەبارەت بە باری ئابووری و چارەسەرکرنی کێشەنەتەوایەتییەکانی ناو یەکێتی سۆڤییەت. چونکە بێگومان چۆنییەتی چارەسەرکردنی کێشە نەتەوایەتییەکان لە سۆڤییەت لە ژێر سایەی پیرۆیسترۆیکادا کاریگەرێتی خۆی هەر دەبێ بۆ سەر کێشە نەتەوایەتییەکانی تری جیهان.چونکە نهێنی نییە گەر بڵێم لە وڵاتی ئێمە، لە سۆڤییەت، لە سەردەمی ستالین و بریجنیف و ئەوانی تر زۆر شێوێندرا، ئەو چارەسەرەی لینین دایناوبو پەیڕەونەدەکرا. زۆر گرنگە کەپاکی و خاوێنی بیروراکانی لینین جێبەجێبکرێن.

هیوادارم کە لەمەودوا ئیتر کێشەی کورد نەکرێ بە قوربانی پەیوەندی نێودەوڵەتانی ڕۆژئاواو ڕۆژهەلات و قوربانیدانی ئەم میللەتە کلۆڵە بەفیڕۆ نەڕوا. تا ئێستا کوردی قوڕبەسەر هیچ سوودێکی نەبینووە. من لەو بڕوایەدام کەئەگەر سیاسەتی وڵاتان لابدەین و بێینە سەر هەستی میللەتان، ئەوا نەک بە تەنیا گەلانی سۆڤییەت بەڵکوزۆر کەس هەن لە ڕۆژئاواش کە بە چاوێکی پیاوانەو پڕ سۆز سەیری کێشەی میللەتی کورد دەکەن.خۆ جیهان هەمووی دژی کورد نەبووە، سیاسەت وای لێ کردووە.

نکوڵی لەوە ناکەین کە وڵاتانی ڕۆژئاوا هەمیشە دەیانەوێت خزمەتی بەرژەوەندی خۆیان بکەن، بەڵام ئەگەر ئەو ڕووبەڕوویەکتر ڕاوەستانەی ڕۆژئاواو ڕۆژهەڵات سوک بکرێ، هەردوولا دە توانن هەڵوێستێکی چاکتریان هەبێ سەبارەت بە کێشەی کورد.بە بڕوای من ئەم کارەی فەرەنسا کارێکی ئیجابی بوو، واتە کۆنگرەی پاریس شاهیدی ئەم بۆ چوونەیە.ئەگەر پەیوەندی سیاسی نێو وڵاتان باش بێ ئەوا لایەنە کۆمەڵایەتی و دیموکراتییەکانی هەردوولا هەڵوێستی زۆر باشیان سەبارەت بە مەسەلەی کورد دەبێ.

ئێستا لە سۆڤییەت بوارێکی نوێ هاتۆتە کایەوە، ناوی لێنراوە «سیاسەتی گەلی»، کۆمەڵانی گەل لە خۆیانەوە چ کێشەیەکیان بەلاوە گرنگ بێ لێی دەکۆڵنەوەو هەڵوێستی خۆیان دیاری دەکەن،پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن، دیارە هەڵوێستی ئەمانە هەر لای خۆیان نامێنێ، بەڵکو کار دەکاتە سەرهەڵوێستی حکومەتیش. ئەگەر پەیوەندی نێو وڵاتان باش بێ، ئەوا ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش دەتوانێ سەبارەت بە کێشەی کورد ئەرکی سەرشانی خۆی ئەنجام بدا.

.

ڕەخنەی سیاسی

چ. کریڤو

لازاریف ئەڵێ چی؟

ڕۆژی ۱۹۸۹/۱۱/۱۱ لە ستۆکهۆڵم پرۆفیسۆر م.س لازاریف،پسپۆڕو زانای سۆڤییەتی لە بارەی کوردناسی سیمینارێکی پێشکەشکرد. ئەم زانایە نزیکەی سەعات و نیوێک بە زمانی ڕووسی کە دەکرا بە زمانی کوردی لە سەر مێژووی کورد. شۆڕشی کورد. ڕەوشی کوردو داهاتووی کورد بەناوی « کێشەی کورد ».

لێکۆڵینەوەکانی زۆر ساڵە بە هاوکاری لەگەڵ پارتی کۆمۆنیستی سۆڤییەت و حکومەتی سۆڤییەت دەست پێکراوە لەبارەی کوردەوە.هەروەها پرۆفیسۆرلازاریف یەکێکە لە کۆنترین و زاناترین کەس کە

www.arsivakurd.org

که له پاریس بووم لێیان پرسیم به ڕای تۆ کورد پێویستی به بوونی چەند پارتییه؟ وتم بۆ کورد یەک پارتی بەسە.ئەگەر ئێمە بە شێوەیەکی جیددی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەین ، دەبێ لە هەر پارچەیەکی کوردستان ئێستا بەرەی کوردستانی لە نێوان پارتییەکانیاندا دروست بکەن و پاشان لە نێوان هەرچوار بەرەکەدا بەرەیەکی کوردستانی گەورە دروست بکرێ، با هەر پارتییەک بیرو ڕای خۆی هەبێ، بەڵام دەبێ لەناو ئەو بەرەیەدا هەموو پێکەوە کار بکەن.

دیاردەیەکی تریش لە ناو خەباتی کوردا دەبینم، کە «**دیاردەی تیرۆریزم**»ە. کەلای هەندێک لایەن پەیڕەوی دەکرێ. کاتی خۆی ناوی ئەم دیاردەیە نرابوو«پەلەکردنی شۆڕشگێڕی». ئەم توند ڕەوییە لە هەندێ جاردا دەبێتە خزمەتێکی ڕاستەقینە بۆ دوژمنانی کورد، نەک بۆ گەلی کورد.

لە مێژووی کۆنی ڕووسیادا لەم جۆرە توند ڕەوییانە زۆرن. دەبێ ڕۆشنبیرانی کورد چاک مێژووی شۆڕشەکانی ڕووسیا بخوێنن، هەڵەی زۆرمان هەبووە کە دەتوانن پەندی لێ وەربگرن و سوودی لێ بکەن.

لایەنی‌دەرەوەی‌خەباتی‌کورد:

کێشەی کورد بە پێچەوانەی گشت کێشەکانی تری جیهان، جارانیش هەر مەسەلەیەکی نێو دەوڵەتی بووە، چونکە کورد بەسەر چوار وڵاتدا دابەشکراوە. هەر کە کورد باسی مافی خۆی بکا، کێشەکە دەبێ بە کێشەی ڕاستەوخۆی ئەو چوار وڵاتە.

پێش جەنگی یەکەمی جیهانی کە کورد دابەشکرابوو بەسەر ئێران و دەوڵەتی عوسمانی دا. ئەو کاتە کێشەی کورد ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە بەرژەوەندی ئەو دوو وڵاتەوە هەبووە و ناڕاستەوخۆ پەیوەندی بەو وڵاتە کۆلۆنیالییانەوە هەبووە کە بەرژەوەندییان لە ناوچەکەدا هەبووە، وەک فەرەنسا،ئینگلیز، ئەڵمان و ڕووسیای قەیسەری.لە نێوان جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی دا، جگە لەو چوار دەوڵەتەی کە ناوم هێنان هەندێ دەوڵەتی تریش کەوتنە ناو مەسەلەکەوە وەک عێراق و سووریا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاش بوو بە خاوەن بەرژەوەندی لەمەسەلەکەداو دەستی بۆ درێژ کرد.

لە سیاسەتی وڵاتانی بیانیدا، بۆ یەکەم جار لەپەیمانی سیڤەردا بە شێوەیەکی جیددی باسی لێکرا.یەکەم جار بوو کە وڵاتانی بیانی پەیمانیان دا بە کورد بۆ دامەزراندنی وڵاتێکی کوردی سەربەخۆ.جاری یەکەم بوو کە لە سیاسەتی وڵاتانی بیانیدا بە جیددی باسی کوردستان و سەربەخۆیی کورد بکرێ. بەلای منەوە ئەوە نرخێکی سیاسی مەزنی هەیە.بەڵام ئەو لایەنانەی ئەو پەیمانەیان بەکورد دا، لەئەنجامدا، فێڵێکی گەورەیان لە کورد کرد. تەنانەت ئەو ئۆتۆنۆمییەش کە باسیان دەکرد بۆ کوردستانی تورکیا هەموو ئەو پارچەیەی کوردستانی نەدەگرتەوە. هەروەها بۆ ئەو سەربەخۆییەی باسیان دەکرد بۆ کوردستان، ئەوان مەبەستیان لە وڵاتێکی سەربەخۆ نەبوو، بەڵکو دەیانویست کوردستان لەژێر ئینتدابی بەریتانیای مەزن دا بێ. لە لایەکی تریشەوە ئەو بەندانەی کەلە پەیمانی سیڤەردا بوون، زۆربەی بە خواستی بەریتانیابوو، چونکە نە فەرەنسا و نە ئەمریکا بەوە قایل نەبوون بوارێکی وا بدرێ بە ئینگلیز بۆ دەستدرێژ کردن لە ناوچەی کوردستانی تورکیادا.

تەمەنی پەیمانی سیڤەر زۆر کورت بوو، پاش ماوەیەکی کەم پەیمانی لۆزان جێی گرتەوە. ئینگلیزو فەرەنسا دەیانویست کوردستان بخەنە ژێر دەستی خۆیان کورد بکەن بە داردەستی خۆیان لە ناوچەکەدا.، چونکە لەوە دەترسان سۆڤییەت کە تازە دامەزرابوو جەنگیان لە گەڵ داگیرسێنێ.

قۆناخی دووەم لەو کاتەوە دەست پێ دەکا تا ساڵی ١٩٥٨ کە شۆڕشی تەموز لە عێراق سەرکەوت. دوای ئەوەی جەنگی سارد لە نێوان ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوادا پەیدابوو، وڵاتانی ڕۆژئاوا دەیانویست لە کوردستان شوێن پێی خۆیان قایم بکەن و لەوێ بنکەی سەربازی دابمەزرێنن دژی یەکێتی سۆڤییەت. هەر ئەوکاتەش پەیمانی بەغداد مۆرکرا لەنێوان عێراق و ئێران و تورکیادا کە کوردستانیان بەسەردا دابەشکراوە، ئەوە پەیمانێکی سەربازی ئەمریکی بوو دژی سۆڤییەت.

دوای شۆڕشی تەموز لە عێراق، بەتایبەتی دوای ئەوەی شۆڕشی کورد دەستی پێکرد. بزووتنەوەی کورد لە جیهاندا شێوەیەکی تری وەرگرت. دوای ئەوەی کورد بە سەرۆکایەتی مستەفابارزانی شۆڕشی کرد و ماوەیەک شۆڕشەکە لەسەرپێ خۆی ڕاگرت، وڵاتانی دەرەوە، چ وڵاتانی ڕۆژئاوا و چ یەکێتی سۆڤییەت ناچار بوون بە چاوێکی تر سەیری

www.arsivakurdi.org

خەباتێکی ئازادیخوازانەیە.بەڕێکەوت نییە کە کوردستان بووە بە وڵاتی شۆڕشەکان. ئەگەر مرۆڤ سەیری مێژووی کورد بکا، بە بڕوای من دەبێ دابەش بکرێ بەسەر سێ قۆناخی بنەڕەتیدا. یەکەم قۆناخ لە خەباتی کوردایەتیدا ، ئەو قۆناخەیە کە ئاغا و سەرۆک خێڵەکانی کورد، ڕادەپەڕین ، بەرگرییان لە خۆیان و عەشیرەتەکەی خۆیان دەکرد. واتە ئەو کەسە داوی دەکرد کە لە ناوچەکەی خۆیدا سەربەخۆبێ. ئەو بزووتنەوانە هەمیشە دەکەوتن، چونکە عەشیرەتێک بەتەنیا دژی حکومەتێک شەڕی دەکرد، کاتێ کە لەشکری نیزامی حکومەتەکە دەهات سەرکەوتن بۆ حکومەتەکە دەبوو نەک بۆ عەشیرەتەکە. لەبەر ئەوە بەدەیان بزووتنەوەی چەکداری کورد هەبووە کەهیچیان سەرنەکەوتوون.

قۆناخی دووەم ئەو قۆناخەیە کە ئێمە لە سۆڤییەت ناوی دەنێین قۆناخی هوشیاربوونەوەی نەتەوایەتی بۆرژوایی. کە بۆرژوایی لەناو کوردا پەیدا بووەو بیری نەتەوایەتی بڵاوبۆتەوە. لەم قۆناخەدا بیری دامەزراندنی وڵاتێکی سەربەخۆی کوردی لەناو میللەتی کوردا دروست بوو.دەتوانیین بڵێین ڕێکخراوی خویبوون بەرهەمی ئەو قۆناخەیە. ئەم قۆناخە لە کاتێکدا دەستی پێکرد کە کوردستان بەسەر دوو وڵاتدا دابەش کرابوو، لەپاشدا کوردستان بەسەر چوار وڵاتدا دابەشکرا. ئەوناوچەیەش کە کوردی تێدا دەژی کەوتە ژێر دەستی کۆلۆنیالیزمی ئینگلیزی و فەرەنسی. سەرکردایەتی خۆیبوون بریتی بوو لە ناودارەکانی ئەوکاتەی کوردستان، ئەو کەسانەی لەلایەن کوردەوە زۆر ڕێزیان لێدەگیرا، ئەوان دەیانویست بە هۆی «عصبة الامم» و هاوکاری دەرەوەو بە ڕێگای خەباتی چەکداری مافی خۆیان بسێنن.بەڵام حسابەکەیان زۆر هەڵە دەرچوو، بناغەی نەبوو. وڵاتانی کۆلۆنیالی ڕۆژ ئاوا هیچ حسابێکیان بۆ کێشەی کورد نەدەکرد. هەڵەیەکی تری خویبوون جگە لە پشت بەستنییان بە وڵاتانی دەرەوە، ئەوەبوو کە پەیوەندییان زیاتر بە وڵاتانی ئەورووپاوە بوو، پەیوەندییان لەگەڵ میللەتی کورد زۆر کەم بوو یان هیچ نەبوو .میللەت ئاگاداری چالاکییەکانیان نەبوو.

دوای ئەوەش کە خەباتی چەکداری دەستی پێکرد، هەرچەند بیروباوەڕیان وەک قۆناخی یەکەم نەبوو، بەڵام دیسان پشتییان بە سەرۆک عەشیرەت و شێخ و ئاغاکان بەست، بۆ نموونە سمایل ئاغای سمکۆ، شێخ مەحمودی بەرزنجی،شێخ سەعید. ئەم قۆناخە بە تەواو بوونی جەنگی دووەمی جیهانی کۆتایی پێهات.

لە شەڕی جیهانی دووەم تا ئێستا قۆناخی سێیەم پەیدا بووە، کە ئەمە خەباتی شۆڕشگێران، ڕۆشنبیران ، پێشکەوتنخوازانە لەناو کوردا. بەم قۆناخە دەڵێین قۆناخی شۆڕشی دیموکراتی.چونکە لە خەباتی کوردا ڕێگا زانستییەکان بەکاردەهێنرێ و سوود لە تاقیکردنەوەی گەلان وەردەگیرێ. سەرکردایەتی ئێستای بزوتتنەوەی کورد بە پێچەوانەی جارانەوە زۆربەیان لەناو جەرگەی میللەتی کوردەوە هاتوون و ڕۆشنبیرو شۆڕشگێڕن. ئەوە گرنگ نییە کە ڕەنگە هەندێ لەو کەسانە لە خێزانی دەرەبەگەوە هاتبن ، بەڵام ئێستا فیکری هاوچەرخیان هەیە. وەک نموونە دەتوانیین بڵێین ئەو کەسەی کە زۆر ڕێزی لای من هەیە و لای زۆر کەس لە ئێوەش ڕێزی هەیە، مەلا مستەفا بارزانی،یە. کە چۆن خەباتی بۆ کورد کرد. بە ڕای من یەکێکە لە ڕێبەرە هەرە گەورەکان لە مێژووی کورددا.

باری ئیمڕۆی کوردستان:

لێرەدا باسی مێژووی ئیمرۆی کوردستان دەکەین، لە ساڵی ١٩٨٠ تا ئێستا، ئەم ماوەیە زۆر گرنگە و پێویستی بە لێکۆڵینەوەیە. لەم ماوەیەدا سێ خاڵی زۆر گرنگ هەیە کە دەتوانین لێرەدا باسیان بکەین، یەکەم ئەوەیە جاران کە شۆڕش لە یەکێ لە پارچەکان هەڵدەگیرسا بەشەکانی تر ئەوەندە بایەخیان پێ نەدەدا و بە هی خۆیان نەدەزانی.بەڵام ئێستا وانییە، خەباتی کورد لە هەرپارچەیەک بێ، یەکسەر هەموو پارچەکانی کوردستان هاوکاری دەکەن، هەرچەند شێوەی خەبات لە هەر چوار پارچەکە وەک یەک نییە، بەڵام لە هەر چواریاندا خەبات هەیە، لەلایەک زیاتر یان لە لایەک کەمتر ئەوە گرنگ نییە.گرنگ ئەوەیە کە کورد هەموویان لە خەباتدان بۆ گەیشتن بە مافی خۆیان.

دووەم خاڵ لە خەباتی نوێی کوردا بریتی یە لە هاوکاری یەکتر کردن سەرەڕای بیرو بۆچوونی جیاواز، ئەمەش شتێکی نوێ یە لە خەباتی کورددا. ئەگەر بڵێین پێش بیست، سی ساڵ خەباتی کورد بە سەرۆکایەتی یەک پارتی بوو« پارتی دیموکراتی کوردستان»، هەرچەند لە کوردستانی ئێران ، تورکیا و سوریا پارتی کوردی هەبوون بەڵام بەشێوەیەکی گشتی بارزانی کاریگەرێتی لەسەر هەموویان هەبوو، ئەو سەرکردایەتی خەباتی هەموو پارچەکانی دەکرد. ئەو کاتە یەک ڕێباز و یەگ جۆرە بیرکردنەوە لە بزووتنەوەی کوردا هەبوو. بەڵام ئێستا دەبینیین کە بە دەیان پارتی کوردستانی هەیە، چ لە ناو کوردستان و چ لە دەرەوەی کوردستان. بەڵام هەموو هاو ئامانجن، ئێستا بە هۆی فرە پارتییەوە قۆناخی یەک پارتی و یەک سەرکردەو یەک فیکر نەماوە.

خاڵی سێ یەم ئەوەیە کە زۆربەی لاوانی میللەتی کورد کە ڕۆشنبیرو خوێندەوارن، لەگەڵ جیاوازی بیرو بۆ چوونیان، بە شێوازێکی هاوچەرخانەو زانستییانە لە خەباتکردندان. ئەمە دیاردەیەکی ئیجابی و باشە لە خەباتی کورددا، بەڵام لە بواری دیموکراتیدا هێشتا کەمو کوڕی هەیە. دەتوانیین بڵێین هێشتا تێگەیشتنی سیاسی لەناو کوردا لە ئاستێکی بڵنددا نییە. ڕەنگە من بە هەڵەدا چووبم و ڕاست نەبێ کە بڵێم زۆر پارتیی کورد لەسەر ئەساس و پرنسیپی زانستی دانەمەزراون، بەڵکو زیاتر کەسێک ویستویەتی خۆی بەرزبکاتەوە، بەرژەوەندی خۆی لا گرنگ تر بووە لە بەرژەوەندی میللەت. لەبەر ئەوە پارتییەکان وا زۆر بوون. ڕەنگە من هەڵەبم ، بەڵام ئەوە بڕوای منە. ئەوە مانای ئینشقاق و لێک هەڵپچڕانە لە بزووتنەوەی کوردیدا، نەک دیاردەیەکی ڕاستە. هەموو کەس دەزانێ کە کورد پێکەوە بن کاریگەرێتییان زیاترە، ئەگەر ئەم دیاردەیە لە وڵاتێکی ئازاد دا، بێ مەعقولە، وڵاتێک کە سەربەخۆو ئازاد بێ ئاساییە چەند پارتییەکی تێدا بێ. بەڵام میللەتێک کە ژێر دەستەبێ، لە خەباتی ئازادیخوازانەدابێ ، ئەو فرە پارتییە پەرژەوەندی ئەو میللەتەی تێدا نییە.

www.arsivakurdi.org

چوارچێوەی کوردستانی ئێستا زۆر گەورەترە لە و کوردستانەی لە مێژوودا باسکراوە. وەک من تێ‌ی دەگەم کوردستان ئەو پارچە خاکەیە کە ئێران و عێراق و تورکیاو سوریا بەیەکەوە گرێ دەدات . ئەو ناوچانەیە کە کورد زۆربەی دانیشتوان پێک دێنێ. بەبڕوای من ئەوێ کوردستانەو مافی هەیە چارەنووسی خۆی بەدەست خۆیەوەبێ و تەنانەت ببێ بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ. بەڵام شتێکی تر هەیە وەک باسم کرد کە چەند ملیۆن کورد هەن لەسەر خاکی خۆیان ناژین. ئەبێ بۆ ئەوانەش بارو دۆخێک ساز بکرێ کە مافی نەتەوایەتی خۆیان هەبێ ، وەکو ئەو کوردانەی لە بەشی رۆژئاوای تورکیادا دەژین، وەک کوردەکانی خۆراسان، کوردەکانی لوبنان و ئەو کوردانەی لە کۆمارەکانی قەفقاس دەژین هەروەها ئەو کوردانەی لە وڵاتانی دەرەوە پەنابەرن، ئەوانەش مافیان هەیە کە چارەنووسیان دیاری بکرێ.

بەبڕوای من ئەوە شتێکی مەزنە کە لەسوید، لەگەڵ ئەو ماوە دوورەی نێوان سوید و کوردستانیشدا حکومەتی سویدی بارودخێکی زۆر لەباری ڕەخساندووە بۆ ئەو کوردانەی کە لە سوید دەژین.

لایەنێکی تر کە میللەتی کورد مافی هەیە دەوڵەتێکی ئازاد و سەربەخۆی هەبێ، هەروەها دەخوازم بڵێم مافی هەیە و ئەو مافەش وەک فەرمانێکی ڕەسمی دەرناکرێ، بەڵکو مافێکی مێژوویی و واقیعی کورد خۆیەتی کە دەوڵەتی ئازادو سەربەخۆی خۆی هەبێ. بەئاواتەوەم بژین تا ئەو ڕۆژەی ئەم مافە دێتە دی و ئەوە بە چاوی خۆمان ببینین.

پرسی دووەم کە بەلامەوە گرنگەو دەمەوێ باسی بکەم لەسەر دانیشتوانی کوردە، دیسان ئەم پرسەش لە بواری زانیاریدا گرنگە هەروەک لە بواری سیاسیشدا گرنگە. ئەم پرسەش ئاسان نییە، وەک دەزانن ئەو وڵاتانەی کوردیان لەناو خۆیاندا دابەشکردووە هیچ جارێک هیچیان ژمارەیەکی راست و دروستی کوردی نەداوە بە دەستەوە. ئەگەر تەماشا بکەین حکومەتی تورکیا نە ئێستا و نە لە سەردەمی کۆنیشدا، یان ئێران، حەقیقەتی ژمارەی دانیشتوانی کوردیان زۆر بە بێ شەرمانە تەزویر کردووە و ژمارە راستەقینەکە ئاشکرا ناکەن. ئەوان ژمارەی کورد ون دەکەن، دەخوازن کورد وەک چەند خێڵ و عەشیرەتێک بناسێنن، ئەمەش بۆ جێبەجێکردنی سیاسەتی شۆفێنیزمانە و رەگەزپەرستانەی خۆیان.

بۆ مەسەلەی کوردو ڕەگەزی کورد هەندێک هەن کە ناتوانیین بە دڵنیاییەوە بڵێین کوردن، بەلام نزیکی کوردن و زمانەکەیان نزیکی زمانی کوردییە، وەک لوڕ،لە زەمانێکدا بەختیارییەکانیش بە کورد حساب دەکران. لای ئێمەی کوردناسە سۆڤێتییەکان هێشتا باوەڕمان نەبۆتە یەک کە ئایا بەختیارییەکان کوردن یان نا. بەختیارییەکانیش رۆژێ لە رۆژان خەباتی چەکدارییان هەبوە، بەڵام هی خۆیان بووەو بە خەباتی کورد دانەنراوە. لە مەسەلەی کوردو کوردستاندا ئێمە نەمانبینوە کە لوڕ و بەختیار خۆیان بەکورد دابنێن. بەڵام حەقیقەتێک هەیە کە لەم ساڵانەی دواییدا لوڕ بە جیددی دەستی پێکردووەو خۆی بە کورد دادەنێ . ئێمە ئەبێ ئەوەشمان لە بیر نەچێ کە لوڕ و بەختیار شیعەن و شیعەی تۆخیشن. کەچی لە کوردستان زۆربەی خەڵک سوننەن و ئەگەر شیعەش هەبێ وەک ئەوان تۆخ نین.

جگە لەوانەش، ئەو کوردانەی کە لە بەشی ئەورووپی‌ی تورکیادا دەژین، بەهۆی تێپەڕبوونی ساڵەهای ساڵ بەسەر ژیانیاندا لە بەشی رۆژئاوای تورکیا، ئێستا زیاتر خۆیان بە تورک دەناسن نەک بە کورد. ئەوانە بوون بە تورک نازانم چۆن بڵێین ئەوانە کوردن. ئەوانە بە شێوەیەکی وا لە کێشەی کورد دوور کەوتونەتەوە هەندێکیان وەک عیسمەت ئینونو گەورەترین دوژمنی کوردو کێشەی کورد بووە. ئەم پرسیارە زۆر زەحمەتەو بۆ وەڵامدانەوەی ماندوبوونێکی زۆری دەوێ. بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا من و ئەو کەسانەی لە مەعهەدی رۆژهەڵاتناسی سۆڤییەت لەگەڵم کاردەکەن ڕامان هەر لەگەڵ ڕای گەلی کوردەو ئەوانە هەر بە کورد حساب دەکەین. دیارە ئەمە بە تەنیا ڕای ئێمە نییەو ڕای زاناکانی رۆژئاوایشە کە وەک ئێکسپێرت لە نەتەوە یەکگرتووەکان کاردەکەن. بەلای منەوە، کورد بەلایەنی کەمەوە بیست ملیۆنە، بەڵام بڕوام زۆرە کە کورد بیست و پێنج ملیۆن بێ.

لایەنی ئابووری:

پرسێکی تر لە پرسەکانی کێشەی کورد کە گرنگەپرسی ئابوورییە. بەلای منەوە زۆر گرنگە کە بە شێوەیەکی زانستی هۆی ئەوە بدۆزینەوە کە بۆ چ لە رابوردوو چ لە ئێستادا کورد لە ڕووی کۆمەڵایەتی و ئابوورییەوە دواکەوتووە.لە زۆرجێگا دەبینین هێشتا پەیوەندی خێڵایەتی بەهێزە.ئەمە بەشێوەیەکی زۆر دیار دەبینرێ لەناو لوڕ و کوردەکانی عێراقدا. ئەم بابەتە زۆر گرنگە بۆ ئێمە لە بواری زانیستی دا، بۆئەوەی بتوانیین جۆری ژیانی ڕابووردوو ئێستای کورد دیاری بکەین و بزانن چ تواناو ئیمکانیاتێکی لەبەردەمدایە، هەموو کەس دەزانێ ژیان لە هەر چوار پارچەکەی کوردستان وەک یەک نییە، هەر پارچەیەک جیاوازە لە پارچەکانی تر. ئەو پارچەیەی لە تورکیایە لە هەموو پارچەکانی تر زیاتر پێشکەوتووە. چونکە تورکیا لەم چل ساڵەی دواییدا هەنگاوی زۆر گەورەی بەرەو پێشەوە ناوە بە بەراورد لەگەڵ هەرسێ وڵاتەکەی تر(ئێران، عێراق، سوریا)، ئەوەش ڕەنگدانەوەی خۆی هەیە لەسەر باری ژیانی کورد لەو پارچەیەی تورکیادا.لەگەڵ ئەوەشدا ناوچەی کوردی لە تورکیا پاشکەوتووترە لە بەشەکانی تری تورکیا، بەڵام ئەم بەراوردە لەگەڵ پارچەکانی تری کوردستانە. پارچەی هەرە پاشکەوتووی کوردستان، بەڕای من پارچەی کوردستانی ئێرانە، بە تایبەتی ناوچەی لوڕ. ئەگەر بخوازین هەر چوار پارچەکەی کوردستان بکرێ بەیەک و پێکەوە بەرەو پێشەوەبچن، ئەوە کارێکی زۆر گرانەو کاری زۆر دەوێ، بۆئەوەی ئاستی خەبات و تێکۆشانی سیاسی لەهەموو لایەکان وەک یەک بێ. ئەم بارودۆخە هەر کورد ناگرێتەوە، بەڵکو زۆر میللەت ئاوا لەت لەت کراون و وایان بەسەر هاتووە، تەنانەت دەتوانین بڵێین لە ناو ئەڵماندا شتێکی لەم بابەتە هەیە،یان لە نێوان کۆریای سەروو لەگەڵ کۆریای خواروو.

لایەنی سیاسی کێشەی کورد :

خەبات و تێکۆشانی میللەتی کورد

www.arsivakurdi.org

سیمیناری پروفیسۆر م.س. لازاریف لە ستوکهۆڵم

ڕۆژی ١٩٨٩/١١/١١ لە هۆڵی -FOL KETSHUS ی ستۆکهۆڵم کورد ناسی سۆڤییەتی م.س.لازاریف سیمینارێکی لەسەر مێژووی کوردو کوردستان پێشکەشکرد.

شایانی باسە کە فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانی سوید میوانداری لازارێف ی کردبوو، هەروەها سیمینارەکەش بە سەرپەرشتی فیدراسیۆن ئامادەکرابوو.

سیمینارەکە بە زمانی ڕووسی بوو، کاک بەشیر ڕاستەوخۆ دەیکرد بە کوردی.

دەقی سیمینارەکە

سەربەرزی و شانازییە بۆمن کە لەگەڵ ئێوە دانیشتووم و بواری ئەوەم هەیە بەناوی خۆم و کوردناسەکانی سۆڤییەتەوە بدوێم.

یەکەم جارە کە من دێم بۆ ستۆکهۆڵم و یەکەمجارە لەبەردەم ئەوەندە کورددا دەپەیڤم . من خۆشحاڵم کە لە ستۆکهۆڵم ئەم سیمینارە پێشکەش دەکەم. چونکە ئەم پایتەختە لە ساڵی داهاتوودا چالاکییەکی مەزن بە خۆیەوە دەبینێ لەسەر کێشەی کورد.

وەک هەموو ئاگادارن سیمینارەکە لەسەر مێژووی کوردو باری ئێستای کوردە. یان دەتوانین ناوی بنێین کێشەکانی ئیمڕۆی بزووتنەوەی کوردو خەباتی کوردایەتی . پیاو دەتوانێ بپرسێ کێشەی کورد، یان بزووتنەوەی کورد چیە؟

لە کاتی ئێستادا کە ژمارەی میللەتی کورد ٢٠-٢٥ ملیۆنە، میللەتێکی بێ وێنەیە، واتە لەگەڵ ئەم ژمارە گەورەیەدا میللەتێکە تا ئێستا وڵاتی ئازادی خۆی نیە، بن دەستە. لەبەر ئەوە من لەو باوەڕەدام کە کێشەی کورد لە جیهاندا یەکێکە لە کێشە هەرە گرنگەکان.

من لێرە وەک مرۆڤێکی ڕەسمی قسەناکەم تا بیروڕای حکومەتەکەم دەربڕم، بەڵکو وەک زانایەکی کوردناس لەگەڵتان قسەدەکەم. کاتێک کە من پرسیم ئایا کێشەی کورد چییە؟ لەناو ئەم پرسیارەدا

گەلێک پرسی تر سەرهەڵدەدەن و مرۆڤ ناچار دەبێ وەڵامی ئەو پرسیارانەش بداتەوە. ڕاستییەک هەیە کە ئەوەیە، هەر کە ناوی کورد بێ گیروگرفت دێتەوە بیرمان، واتە ناوی کورد بێ کێشە بەکار نایەت. تا ئێستا بە تەواوی وەڵامی ئەم پرسیارە نەدراوەتەوە. ئایا کورد میللەتێکە یان گروپێکی ئەتنۆگرافییە. تا ئێستا ڕای کوردناسان جیاوازەو یەک نییە لەسەر ئەم پرسیارە.

تایبەتییەتی نەتەوە بۆ کورد، بە شێوەیەکی گشتی تا ئێستا ئاشکرا نەبووەو بەتەواوی لێکۆڵینەوەی لەسەر نەکراوە. یەکێک لەو خسوسیاتە بنگەییانەی کە دەبێ لە نەتەوەدا هەبێ «زمان»ـە .لەزمانی کوردیدا بڕێک گیروگرفتی تایبەتی هەیە کە من ناتوانم بێژم زمانێکی نەتەوەیی هەیە. چونکە میللەتی کورد نەک تەنیا لەڕووی سیاسییەوە لەیەک دوورکەوتونەتەوە، بەڵکو لەهجات و شێوەزمانەکانیش گەلێک لەیەکتر دوورن.تائێستا لەناو زاناکانی سۆڤییەت و ڕۆژئاواشدا گەلێک لێکۆڵینەوە هەن کە شێوەزمانی کرمانجی، سۆرانی، زازایی ،لوڕی و... دڵنییانین کە ئایا بە یەک زمانیان دابنێین یان بە زمانی جیاجیا.بەباوەڕی من ئەمە کێشەیەکی زانیارییەو ناتوانیین بڵێین ئەمە کێشەیەکی سیاسییە، چونکە ئەگەر هەندێک قەناعەتیان وابێ ئەمانە زمانی جیاجیان و یەک زمان نین، ئەوا دەبێتە دەستدرێژییەکی مەزن بۆ سەرکوردو دەبێتە هۆی پارچە پارچە بوونی نەتەوەی کورد.لەبەر ئەوەی من زمانناس نیم ناتوانم بە تەواوی وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە. بەڵام دەڵێم دەبێ میللەتی کورد لەم مەسەلەیە بکۆڵنەوەو گرنگی پێ بدەن و هەوڵ بدەن یەکێتی زمان پێکبهێنن.

دووەم گیروگرفت بۆ کێشەی کورد مەسەلەی دیاری کردنی سنووری کوردستانە. ئەگەر وەک زمانی فارسی کۆن شی بکەینەوەو بڵێین کوردستان مانای شوێنی کوردە ،ئەو شوێنەیە کە کوردی لێ دەژی، ئەوە وشەیەکی زۆر مانا تەسکەو ناتوانرێ سنووری بۆ دابنرێ، چونکە کورد هەیە لە سەر خاکی کورد دەژی، بەڵام لە هەمان کاتدا کورد هەیە کە لەسەر خاکێکی تر دەژی کە کوردستان نییە. ڕاستە کە زۆربەی کورد لە سەر خاکی کوردستان دەژی ،بەڵام چەند ملیۆن لە دەرەوەی خاکی کوردستان دەژی.سنووری کوردستان سنوورێکی نەگۆڕ نییە. لە مێژوودا جار هەبووە زیادی کردووەو جار هەیە کەم بووە.ئەوکوردستانەی لە مێژوودا باسی دەکرێ و ئەو کوردستانەی ئیمڕۆ کوردی لێ دەژی جیاوازییان زۆرە،

www.arsivakurd.org

ئالاّ سوورەکە، هەموو وایان دەزانی من مەلام ئێستا ئالا سوورەکە دەدرێنم. بەلاّم من دووجاران ئالاّ سوورەکەم ماچ کرد، ئەوانەی لایەنگری ئالاّ سوورەکە بوون هەموو دەستیان هێنایە خوارێ و لە خۆشیاندا کەوتنە چەپڵە لێدان. دوایی چوومە لای ئالاّ سەوزەکە بە مەلایەکم وت مامۆستا دەست بکە بە قورئان خوێندن با دەستەکەی تریش نەڵێن لەگەڵ ئێمە نییە. بەلاّم جەماعەتی موخالیف، گوتیان فلاّن کەس کافرە ئالاّی سووری ماچ کردووە. بەهەرحاڵ خەڵکەکەمان لەیەکتر جیاکردەوە. جا ئەمە بەشێکە. هەر خەریکی خەباتکردن بووین، هەندێک لە گیروگرفتەکانمان بۆ چارەسەر دەکراو هەندێکی تریش چار نەدەکران.

ئەو کاتە وەک ئێستا فیکر پێگەیشتوو نەبوو، من و سازمانەکانی تریش، زۆر شتمان کردووە کە ئەگەر ئێستا بوایە نەماندەکرد، یان زۆر شتمان نەکردووە گەر فیکری ئێستامان هەبوایە نەماندەکرد.لە سیاسەتدا هەورازو نشێو هەیە. بەکورتی ئەمەبوو. ئەوە دەساڵیشە لەو شاخانەین و خەریکی خەباتین و تا مردنیش لەسەری بەردەوام دەبین .

بەربانگ : مامۆستا شێخ عیزەدین زۆر سوپاستان دەکەین بۆ ئامادەبونتان بۆ ئەم چاوپێکەوتنە.

شێخ عیزەدین: ئومێدەوارم و لە خوا داواکارم کە گۆڤارەکەتان ڕۆژ بەڕۆژ لە پەرەسەندندابێ و سەرکەوتوتربێ و بتوانن زیاتر خزمەتی کورد بکەن . هیوادارم فیدراسیۆن بتوانێ زۆربەی زۆری کوردی سوید لە دەوری خۆی کۆبکاتەوە بێ گوێدانە هیچ جۆرە دەمارگیرییەکی فیکری و ناوچەگەری . ئێمە هەموو کوردین و هەموو خەڵکی کوردستانین. ئەگەر چی ئێمە خۆمان وا ناکەین، بەلاّم ئێوە دەتوانن ، ئێوە وابکەن.کوردستانی بن. بەیەکەوە خەبات بکەن

ئامادەکردنی

دارا ڕەشید ، ن.کریف

١٩٨٩/١١/٢٦

سوید

پەخشان:

گوڵبژێرێک لە پەخشانەکانی کارۆ

گۆڕینی : ج. ماله

فرمێسکی ڕەزا

دڵم لەو هەموو گرفتاری و جەورو ستەمە گیرابوو. چوومە سۆراغی دۆستێکم. گوتم: وەرە لە پێناوی ساتێ فەرامۆشی و بەبادانی غەم و پەژارە بڕۆین چەند پێکێ هەڵدەین.
پەنامان بردە ژێر سایەی ڕەز، کە تاقە سایەبانی حەوشەکەمان بوو. هێشتا هەوەڵین پێکی شەرابم هەڵ نەدابوو، دڵۆپێ ئاو لە قڵیشی لقێکی شکاوەوە داچۆڕییە ئامێزم.
بە سەر سووڕمانەوە لە دۆستەکەم پرسی : ئەم دڵۆپە چی بوو؟ دۆستەکەم وەرامی دامەوە، ڕۆحمی ڕاچڵەکاند، گوتی ئەوە ڕەزە ئەگری ! ئەیەوێ تێمان گەیەنێ! کە ئەی بێ ویژدانانە هەرهیچ نەبێ خوێنەکەم بەبەرچاوی خۆمەوە مەخۆنەوە.

خێـــڵ

جوتیارێکی پیر بە خەمەوە ئەی گوت: گەورەم ئاغا! ئاخر دەردوو غەمی من یەک و دووان نییە، بەو هەموو نەداری و چەرمەسەری و بێ بەختییەوە نازانم بۆ خودا لە ئاستی من ئاوایە، چاوی تاقە کیژەکەمی خێل کردووە ؟!
کیژەکەم هەموو شتێ " دوو دوو " ئەبینێ.
ئاغا بە توڕەییەوە گوتی : بەدبەخت چل ساڵە نانی من ژەهرە مار دەکەی! ئەڵێی کوێر بووی، ئەی نەت بینیوە کچەکەی منیش خێڵە.؟!
گوتی: چۆن، گەورەم بینیومە ... بەلاّم کیژەکەی تۆ هەموو خۆشییەک " دوودوو " ئەبینێ، کیژەکەی من هەموو ناخۆشییەک...

کارۆ ، نووسەرێکی ناوداری ئێرانییە کە بە ڕەگەز ئەرمەنییە.

تی شێرتی هەڵەبجە

فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوید فانیلەیەکی دروست کردووە کە ناوی هەڵەبجەی لەسەر چاپکراوە. لە قەوارەی(S,M,L,XL). نرخی ٦٠ کرۆنە. دەتوانرێ لەسەر ناونیشانی ئەم گۆڤارە داوای بکرێ.

محەمەد عەبدە هی سەردەمی خۆیان بوون و بۆ ئەم سەردەمە دەست نادەن و ئێستا دەبێ بڕێک شتی تریان بۆ زیاد بکرێ.
ئەو فەقێیانەی من پەروەردەم کردوون، هەموو خاوەن بیری تایبەتی خۆیان بوون، وەک فەقێ ی ئاسایی نەبوون، تەنانەت لە زۆر جێگا فەقێ ی منیان ڕانەدەگرت، بۆ نموونە لە شاری لاجان فەقێی منیان قبوڵ نەدەکرد.
لە مەسائیلی سیاسیدا، باوکم کە لە بانە دەژیا، جۆرە پەیوەندییەکی لە گەڵ شێخ مەحموود هەبوو، شێخ مەحموودی خۆش دەویست.کە وەزعی ڕەزا شا تێک چوو، من چووبوومە موکریان، لەوێ کۆمەڵەی ژ.ک دروست بوو بوو ، وردە وردە ڕۆحی میللی و شیعرەکانی هەژار و هێمن قوڵتر کاریان تێکردم. هەندێک لە دۆستەکانم، کە زۆر نیشتمانپەروەربوون، زۆر قسەیان بۆ دەکردم، زۆر کاریان تێکردم. پاشان بوومە ئەندامی کۆمەڵەی ژ.ک.
کۆمەڵەی ژ.ک کاریگەریتی زۆری تێکردم، چونکە یەکەمین کۆمەڵەبوو کە لە کوردستانی ئێران دروست بووبوو. جگە لەوەی کە ژ.ک کاریگەریتی سیاسی هەبوو بۆ سەر خەڵک، هەروەها لە ڕووی ئەخلاقی ئیجتماعیشەوە کاریگەریتی بەهێزی هەبوو.خەڵک درۆیان لەگەڵ یەکتر نەدەکردو خیانەتیان نەدەکرد،ئەگەر شەڕ لە نێوان دووکەسدا ڕووی بدایە ئەگەر خوێنیش ڕژابایە، شەڕ کەرەکان ڕادەوەستان بزانن ژ.ک دەڵێ چی و چۆن حوکمیان دەکا.واتە ژ.ک بە جوانی و بە ڕاستی خەڵکی پەروەردە دەکرد.ئێستاش دەڵێم ئەو دووساڵەی لەناو کۆمەڵەی ژ.ک دا بووم ماوەیەکە لەماوە هەرە گەش و ڕووناکەکانی ژیانی منە کە وێژدانم تیایدا ئاسوودەبوو.
دوای ئەوەی کۆمەڵەی ژ.ک بوو بە حیزبی دیموکرات ئیتر من کارم نەکرد،لە سەردەمی خوالێخۆشبوو پێشەوا قازی محەمەددا پێنج مانگ لە مەهاباد بووم، بەڵام کاری حیزبیم نەدەکرد. لەبەر هیچ هۆیەک نەبوو، بەڵام پێم خۆش نەبوو لەناو حیزبدا کاربکەم. بەڵام لەسێدارەدانی قازی محەمەد زۆر زۆر کاریتێکردم، ڕۆژی لە سێدارەدانی قازی پێم وابوو دنیا ڕەش بووە.

لەزەمانی مصدق دا من تەرەفداری مصدق بووم، ئەوکاتە لە دێیەک بووم، بەڵام کە مصدق ڕوخا لەوێ دەریانکردم.
لە شەستەکانیشدا، لە١٩٦٧-١٩٦٨دا کاتی مەلا ئاوارەو سولەیمانی موعینی ، من لەسابلاخ لەگەڵ کۆمیتەی ئینقلابی کارم دەکرد.
لەم دواییەدا، واتە بەر لە شۆڕش و لەکاتی شۆڕشی ئێران و کوردستاندا ئەوە بەدرێژی باسی ناکەم بۆ خۆتان ئاگادارن. دەستی باڵام هەبوو لە ڕێکخستنی خۆ پیشاندانەکاندا ، بە تایبەتی لە مەهاباد، کە من بۆ یەکەم جار چومە سەر قەبران بۆ

دەبێ شێوەی خەباتی خۆمان بگۆڕین. ئێمە تا ئێستا هەر دەستمان داوەتە چەک و ڕوومان کردۆتە شاخ

ناشتنی تەرمی عەزیز یوسفی، یەکەمین شەهید لە شاری مەهاباد. چوم بەکوردی تەڵقینم دادا، تەڵقینەکەش بەم جۆرەبوو:"دوو مەلائیکە دێن ، ڕۆحانێن وەک گیانی تۆ، پرسیار دەکەن، وەڵامیان بدەرەوە، بڵێ خودایە لە بارەی تۆدا زۆر موقەسیرم هیچم بۆ نەکردووی، بەڵام لەبارەی خەڵکدا، فیداکاریم بۆ خەڵک کردووە، بیست و پێنج ساڵ زیندانم بینیوە، ئەشکەنجەدراوم، لە موقابیلی خەڵکدا ڕووسوورم،گەر ئەوەم بۆ حساب دەکەی زۆر چاکە. بەڵام لە موقابیلی تۆدات هیچم بۆتۆ نەکردووە.پاشان وتم : بڵێ خوایە تۆ خۆت وتوتە کە من دوو عەزاب لەسەر خەڵک خڕ ناکەمەوە، ئەگەر یەکێک لە دنیادا عەزاب ببینێ لە قیامەتدا عەزابی نادەم. ئیتر دوای ئەم هەموو عەزابەی دنیا چیم لێ دەکەی. دوایی ئەو ئایەتەم خوێندەوە " ولاتحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا... " چونکە من پێم وایە هەر کەس لەڕێی هەقدا بکوژرێ شەهیدە، مەرج نییە کە ئامانجەکەی هەر ئامانجی مەزهەبی بێ. ئامانجێکی پیرۆز مرۆڤ لە ڕێیدا بکوژرێ شەهیدە. ئەوپێشمەرگانەی کوردستان لای من هەموویان شەهیدن. دوای ئایەتەکە ئەو

شیعرەی پیرەمێردم خوێندەوە :
" ڕێی ناوێ بۆ شەهیدی وەتەن شیوەن و گرین
نامرن ئەوانە وا لەدڵی میللەتا ئەژین "
ئیتر لێرەوە شتەکە تەقییەوە ، بۆ سێ ڕۆژانەی عەزیز یوسفی لە سەرتاسەری کوردستانەوە خەڵک هاتبوون بۆ مەهاباد.
دوای ئەوەش کوڕێک کوژرا، دیارە ئەوەش داستانێکی هەیە، من لەماڵ نەبووم کە هاتەوە وتیان ئەو کوڕە لە خۆپیشاندانێدا شەهید بووە و شێرو خورشید تەرمەکەی نادەنەوە. کە چووم تەماشام کرد بارەگای شێرو خورشید پڕە لە پاسدار و ڕێگا نادەن کەس بچێتە ژوورەوە، منیش چوومە پێشەوە، سنگم کردەوە ، بە سەرۆکی پاسدارەکانم وت، واز لەو خەڵکەبێنە ئەوە من هاتووم،ئەگەر دەتانەوێ من بکوژن، دەنا ئێمە دێینە ژوورێ و تەرمەکە دێنینە دەرێ. درمان بە پاسەوانەکاندا و چوینە ژوورێ، تەرمەکەمان هێنا بەڕێزێکی زۆر گەورەوە ناشتمان.
لە خۆ پیشاندانەکاندا نەمدەهێشت ئەو دروشمانەی لە شۆێنەکانی تری ئێران بەرز دەکرایەوە لای ئێمەش بەرز بکرێتەوە، مەبەستم لە دروشمی ئیسلامییە، من دەمگوت، ئێمە لە مزگەوت ئیسلامین، نوێژ دەکەین، قورئان دەخوێنین، بەڵام لەسەر شەقامەکان ئێمە سیاسین و داوای سیاسیمان هەیە.
ئەوەش کە دەڵێن فلان کەس ئاڵای سووری ماچ کردووە، ڕاست دەکەن، ئاڵای سوورم ماچ کردووە، ئەوە لە خۆ پیشاندانەکاندا خەریک بوو کۆمۆنیستەکان و مەزهەبییەکان بچن بەگژیەکتریدا. قەرەباڵغییەکی زۆر بوو، کە چووم بینیم ئاڵایەکی سوور لەملایەو ئاڵایەکی سەوز لەولایە، هەردووڵاش بە دزییەوە چەکیان هێنابوو. منیش چووم بۆلای

www.arsivakurdi.org

باشە با خەباتی خۆی بکا، بەڵام با کۆمۆنیستی کورد بێ، با کار بۆ میللەتەکەی خۆی بکا، یەکێکی تر ئیسلامییە، هیچ گیروگرفت نییە بە مەرجێک کۆنەپەرست نەبێ، با لەڕێ ی ئیسلامییەوە خزمەتی میللەتەکەی خۆی بکا.لە مەلایەکیان پرسی : مامۆستا لە ئیسلامدا میللیەت هەیە. وتی:نا. وتیان: ئەدی بۆ هاتویتە ناو شۆڕش . وتی: من میللەتەکەم ژێردەستەیەو خەبات دەکەم بۆ ڕزگاربوونی. جامن ڕیزی مەلایەکی وا دەگرم، خزمەتی دەکەم، با ڕۆژی هەزار رکات نوێژ بکا.

بەربانگ: ئیمرۆ لە جیهان گەلێک دۆستی کورد هەن، لەگەلێک شوێن بەرگری لە گەلی کورد دەکەن.بەڵام هەموو یەک تێبینییان هەیە، دەڵێن ئێوە وەک کورد، وەک یەک میللەت و یەک پارچە نایەن بۆلامان و نوێنەرایەتییەکی یەکگرتووتان نییە.واتە ئێمە وەک میللەت یەکدەنگ نین.بۆ نموونە وەک فەلەستینییەکان ڕێکخراوێکی یەکگرتوومان نییە.هەر پارچە، تەنانەت هەر ڕێکخراوێکیش هەر بە تەنیا نوێنەرایەتی خۆی دەکات. بەلایەنی کەمەوە، لەدەرەوەی کوردستان پێویستمان بە ڕێکخراوێکی یەکگرتوو هەیە بۆ گەیاندنی دەنگی میللەتە ماف خوراوەکەمان بەجیهان.ئایا ئێوە چۆن سەیری ئەم کێشەیە دەکەن و چ چارەسەرێکی بۆ دادەنێن.

شێخ عیزەدین: ئەو کەسانەی کە وا دەڵێن دوورن لە واقیعی کوردستان و ئاگاداری هەل و مەرجی ئیمرۆی پارچە پارچەکانی کوردستان نین.هەر پارچەیەکی کوردستان هەل و مەرجی تایبەتی خۆی هەیەو لەبارو دۆخی ئیمرۆدا خەباتەکەی پەیوەندی بەو وڵاتەوە هەیە کەئەو پارچەیەی پێوە بەستراوە.وەک فکر فیکرەکە مەعقولە کە نوێنەرایەتییەکی یەکگرتووهەبێ. بەبڕوای من ئەوانەی لەدەرەوەن ئازادترن لەوانەی لە ناوەوەن . ئەورووپا کوردێکی زۆری لێیە، نزیکەی ملیۆن و نیوێکی لێیە. ئەوان دەتوانن بە هەر شێوەیەک بێ نوێنەرایەتی میللەتی کورد بکەن. بەڵام لەبارو دۆخی ئیمرۆی کوردستاندا لە ناو کوردستانەوە ناتوانرێ ئەو دەنگە یەکگرتووە ئامادەبکرێ، ئێمە کە لەدەروونی کوردستانداین، زیاتر ئاگاداری واقیعەکەین وەک لە وانەی کە لەدەرەوەن و لە دەرەوە سەیری مەسەلەکە دەکەن. فەلەستینییەکان لەبەرامبەر یەک وڵاتدا خەبات دەکەن بەڵام هەر پارچەیەکی کوردستان لەدژی وڵاتێکی تایبەتی لە خەباتدایە کوردستانیش بەسەر پێنج وڵاتدا دابەشکراوە.

ئەگەر لە هەل و مەرجی ئیمرۆدا، خۆزگە ئەو هێزانەی کە لە کوردستان خەبات دەکەن یەکگرتووبونایە، هەر یەکە لەو پارچەیەی کە تیایدایە ناکۆکییەکانی ناو خۆیان چارەسەربکردایەو بە یەکەوە خەباتیان بکردایە، ئەوە بۆ ئێمە زۆردەبوو، بزووتنەوەکەمان زیاتر بەرەو پێشەوە دەچوو.

لەوەلامی پرسیارێکدا سەبارەت بە ژیانی تایبەتی خۆی مامۆستا شێخ عیزەدین وتی:

من لە ساداتی بەرزنجەم،لەبانە سالی ١٩٢٢ لەدایک بووم ، لە خێزانێکی ڕۆحانیم، باوکم مەلا بوو، لەلایەن خەڵکەوە خۆشەویست بوو. باوکم دژی ڕەزا شابوو، بەدیکتاتۆری دادەنا، دەیگوت ڕەزاشا کافرو مەلعونە.

من وەک هەموو کوڕەمەلایەک لە مەدرەسەی دینی دەرسم خوێندووە، ماوەیەک حەزم لە خوێندنی ئاینی نەبوو، حەزم دەکرد بچمە قوتابخانە بەڵام بابم نەیدەهێشت، پاشان وا ڕێکەوت کە من بچمە فەقێ یەتی. کە چومە ناو فەقێیان، فیکرم گۆڕا، زۆر بە جیددی کەوتمە خوێندن . خوێندنەکەم هەر لە کوردستان بووە لەمەهاباد، لە مەریوان لای مامۆستا گەورەکان خوێندوومە،تا علومی مەلایەتیم هەموو تەواو کردووە. پاشان بووم بە مەلا لە دێیەک، دەرسی دینیم وتۆتەوە. ئەوە وەک هەموو مەلایەک. بەڵام شتێک کەمن بۆ خۆم گرنگەو لێرەدا دەمەوێ بیڵێم ئەوەیە کە لەو کاتەوە کە بیرم کردۆتەوە بیروباوەڕی گشتی خەڵکم بەدڵ نەبووە، تەنانەت کە فەقێ بووم بیروباوەڕ و بۆ چوونی مەلاکانم بەدڵ نەبوو، لە زۆر شتدا دژیان دەبووم، مەسەلەی شێخێتی،مەسەلەی خەلیفایەتی،زوڵم لە خەڵک کردن،بۆ نموونە کە دەمبینی لە دێیەکدا خانوویەکی بەرزو خۆش هەیەو خانووەکانی تر هەمووی نزم و ناخۆشن. واتە خانووی ئاغا، خۆ بەگەورەزانینی ئاغا و سەیرکردنی هەموو خەڵک وەک نۆکە ،ئەوە بەڕاستی بۆمن قابیلی تەحەمول نەبوو. یان مەسەلەی شێخ و موریدو دەروێشایەتی کە فیکری خەڵکەکەیان بەستبوو، عەقڵ و هۆشیان لێ سەندبوون، ئەوانە نەدەچوونە مێشکمەوە.کە قسەم دژی ئەو شتانە دەکرد، قسەکانم لەناو خەڵکدا بڵاو دەبۆوەو دەماو دەمی دەکرد. هەندێک هەبوو دەیانگوت بابی فلان کەس زۆر پیاوی چاک بوو بەڵام حەیفە بۆ خۆی کافرە، بەهاییە.کە بۆخۆم بووم بە مەلا زیاتر دەستم کرد بە خوێندنەوەی هەموو جۆرە کتێبێک، بە تایبەتی کتێبەکانی ئەزهەر، کتێبەکانی جەمالەدینی ئەفغانی و شێخ محەممەد عەبدە و نووسەرەکانی تری ئەو شێوە فیکرە نوێیەی ئەو کاتە. ئەوانە زۆر کاریان تێکردم، لەکاتی دەرس وتندا ئەو بیرو ڕا باشانەم رادەگەیاند. جگە لەوانە کتێبی تریشم دەخوێندەوە وەک کتێبە سیاسییەکان و کتێبە ئەدەبییەکان، هەموو کاریگەری خۆیان هەبوو.دوایی وام لێ هات ، بەهۆی خوێندنەوەی کتێبی نوێترەوە ، بگەمە ئەو بڕوایەی کە کتێبەکانی جەمالەدین و

www.arsivakurdi.org

تیرورە کەس قبوڵی ناکا، تەنانەت لە قورئاندا چەند جارێک ئەوە هاتووە کەنابێ غەدر بکەین،جا غەدر لەوە گەورەتر؟.
من هیچ کاتێک دژی گفتوگۆ نیم،دژی ئەوە نیم کە ئوپوزسیونی کوردستان لەگەڵ دەوڵەت دانیشێ بۆ گفتوگۆ، هیچ جارێک ئەوەم ڕەت نەکردۆتەوەو ڕەتیشی ناکەمەوە. بەڵام دەڵێم ڕژێم درۆ دەکا،ئەوە کەڵکە، ئەگەر ڕاست دەکا بۆ لەگەڵ هەموو باڵەکانی ئوپوزسیون نایکا، بۆ بەنهێنی و بەدزی دەیکا. بەڵێ من دژی گفتوگۆیەکم کە تەنیا لەگەڵ یەک لایەن بێ و بە دزی بێ.من لەگەڵ ئەو جۆرە گفتوگۆیەم کە لەگەڵ هەموو هێزە کوردستانییەکان بێ و بەئاگاداری خەڵک بێ نەک بە دزییەوە.ئەگەر شتێک بە ئاشتییانە بەدەست بکەوێ شەڕی بۆ بۆدەکەم .من پێم وانییە جەمهوری ئیسلامی هیچ مافێک بدا، دەبێ شەڕی بکرێ تا لەناو دەبرێ، ئەگینا هیچ چارەیەکی تری نییە.لەو باوەڕشدام کە لەناودەچێ، چونکە بەڕاستی ئەوە لەگەڵ ئەم قەرن و سەردەمە ناحەوێتەوە.

بەربانگ: ئیمڕۆ لە کوردستان، چ لە دیوی عێراق، چ لە دیوی ئێران، دوای چەند هەرەس و تێکشکان کە بەسەر بزووتنەوەکەماندا هاتووە، میللەت دوچاری ڕەشبینی و بێ هیوایی بووە. ئایا ئێوە پاشەڕۆژی بزووتنەوەی ئازادیخوازی کورد چۆن دەبینن؟. بەتایبەتی لە کوردستانی ئێران.

شێخ عیزەدین: من دەزانم هەموو خەباتێک هەورازو نشێوی هەیە، هەموو کارێک بەم جۆرەیە، من بە تێکڕایی بزووتنەوەی میللەتی کورد وا دەبینم کە کورد گەیشتۆتە قۆناخێک هیچ هێزێک ناتوانێ بێدەنگی بکا. دەشێ بۆ بۆماوەیەکی کورت نەتوانێ دەنگ بەرز بکاتەوە،یان نەتوانێ دەنگی خۆی بگەیەنێتە هەموو کەس ،بەڵام ئەوە کاتییە. کورد میللەتێکی زیندووە، هەستی میللی زۆر بەهێزە، هەست بە بەشخوراوی خۆی و پارچەپارچەکراوی خاکەکەی دەکا، ئەم هەستە لە هەموو لایەکی کوردستاندا لای هەموو کوردێک هەیە. بەبڕوای من ئەو ڕەش بینییەی باسی دەکەن دروست نییە، بەبڕوای من هەمیشە ئاسۆ ڕووناکە، بەڵام دەبێ خەباتی زۆرتر بکەین، دەبێ نەوەستین. من پێم وایە ئیتر هیچ کاتێک ئاشبەتاڵ بەسەر بزووتنەوەی میللەتی کوردا نایە،تازە هیچ هێزێک، هەرچەند مەزنیش بێ، ناتوانێ کورد بێدەنگ بکا.

> **من پێم وانییە جەمهوری ئیسلامی هیچ مافێک بدا، دەبێ شەڕی بکرێ تا لەناو دەبرێ، ئەگینا هیچ چارەیەکی تری نییە.لەو باوەڕشدام کە لەناودەچێ،**

من بێ هیوانیم،بەخەیاڵی کێ دا دەهات دیواری بەرلین بە فوو بڕوخێ؟ بە بای هەستی خەڵک بڕوخێ. بە خەیاڵی کێ دا دەهات ئەو بزووتنەوەی کە ئێستا لە وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوایە بەم جۆرەی لێ بێ.دنیا لە گۆڕاندایە، ئەو گۆڕانکارییە خێرایانەی ئەم ساڵانە لەبواری پێشبینی کردندا نین.
ئێستا دەنگی کێشەی میللەتی کوردیش گەیشتۆتە هەموو لایەکی جیهان و خەڵک بەرگری لێ دەکەن، چ بە هۆی مافی مرۆڤەوەبێ یان بە هەر شێوەیەکی تر. من بڕوام بەو ڕەشبینییە نییە. دیارە کۆسپی زۆرمان لەسەر ڕێگا هەیە، ماندووبوون هەیە بەڵام ئەوە هەمووی کلاتییە، من دەڵێم دەروونی میللەتی کورد زیندووە، بۆ نموونە کوردستانی ئێران ، کەمن خەڵکی ئەوێم و خەباتەکەشم پەیوەندی بەو پارچەیەوە هەیە.ئێستا لەدەروونی خەڵکداو ڕاستە ڕەنگە خەڵک گلەییان هەبێ لە ڕێکخراوە سیاسییەکان ،بەڵام ڕژێم بنکەی لەناو خەڵکدا نییە، خەڵک بە هیچ جۆر ڕژێمی ناوێ، تۆ ناتوانی دە کەس لە گوندێکدا ببینی کە بەدڵ ڕژێمیان خۆش بوێ.لە شارە گەورەکان ناتوانی پێنج سەد کەس بدۆزیتەوە کە بەدڵ لایەنگری ڕژێم بن، زۆرکەس هەیە کە دەنگ ناکەن ، یان ڕەنگە وەک هاوکاری ڕژێمیش دیارین بەڵام دڵیان لەگەڵ ڕژێم نییە. ڕۆحی میللی لای خەڵک زیندووە خەڵک بە هەر شێوەیەکی بۆی بکرێ بەربەرەکانی دەکا.ئێستا ئەگەر تواناشمان زۆر نەبێ ئەوا ڕۆحییەتەکە نەفەوتاوە، وەک بورکان هەر کاتێک بێ سەرهەڵدەدا.

بەڵام من باوەڕم وایە کە دەبێ شێوەی خەباتی خۆمان بگۆڕین. ئێمە تا ئێستا هەر دەستمان داوەتە چەک و ڕوومان کردۆتە شاخ و دوایی شتەکە گەورەبووە. ئێستا دنیا گۆڕاوە، دەبێ شێوەی ڕەسەنترمان هەبێ بۆ خەبات، دەبێ لایەنی سیاسی زیاتر بایەخی پێبدرێ، دەبێ خەڵک پەروەردەبکرێ، واتە دەبێ خەڵکەکە بگۆڕی،دەبێ خەباتی سیاسی پێش خەباتی چەکداری بێ. دەبێ ڕێکخستن ئەوەندە بەهێز بێ کە دەستمانکرد بە شۆڕش ، شۆڕشەکە سەرتاسەری بێ. مەبەستم ئەوە نییە دەست لەم خەباتەی ئێستا بەردەین و ڕاوەستین، بەڵام دەبێ بەخۆماندا بچینەوە دەبێ بزانیین هەڵەکانمان چییە تا ڕاستییان بکەینەوە.وەستان گوناحە، وەستان کفرە. ئینسان تا زیندووە دەبێ بڕوا، ئەگەر ئێمە وەک میللەت نەژین، ژێر دەستی و دیلی ژیان نییە. من بۆخۆم دووجار هاتومەتە سوید لە هەردوو جارەکەدا من دووهەستی دژ بەیەکم هەیە، جارێک هەست بە بەختیاری و دڵخۆشی دەکەم کە ئەم میللەتەی ئێرە چۆن کاریان بۆ نیشتمانی خۆیان کردووەو ژیان و گوزەرانیان چەند ڕێک و پێک و خۆشە، بەڵام لە لایەکی تر هەست بە دڵ تەنگی و ناڕەحەتی دەکەم کە بەراوردی ئەو وڵاتە لەگەڵ وڵاتەکەی خۆم دەکەم، کەبیر لە ژیانی میللەتی خۆمان دەکەمەوە فرمێسکی خوێنین دەرێژم.
نابێ لە خەباتکردن ماندوبین، ڕێنگە هەندێک دانیشن، بەڵام کۆمەڵێکی تر دەست پێدەکەن،بەڵام مەرج ئەوەیە کە شێوەی خەباتی خۆمان بگۆڕین زیاتر بایەخ بە لایەنی سیاسی بدەین.کورد ئیتر دانانیشێ، مەرج ئەوەیە ڕێکخراوەکان بۆ کورد خەبات بکەن هەر بیروڕایەکیان هەیە بەلای منەوە ئەوە نابێتە کۆسپ، با کۆمۆنیست بێ،ئەوە گیروگرفت نییە، ئەگەر ڕێکخراوێک لای وایە بەڕێی کومۆنیستی خەبات سەردەکەوێ،

www.arsivakurdi.org

دەکەن.ئەوتوانایەی لە گشت ڕوویەکەوە دژی یەکتر بەکاری دێنن دەتوانن دژی دوژمن سوودی لێوەربگرن.دژی دوژمنی هاوبەش کە جەمهوری ئیسلامییە، جەمهوری ئیسلامی دوژمنی هەموویانە، هەموویان دەکوژێ و هەمووشیان بە بچووکی خۆی دەزانێ . جا من پێم وایە گەر کەمێک بیربکەنەوە لە کوردستان کەس حوکمدار نییە، حوکمدار جەمهوری ئیسلامییەو ئەمان هەموویان ئۆپوزسیونن و خەریکی مبارەزەن لەگەڵ جەمهوری ئیسلامی .ئەگەر ئەوانە ناتوانن لە ئیمڕۆدا بەرە دروست بکەن دەبێ بەلایەنی کەمەوە دەست لەشەڕی براکوژی هەڵگرن و بەڕەسمی یەکتر بناسن. ئومێدەوارم بەم ئامانجە بگەین، لەم ڕووەوە هەوڵمان زۆرداوە، ئێستا هەندێک لە هێزەکان ئامادەن بۆ هاوکاری کردن ،بەلاّم هەندێکیان هێشتا نەگەیشتۆتە ئەو قۆناخە،هیوادارم ئەوانیش بێنە سەر ئەم ڕایە.

ئێستا، لە کوردستانی عێراق، کە بەرە هەیە،ئەگەر گریمان ئەوبەرەیە هیچ سوودیشی نەبێ . بەپێچەوانەوە سوودی یەکجار زۆرە . ئەوا ئەوە بەسە کە بە هۆی ئەم بەرەیەوەپەیوەندییان لەگەڵ یەکتر باش بووەو شەڕی براکوژییان لەناودا نەماوە.بۆیە بەرە کارێکی گەورەیە.

بەربانگ: هەندێک لایان وایە دوای نەمانی خومەینی لەئێراندا گۆڕان ڕوودەدا، هەندێک لایان وابوو دەتوانرێ کوردو حکومەتی جەمهوری ئیسلامی ڕێکەوتننامە مۆر بکەن . ئایا ئێوە چۆن سەرنجی ئەم بارە دەدەن.

شێخ عیزەدین: پێش هەموو شتێک بە مردنی خومەینی کۆسپی هەرە گەورە لەسەرڕێی ئازادی و دیموکراتی لاچوو. چونکە خومەینی کۆسپێک بوو لەسەر هەموو شتێک کە مانای مرۆڤایەتی تێدابێ.هەم لەباری مەزهەبییەوە، هەم لەباری دیموکراسییەوە....

بەلاّم ئایا ڕژێم گەیشتۆتە ئەوقەناعەتە کە

تاقیکردنەوە پیشانی داوە کاتێ کە ڕێکخراوێکی کوردی چۆتە ژێر باڵی سازمانێکی تری سەرانسەرییەوە، هەمیشە ئەو سازمانە کوردییە زەرەری کردووە.

ئالّوگۆڕێک لە خۆیدا پێک بهێنێ. ئەوە بڕێک چەشم ئەندازەکەی دوورە، بەلاّم لەناو دەروونی ڕژێمدا چەند باڵێکی جۆراوجۆر هەیە کە هەر یەکە کاری ئەویتر خراپ دەکا، لە ڕاستیدا هەمرو ئەوانەی لە ئێرانەوە دێن ئەوە دووپات دەکەنەوە کە ئێران یەک ڕژێم نییە، بەڵکو چەند حکومەتێکە لەدەروونی جەمهوری ئیسلامیدا.

ئێستا کە باڵەکەی ڕەفسنجانی زاڵە، ئەوانیش جۆرەها گیروگرفتییان لەسەر ڕێگایە،هەندێ جار لەبەر ئەوە ڕەفسنجانی تووشی دووڕوویی دەبێ لە قسەکانیدا، هەندێ جار کە فشاری بۆ دێ لە هەندێ ووتەی خۆی پەشیمان دەبێتەوە. بە پێچەوانەی ئەوانەی پێیان وایە ڕەفسنجانی پاک و سادەیە، دەڵێم ڕەفسنجانی زۆر فێڵبازو کەڵەک بازە، زۆر شت دەڵێ کە خۆی باوەڕی پێ نییە، بەڵکو تەنیا بۆ بەرژەوەندی سیاسی خۆی دەیڵێ. لە هەل و مەرجی ئێستادا، من لام وانییە کە حکومەت بتوانێ بەو زووانە ئالّوگۆڕ لەناو خۆیدا پێک بهێنێ،باڵە توند ڕەوەکەش لەناو حوکمدان و ڕەفسنجانی ناتوانێ وا بەئاسانی لەنێویان ببا. هەروەها خامەنائی یاری خۆی دەکا، هەر جارەی لایەنگری لایەکەو بە قازانجی خۆی پارسەنگی نێوان ئەو بالاّنە ڕادەگرێ .

بۆ مەسەلەی سازش، ڕێکەوتن، جەمهوری ئیسلامی حکومەتێکی کۆنەپەرستە، مەزهەبییەکی تۆخە،مەزهەبی شیعەیە،شیعەش زیاتر توندڕەون لە حوکمدا. جیاوازی نێوان سوننە و شیعە لە حوکمدا ئەوەیە کە سوننە حکومەت بە هی خەڵک دەزانێ و ڕەهبەری حکومەت بە نمایندەی خەڵک دەزانێ، دەتوانرێ ڕەخنەی لێ بگیرێ، دژی کاربکرێ، ئەگەر خراپیش بوو دەتوانرێ لاببرێ،چونکە لەلایەن خەڵکەوە بە هەڵبژاردن دانراوە. بەلاّم شیعە لای وایە سیلسیلەی مەراتیب لای خواوە هاتووە، خودایەو

پێغەمبەرەو ئیمام نائیبی پێغەمبەرەو خومەینیش نائیبی ئیمامە . کەوابوو سەرپێچیکردنی خومەینی سەرپێچیکردنی ئیمامەو سەرپێچیکردنی ئیمام سەرپێچیکردنی پێغەمبەرەو سەرپێچیکردنی پێغەمبەر سەرپێچیکردنی خودایە. واتە کەسێک کە سەرپێچی خومەینی یان خامەنایی بکا ئەوە سەرپێچی خوا دەکا.کەوابوو ئەوی ئیسلام بێ ناتوانێ هەناسەبدا. بەلاّم بە پێچەوانەوە لە ئیسلامدا ڕەخنە لە گەورەترین کەسی دەوڵەت گیراوە، بۆنموونە ڕەخنە لە ئەبوبەکر و عومەر گیراوە،ڕەخنەی زۆر توندیشیان لێگیراوە. مادام لە ئیراندا «ولایەتی فەقی» حوکم دەکات من پێم وانییە گۆڕانکارییەکی ئەوتۆ ڕووبدا کە ئەو ئازادییەی خەڵکی ئێران دەیەوێ مسۆگەر بکرێ.

ڕەنگە گۆڕانکارییەکی ڕووکەشی کەم ڕووبدا، بەلاّم ئەوەی خەڵک دەیەوێ ئەوە نابێ. ئینجا لە مەسەلەی گفتوگۆو ڕێکەوتندا هەمیشە خومەینی گوتویەتی میللیەت دژ بە ئیسلامە، کفرە. خۆ هێشتا قسەکانی خومەینی ماوەو وەسێتنامەکەشی ئەڵێ وەرنەوە باوەشی ئیسلام، ئەو وەسێتنامەیە بنەڕتی کارکردنی دەوڵەتە. گۆڤارێکی سوپای پاسداران کە لە ورمێ دەردەچێ دەقی وەسێتنامەکەی بلاّوکردبۆوە بۆ ئەوەی خەڵکی کوردستان بزانن کە هیچیان نادەنێ، دەلیل بۆ ئەمە ئەو جینایەتە بوو کە لەم دواییەدا ئەنجامیان دا، خۆ ئەوە ناجەوانمەردانەترین جینایەت بوو، کە بەناوی ڕێکەوتنەوە ، لەگەڵ سەرکردەیەک، نەک لە سەر مەرز ،بەڵکو لە ولاّتێکی ئەورووپایی، لەوێ لەبری گفترگۆ ئەو شەخسیەتە گەورەیە تیرور بکا.

بەربانگ: ئایا مەبەستتان لە د.قاسملووە؟

شێخ عیزەدین: بەڵێ مەبەستم لە د.قاسملووە، ئەوە جینایەتەو جینایەتێکی نا جەوان مەردانەشە. چۆن چاوەڕێی ئاشتی و ڕێکەوتن لە حکومەتێکی وا دەکرێ.من باسی ئەوە ناکەم ئایا چوونەکەی قاسملوو باش بوو یان خراپ بوو، یان دەبوایە بچێ یان نەچێ؟ ئەوە مەسەلەیەکی ترە، بەلاّم ئەو شێوە

سازمانێکی تری سەرانسەرییەوە، هەمیشە ئەو سازمانە کوردییە زەرەری کردووە. چونکە گەر لە حیزبە سەرانسەرییەکەدا دیموکراتی موتڵەقیش هەبێ ئەوا کورد لەناویدا کەمایەتییەو دەبێ مل بۆ زۆریە کەچ بکا کە کوردنین. لەم چل پەنجا ساڵەی رابوورودووا دیومانە کە هەمیشە سازمانە سەرتاسەرییەکان فێڵیان لەو سازمانە کوردییانە کردووە کە چوونەتە ژێر باڵییانەوە. زۆر جار ئەو رێکخراوە سەرتاسەرییانە لە سەرانسەری وڵاتدا جێگایان نەبۆتەوە هاتون پەنایان هێناوەتە بەر گەلی کوردو کێوەکانی کوردستان و بەهەر شێوەیەک بێ گوتویانە کورد مافی خۆی هەیە، بەڵام هەموو کاتێ مەسەلەکەیان بە سوودی خۆیان بەکارهێناوە. بۆیەمن لەسەر ئەو باوەڕەم کە دەبێ کورد لە کوردستان حیزبی سەربەخۆی خۆی هەبێ و لە هەمان کاتیشدا دەبێ لەپاڵ کێشەی نەتەوایەتییەوە لەلایەن ئەو حیزب و رێکخراوانەی کوردستانەوە کێشەی چینایەتیش پشت گوێ نەخرێ، کێشەی ئێمە هەر ئەوەندە نییە کورد بە زمانی خۆی بخوێنێ، نا بەڵکو کە کوردستان ئازاد بوو دەبێ مافی چینە بەشخوراوەکانیش رەچاوبکرێ، نەک جارێکی تریش توخمە کۆنەپەرست و دەرەبەگ و سەرمایەدارەکان بێنەوە سەرحوکم .

لەهەمان کاتدا کە بروام بە سەربەخۆیی رێکخراوە کوردییەکان هەیە،هێزەسیاسیەکانی کوردستان دەبێ هاوکاری بکەن لەگەڵ گشت هێزە کانی ئێران چالاکی بنوێنن بۆ روخاندنی رژێم، چونکە ئەو ئامانجە تەنیا بەکورد نایەتەدی.هاوکاری کردن پێویستە بەڵام نابێ هیچ کاتێک میللەتی خۆمان فەرامۆش بکەین.

باوەڕێکی وا هەیە کە هەمیشە میللەتی سەردەستە، حیزبەکانی میللەتی سەردەستە، بڵاوی دەکەنەوە کە میللییەت باوی نەماوەو کۆن بووەو کاتی بەسەرچووەو ئێستا دەور دەوری ئینتەرناسیونالیستە. ئەمە درۆیە فریودانە چونکە بۆیە وادەکات کە میللەتی حاکم پێویستی بە ناسیونالیست نییە، ئەو میللەتەکانی تری خستۆتە ژێر چەپۆکی خۆیەوە،ئەو لەڕووی میللییەوە بۆ میللەتی خۆی هیچ کەموکوڕی نییە. ئەو بۆ دیفاع لە میللییەت بکا؟ ئەو بۆیە دەڵێ مەسەلەی میللییەت هیچ نییە بۆ ئەوەی کە کوردەکە

دروشمی خودمختاری«ئۆتۆنۆمی» دروشمێکی کۆنە، کاتی بەسەر چووە.

لە بیری میللیەت دوور بخاتەوەو دەست بەرداری مافە میللییەکانی خۆی بێ، ئەگەر میللەتی فارس ڕاست دەکەن با هەر کەس بە زمانی خۆی بخوێنێ، ئایا ڕێگای ئەمە دەدەن؟ نا. ئەوە فریوە. جا بە داخەوە کوردێکی نا تێگەیشتوو لە هەر پارچەیەکی کوردستان لەژێر کاریگەرێتی ئەو پرۆپاگەندەیەدا پێی وایە کە ئەگەر بڵێ من میللییەتم هەیە، بڵێ دەبێ کوردیش مافی چارەنووسی خۆی هەبێ، ئەوا دەترسێ کە بە کۆنەپەرست و ڕاستڕەو و دواکەوتوو تاوانباری بکەن، لەبەر ئەوە دەڵێ نا بابە میللییەت هیچ نییەو باوی بەسەرچووە .لەبەر ئەوە من پێم وایە هەر سازمانێک ،هەر ڕێکخراوێک لە کوردستاندا نکوڵی لە مافی میللی کورد بکات ئەوا زەرەر دەکا و لە ناو دەچێ.

بە واتایەکی تر، هەر تۆوێک، هەر بیروڕایەک لە کوردستان بچێنرێ ، مادام بە ناوی کوردایەتی ئاونەدرێت، بەشنەبای هەستی میللی پەروەردە نەکرێ نەگوڵ دێنێ نە بەر دەگرێ.

من دژی ئەوە نیم کە ڕێکخراوەکانی میللەتی کورد لە هەریەکێ لەپارچەکانی کوردستاندا لە گەڵ ڕێکخراوەکانی گەلەکانی تردا هاوکاری بکا، بەڵام بەو مەرجەی خۆی فەرامۆش نەکا، لەهەمان کاتدا با خۆی بەبەشێک لە میللەتی کورد بزانێ.

بەربانگ: لە بەشەکانی تری کوردستان، لە هەر پارچەیەکدا چەند پارتی و ڕێکخراوی سیاسی هەیە.بەڵام لە کوردستانی تورکیا بەرەیەک هەیە بەناوی تەڤگەر، لەکوردستانی عێراق بەرەی کوردستانی عێراق هەیە، هەروەها لە کوردستانی سوریاش چوار پارتی پێکەوە هاوکارییەکی چوارقۆڵییان هەیە، بەڵام، بەداخەوە، تا ئێستا لە کوردستانی ئێران بەرەیەکی کوردستانی دروست نەبووە . ئایا بەڕای ئێوە توانای دامەزراندنی بەرەیەکی کوردستانی هەیە لەنێوان هێزە خەباتگێڕکای کوردستانی ئێراندا.

شێخ عیزەدین: جارێ با سەرنجی ئەوە بدەین کە بەرە لە حیزب و ڕێکخراو پەیدا دەبێ، لە کوردستانی ئێران بە پێچەوانەی بیروباوەڕی هەندێک، ئەحزاب و گروپی جۆر بەجۆر هەیە.ڕاستە هەیە گەورەیەو هەیە بچوکە بەڵام زۆرن و جیاواز جیاوازن. بۆ نموونە کۆمەڵە ، پارتی دموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ کە لە دیموکرات جیابوونەوە هەروەها بەرەی یەکگرتووی کوردستان و سازمانی خەبات و... هتد. ئەمانە دەتوانن بۆخۆیان بەرەیەک دروست بکەن. بەڵام بەداخەوە تا ئێستا دوو بەربەست لەبەردەم ئەم کارەدایە، یەکێکیان شەڕی براکوژی نێوان ئەو هێزانەیە، کە تا براکوژی لەنێوانیاندابێ ناتوانن هیچ بکەن، دووەم ئەوەیە کە هێندێک لەوانە خۆی بە گەورەتر دەزانێ لەوانی ترو چاوی بەرایی نایە لە غەیری خۆی کەسی تر ببینێ ،ئیتر ئەوە بەرە لەگەڵ کێ پێک بهێنێ. بۆیە من لام وایە لە هەل و مەرجی ئێمڕۆدا بەرە دامەزراندن ئاسان نییە. مەگەر بەرەیەکی بچووک لەلایەن ئەو هێزانەوە دروست بکرێ کە پەیوەندییان لەگەڵ یەکتری باشە، هەروەها دەبێ هەوڵبدرێ بۆ ئەوەی لە ئایندەشدا بەرەیەکی فراوان دروست بکرێ، بەڵام ئێستا ئەگەر بەرەش نەبێ دەبێ کاربکرێ بۆ ئەوەی برا کوژی نەمێنێ و پەیوەندی ئاسایی لەنێو گشت هێزە سیاسییەکاندا دروست بێ. گەر هاوکارییان لەنێوانداببێ زیاتر دەتوانن کاربکەنە سەر رژێم و هەروەها زیاتر خەڵک باوەڕیان پێدێنێ و کاریان لەگەڵ

www.arsivakurdi.org

خەباتێکی تێدایە کە جیاوازە لەو جۆرەی لە بەشەکانی تردا هەیە. ئەوە مانای ئەوەنییە کە جیاوازن ، دوورن لەیەک . بەڵکو دەبێ یەکتریان خۆش بوێ، هاوکاری یەکتر بکەن، چونکە لە هەرپارچەیەکی کوردستان سەرکەوتنێک هەبێ کاریگەرێتی بۆسەر پارچەکانی تریش هەیە و هەر هەرەس و شکستییەکیش بە هەمان شێوەی کاریگەرێتی خۆی دەبێت بۆسەر تەواوی بزووتنەوەی میللەتەکەمان، ئەمە چونکە خەڵکەکە هەمووی خۆ بە یەک پارچە دەزانێت.

بە بڕوای من دروشمی خودمختاری«ئۆتۆنۆمی » دروشمێکی کۆنە، کاتی بەسەر چووە،من لێرەدا کارم بەسەر حسابی دەوڵەتەکانەوە نییە، گەر دەوڵەت خودمختاریم بداتێ وەریدەگرم، بەڵام ئەوە دوا مەبەستی من نییە، بەڵکو دروشمی ئێمە دەبێ دروشمی مافی بڕیاردانی چارەنووس بێ بۆ کوردستان، جا مافی چارەنووس لە هەر پارچەیەکی کوردستان بێتەدی ئەوە هەنگاوێکە بۆ ئازادبوونی پارچەکان تریش. من بۆخۆم دروشمی مافی بڕیاردانی چارەنووس بەرزدەکەمەوەو باوەڕیشم پێ یەتی. بەڵام مافی بڕیاردانی چارەنووسیش هەر جیابوونەوە ناگەیەنێ، ئەگەر حکومەتێکی دیموکراتی هەبێ و مافەکانی گەلی کورد بدات بۆ جزێندەبەوە، یان ئەگەر ئەو بەڕاستی دیموکراتی بێ و کورد ئارەزووی لە جیابوونەوەبێ بۆ ئەو دەبێ دژی ئەم ئارەزووە بێ، واتە دەبێ مافی جوێ بوونەوە یان جوێ نەبوونەوە دەبێ بەدەست خۆمان بێ و خۆمان بڕیاری چارەنووسی خۆمان بدەین.دیارە ئەمە پەیوەندی بە هەڵ و مەرجی کات و سەردەمەوە هەیە.من دەڵێم کورد ،وەک هەر میللەتێک ، مافی خۆیەتی گەر بخوازێ جیابێتەوە یان نا دەبێ مافی بڕیاردانەکە بەدەست کورد بێ. من پێم وایە میللەتی کورد یەک میللەتە. و دەبێ خەبات بۆ ئەو دروشمە بکەین. دروشمی خودمختاری دروشمێکی نوێیەو ماوەی چل پەنجا ساڵێکە ئەو دروشمە بووە بەباو، لەمێژووی خەباتی کورددا، ئەم دروشمەنەبووە، ئەوانەی لە رابوردوودا خەباتیان کردوە بۆ سەربەخۆیی و ئازادی کوردستان و بۆ رزگاری ئەم میللەتە ئەم دروشمەیان نەناسیوە. دروشمی خودمختاری دروشمێکی پیرۆزنییە وەک هەندێک وای دادەنێن کە پیرۆزەو نابێ دەستکاری بکرێ. بەلام وەک گوتم گەر ئیمرۆ خودمختاری بدرێ وەری دەگرین.

لێرەدا مەسەلەی دیموکراتی دەمێنێتەوە، من بەتەواوی ئیمانم بە دیموکراتییەتە. دیکتاتۆری لە هەر قاڵبێکدابێ، گەر مەزهەبیبێ یان پرۆلیتاری یان هەر شێوە دیکتاتۆرییەکی تر بێ من مەحکومی دەکەم. من پێم وایە مرۆڤ بە ئازادی لەدایک بووە و دەبێ بەئازادی بژی و بەئازادی بمرێ. مرۆڤێ کە ئازاد نەبێ مرۆڤ نییە.ئازادی حەقی مەشروعی هەموو مرۆڤێکە، چ لە ئێران و چ لە هەر شوێنێکی تری ئەم جیهانە بەرینەدابێ. ئازادی سنووری بۆ نییە، ئازادی بیروباوەڕ، ئازادی چاپەمەنی،ئازادی لەهەر شتێکدا، مافی هەر مرۆڤێکە کە ئازادی خۆی هەبێ، تەنانەت بە نێوی مەزهەبەوە نابێ ئازادی مرۆڤ زەوت بکرێ. بەهیچ جۆرێک دیکتاتۆری لەگەڵ مانای مرۆڤایەتی رێک ناکەوێ.من بڕوای تەواوم بە ئازادی هەیەو لە هەمان کاتیشدا ئەم باوەڕەی خۆم بە خیلافی باوەڕی ئاییینیم نازانم.

بەربانگ: ئەی بۆ خەبات لە نێوان هێزە سیاسییەکوردییەکان و هێزەسیاسییەکانی تری ئێران، هێندێک تائێستاش زۆر باوەڕیان بەوە هەیە کە دەبێ هەموو پێکەوە خەبات بکەن و هەندێکیش کەمتر لەسەر ئەم باوەڕەن. ئێوە دەڵێن چی؟

شێخ عیزەدین: ئەم پرسیارە دەکەین بە دوو بەشەوە، کورد، بەبڕوای من، لە هەر پارچەیەکی کوردستاندا کە خەبات دەکا، دەبێ سازمان و ڕێکخراوو حیزبی سەربەخۆی خۆی هەبێ. دەبێ رێکخراوێکی هەبێ کە بەتەواوی سەر بە گەلی کوردبێ. تاقیکردنەوە پیشانی داوە کاتێ کە رێکخراوێکی کوردی چۆتە ژێر باڵی

چاوپێکەوتن لەگەڵ

خەباتگێڕ شێخ عیزەدینی حوسەینی

رۆژی ١٩٨٩/١١/٢٦ لە سوید ئەو چاوپێکەوتنە، لەگەڵ خەباتگێڕی کورد ،مامۆستا شێخ عیزەدینی حوسەینی، کراوە، سەبارەت بە بارو دۆخی ئیمڕۆی کوردستانی رۆژهەلأت.

بەربانگ: مامۆستا شێخ عیزەدین تکایە ئەگەر دەتوانن بە کورتی باسی کوردستانی ئێران بکەن بۆ خوێنەرانی «بەربانگ».

شێخ عیزەدین: مەسەلەی کوردستانی ئێران،ئێستا لە قۆناخێکی تایبەتیدایە. دەتوانم بڵێم لە ماوەی ئەو دەساڵ شۆڕشەدا کە شۆڕشی ئێران کراوەو شۆڕش لە ئێران دەستی پێکردووە لەبەر ئەوەی کە ماوەیەک کوردستان ئازاد بووەو لە ژێر دەستەلأتی رژێمدا نەبووە وجێی هەموو هێزە سیاسییە جۆراوجۆرەکای ئێران بووەو عەقائیدی جۆراوجۆری تێدا بلأو بۆتەوە، کوردستانی ئێستا لەگەڵ کوردستانی پێشوو جیاوازی یەکجار زۆرە. خەڵک بیرێکی بەرفراوانی هەیە سەبارەت بە کێشەکان. بە دیدگایەکی باشتر و تێگەیشتووانەتر تەماشای هەر مەسەلەیەک دەکات. لە هەردێیەک یان لەهەر جێگەیەک بچی لە خەڵک بپرسی و باسی کێشەکانی لەگەڵ بکەیی ئەوا دەزانی ،کە بەپێچەوانەی جارانەوە، درک بەزۆر شت دەکا و سەری لێیان دەردەچێ. بەڕاستی ئەو ماوەیە کە کوردستان ئازادبوو، چالاکی سیاسی و پێشمەرگایەتی بەهێز بوو، تەنیا یەک حیزب لە کوردستان نەبوو ،بەڵکوو چەند حیزب و گروپی سیاسی هەموو لە کوردستان خەباتیان دەکرد، هەر لەچەپ تا ڕاست و تا ئیسلامییەکان هەموو خەریک بوون. ئەوە کاریگەرێتی زۆر بوو بۆ سەر میللەتی کورد. میللەتی کورد وەک میللەت سەیری خۆی دەکا لە کوردستانی ئێران. کورد لە کوردستانی ئێران ،ئێستا پێ ی وایە میللەتێکە کە فەرهەنگی تایبەتی خۆی هەیە،سەربەخۆیە، دەبێ مافی چارەنووسی خۆی بەدەستی خۆیەوەبێت.

رژێم چەند ساڵێکە کوردستانی شێواندووە، بەلأم نەیتوانیووە ڕۆحییەتی خەڵک تەسخیر بکا، واتە نەیتوانیوە خەڵک بۆلای خۆی رابکێشێ. خەڵکێکی زۆر کەم وەک جاسوس و جاش لەگەڵ دەوڵەتە. ئەوە دەتوانین بە شتێکی زۆرئیجابی وەربگرین کە بەڕاستی بیروباوەڕی کوردایەتی لەناو خەڵکدا پێگەیشتووە، بەتایبەتی لەناو لاواندا. ئەو لاوانەی کە ئێستا لە کوردستان پێگەیشتوون، لە ڕوانگەیەکی تایبەتییەوە دەڕواننە مەسەلەی کوردستان و کێشە سیاسی و ئابوورییەکان.دەتوانم بلێم ڕوانین و بۆچوونی ئەوان لەهەندێ لەو حیزبانەی کوردستان پێشکەوتووانەترن.

لەڕووی چالاکی سیاسییەوە، هەم کۆمەڵەو هەم حیزبی دیموکرات و سازمانەکانی تریش چالاکی سیاسییان هەیە، بەتایبەتی کۆمەڵە چالاکییەکی قوڵترو کاریگەرتری هەیە. کۆمەڵە دەتوانێت خەڵک بگۆڕێ.هەروەها خەباتی چەکداریش هەیەو لەم دووساڵەی ڕابوردوودا ،کە ئێستا شەڕی ئێران و ئێراقیش راوەستاوە، پێشمەرگە لە قولأیی کوردستاندا، هەرکوێ ی بوێت چالاکی خۆی تێدا ئەنجام دەدا، زیانی گەورە بە دەوڵەت دەگەیەنن.

بەلأم بەداخەوە، لە کوردستاندا، گیروگرفتێک هەیە، ئەویش ناکۆکی نێوان هێزە سیاسییەکانە، بە تایبەتی بەگژیەکداچوونیان و برا کوژی نێوانیان.ئەوە گیروگرفتێکە کە تارمایی خستۆتە سەر ڕەوشی کوردستان، خەڵک زۆر بەوە ناڕازییە، دەڵێن چۆن کە پێشمەرگە بۆ خزمەتی کوردستان سنگی خۆی بە گوللەوە دەنێت، چۆن دەبێت پێشمەرگەی هێزێکی تر بیکوژێ. یان ئەو پێشمەرگەیەی لەشەڕی پاسدار دەگەڕێتەوە دەکەوێتە کەمینی پێشمەرگەی هێزێکی ترەوەو دەکوژرێ. ئەمە کاریگەرییەکی زۆر خراپی هەیە لەسەر خەڵکەکە.من ئومێدم هەیە لە ئایندەدا هەوڵبدرێ بتوانین ئەم ناکۆکییە لەناوبەین. ئێستا کۆمەڵەو ئەو بەشەی لەحیزبی دیمکراتی کوردستانی ئێران جیابۆتەوە« ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ» شەڕی نێوانیان ڕاگرتووە، بەلأم هێشتا باڵەکەی تری حیزبی دیموکرات ئەو ئاگربەستەی پەسەند نەکردووە، جا بەڵکو لە کاتێکدا ئەویش بێتە سەر ئەو ڕێگایەو ئەم گیروگرفتە« شەڕی براکوژی لە کوردستانی ئێراندا » کۆتایی پێ بهێنرێ.

بەربانگ : دروشمی بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی ئێران، لەلای هەندێک دیموکراتی بۆ ئێران و ئۆتۆنۆمییە بۆ کوردستان، لەلای هەندێک مەسەلەکە بەستراوە بە سەرانسەری ئێرانەوە، ئێرانێکی کۆمۆنیست ، ئێرانێکی دیموکرات . ئایا مەسەلەی دروشم بەلای ئێوەوە چۆنەو دەبێ بزووتنەوەی کورد لەو بەشەدا چ دروشمێک بەرز بکاتەوە.

شێخ عیزەدین: بە بڕوای من شتێک هەیە کە هەندێک لەبەر هەندێ بەرژەوەندی ناتوانێ بیڵێ، ئەویش ئەمەیە، کورد یەک میللەتە،میللەتێکی بیست و پێنج ملیۆنی یە و کوردستانیش خاکی ئەو میللەتەیە، بەلأم بەداخەوە کوردستانیش پارچەپارچەکراوە، بەهۆی ئەم دابەشکردنە لەلایەن ئیمپریالیزم و داگیرکەران و زورداران وای لێهاتووە کە لە قۆناخی ئێستادا، کە هەر پارچەیەکی کوردستان جۆرە

www.arsivakurdi.org

لـەم ژمارەیــەدا

بەشی کرمانجی ژووروو لەگەڵ دملی (زازایی)
لاپەرە ٢-٣٤

کرمانجی خواروو

٦٥- چاوپێکەوتنێک لەگەڵ خەباتگێر شێخ عیزەدینی حوسەینی.
٥٨- گوڵبژێرێک لە پەخشانەکانی کارۆ.
٥٧- سیمیناری پرۆفیسۆر م.س.لازارێف
٥٣- لازارێف ئەڵێ چی؟ ...... رەخنە.
٥٠- گۆشەی تەندروستی.
٤٧- رێگای هەق: رەزا عەلەوی. وەرگێرانی: رێبوار سیوەیلی.
٤٣- حەمە عومەر عوسمان... شاعیری عیشق و پایز و غوربەت... رەخنەی ئەدەبی- نووسینی: کامەران شەوقی.
٣٩- نامەیەکی دۆستانە بۆ نووسەرانی جیهان... یەکێتی نووسەرانی کورد لە سوێد.
٣٨- ئاوێنە بچکۆلەکان- شیعر: شێرکۆ بێکەس.
٣٧- دووی رێبەندان- شیعر: سوارەی ئێلخانی.
٣٦- لە سایەی چەقۆدا- شیعر: حەمە سەعید حەسەن.
٣٥- چاپکراوی نوێ.

بـەربـانـگ

ئۆرگانی فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکان لە سوێد

بەرپرسیار
کەیائیزۆل

سەرنووسەر
دارا رەشید

دەستەی نووسەران
ئاسی رەباتی ئاسۆ گەرمیانی
م. مایی میرهەم یەکێت
خەلیل دهۆکی ن. کریف
س. رێڤینگ

ئابونەی ساڵانە: ١٠٠ کرۆنی سوێدییە
بۆ دەزگاکان ٢٠٠ کرۆنی سوێدییە

دەستەی نووسەران بەرپرسیار نیە لە نووسین و وتارەکانی فیدراسیۆن و لەو نووسینانەی بە ئیمزای خاوەنەکانیان بڵاودەکرێنەوە.

ناونیشان:

BERBANG
Box 45205
104 30 STOCKHOLM

تەلەفۆن:

08- 668 60 60

پۆستگیرۆ:

64 38 80-8

ژمارە ٦٢ ساڵ (٩)
کانوونی دووەم / ١٩٩٠

دایکی کوردستان - - ج . کوردۆ

www.arsivakurdi.org

بەربانگ

ژمارە ٦٢ گۆڤاری فیدراسیۆنی کۆمەڵە کوردستانییەکانە لە سوێد ساڵ «٩»

شێخ عیزەدینی حوسەینی :

دروشمی ئۆتۆنۆمی کۆن بووە ، باوی نەماوە .

www.arsivakurdi.org